

У. А. Шынкарэнка, Н. А. Няпрахіна, В. Т. Цярошкіна

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ РАМЁСТВЫ

8—10
класы

У. А. Шынкарэнка, Н. А. Няпрахіна,
В. Т. Цярошкіна

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ РАМЁСТВЫ

Вучэбны дапаможнік для 8—10 класаў
першага аддзялення дапаможнай школы
з беларускай мовай навучання

*Данушчана Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

Мінск
«Адукацыя і выхаванне»
2016

УДК 331-027.22(075.3=161.3)-056.313

ББК 74.3

Ш98

Пераклад з рускай мовы *С. В. Карпілавай*

Рэцэнзенты: кафедра «Тэхналогія і методыка выкладання» ўстановы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт» (кандыдат тэхнічных навук, дацэнт, загадчык кафедры *С. Э. Завістоўскі*); настаўнік працоўнага навучання вышэйшай катэгорыі дзяржаўнай установы адукацыі «Рудзенская дапаможная школа-інтэрнат для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў» *Л. В. Комлік*

Умоўныя абазначэнні:

— пытанні і заданні;

— практычная работа;

— практыкаванне

Шынкарэнка, У. А.

Ш98 Працоўнае навучанне. Рамёствы : вучэб. дапам. для 8—10-х кл. 1-га аддз-ня дапам. шк. з беларус. мовай навучання / У. А. Шынкарэнка, Н. А. Няпрахіна, В. Т. Цярошкіна ; пер. з рус. мовы С. В. Карпілавай. — Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2016. — 168 с. : іл.

ISBN 978-985-471-850-7.

УДК 331-027.22(075.3=161.3)-056.313

ББК 74.3

ISBN 978-985-471-850-7

- © Шынкарэнка У. А., Няпрахіна Н. А., Цярошкіна В. Т., 2016
- © Карпілава С. В., пераклад на беларускую мову, 2016
- © Афармленне. РУП «Выдавецтва “Адукацыя і выхаванне”», 2016

Правообладатель Адукацыя і выхаванне

Прадмова

Дарагі сябар!

На занятках па працоўным навучанні ў шостым і сёмым класах ты ўжо навучыўся ствараць самыя простыя, але патрэбныя для жыцця вырабы і выконваць практычныя работы. Мы спадзяёмся, што ты не толькі навучыўся іх ствараць, але і пры неабходнасці карыстаўся імі.

У восьмым, дзявятым і дзясятым класах ты даведаешся шмат новага і цікавага пра розныя рамёствы, якія будзеш вывучаць. Табе адкрыюцца таямніцы іх узнікнення, даведаешся пра ўмельцаў, якія гэтымі рамёствамі займаюцца.

Ты навучышся выконваць больш складаныя практычныя заданні і набудзеш новыя ўменні, а настаўнік дапаможа табе стаць больш упэўненым і самастойным у авалоданні майстэрствам. Пастарайся прымяняць атрыманыя веды і ўменні не толькі на вучэбных занятках, але і ў штодзённым жыцці.

Мы спадзяёмся, што заняткі рамёствамі будуць карыснымі і захапляючымі, падрыхтуюць цябе да самастойнага жыцця, зрабяць яго больш цікавым і разнастайным. Магчыма, гэтыя заняткі дапамогуць табе і ў выбары прафесіі, якую ты будзеш атрымліваць пасля дзясятага класа.

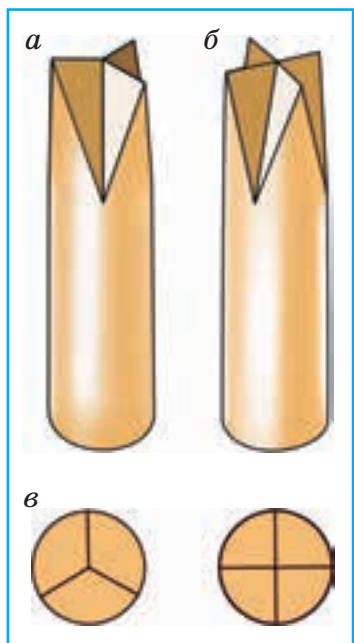
Жадаем поспехаў у набыцці новых ведаў і ўменняў!

Аўтары

ПЛЯЦЕННЕ З ЛАЗОВАГА ДУБЦА

8 КЛАС

§ 1. Выраб стужкі-глянец

Мал. 1. Калункі:

a — на тры сячэнні;
б — на чатыры сячэнні;
в — выгляд зверху

Для плецёных вырабаў часта выкарыстоўваюць **стужку-глянец**. Стужка-глянец — каштоўны аздобны матэрыял. Ёю можна ўпрыгожыць выраб, напрыклад, абкруціць ручкі кошыкаў і іншых прадметаў. Называецца так стужка-глянец таму, што адна з яе паверхняў гладкая, бліскучая, глянцавая.

Для вырабу стужкі-глянец патрэбны доўгі лазовы дубец з дыяметрам каля камля 6 мм і больш. Дубцы, прызначаныя для вырабу стужак, не павінны мець сучкоў, крывізны, задзіраў драўніны.

Вырабляюць стужку-глянец пры дапамозе простага драўлянага прыстававання, якое называецца **калунок**. Калункі бываюць двух відаў: на тры і на чатыры сячэнні (мал. 1).

Гэтым інструментам лазовы дубец па ўсёй даўжыні расколваюць на тры ці чатыры часткі — **шыны**.

Паслядоўнасць расколвання дубцоў

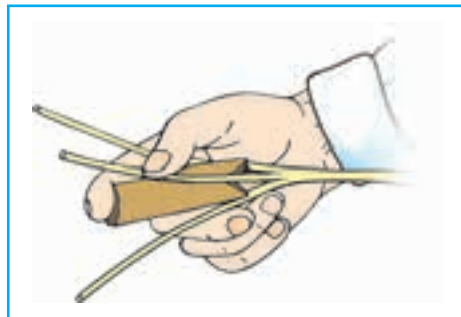
1. Падабраць і замачыць лазовы дубец.

2. Зрабіць сякатарам роўны зрэз на камлёвай частцы дубца.

3. Зрабіць нажом на зрэзе расшчэп на глыбіню 2—3 см на тры ці на чатыры часткі.

4. Уставіць у расшчэп калунка так, каб кожная рэжучая грань калунка супадала з расшчэпам.

5. Раскалоць дубец па ўсёй даўжыні, накіроўваючы калунка на сарцавіну дубца (мал. 2).

Мал. 2. Расколванне дубца на шыны

Найбольш небяспечным этапам гэтага тэхналагічнага працэсу з'яўляецца трэці — зрабіць нажом на зрэзе расшчэп на глыбіню 2—3 см на тры ці на чатыры часткі. Гэтую аперацыю немагчыма выканаць прыёмам «ад сябе». Дубец трэба трымаць левай рукой каля зрэзу, пакідаючы свабоднымі 5—6 см. Правай рукой кончыкам нажа акуратна надрэзаць дубец, рухаючы нож да пальцаў левай рукі. Для бяспекі пры выкананні гэтай аперацыі на левую руку трэба надзець пальчатку.

Расколванне дубца на шыны — гэта першая аперацыя па вырабе стужкі-глянец.

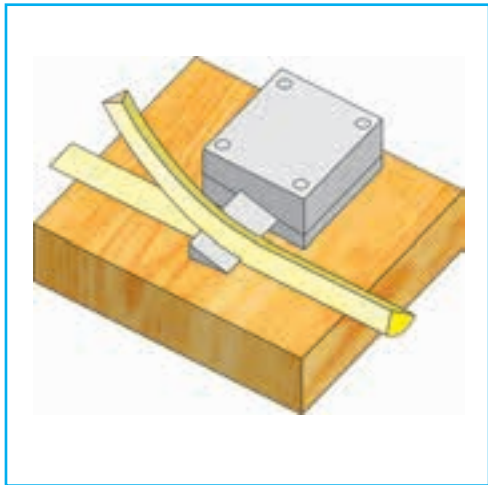
Другая аперацыя — адстругванне стужкі па таўшчыні. З гэтай мэтай выкарыстоўваецца просты стругальны інструмент — **шоф**. Ён складаецца з драўлянай асновы і нажа, замацаванага

на патрэбнай вышыні над асновай (мал. 3). Такіх інструментаў можа быць некалькі, з нажамі, замацаванымі на рознай вышыні. Чым ніжэй мацуецца нож, тым танчэйшай будзе стужка.

Прынцып працы гэтага інструмента заключаецца ў тым, каб даць магчымасць шынам працягвацца пад лязом нажа. Некаторыя шыны цяжка адстругаць за адзін раз, лепш гэта зрабіць за некалькі разоў, атрымліваючы стужку-глянец пажаданай таўшчыні.

Для стругання шофам шыны, папярэдне замочаныя ў вадзе, раскладваюць з левага боку ад інструмента вяршынямі да сябе. Левай рукой бяруць шыну за верхавінку, устаўляюць у шво паміж нажом і дошчачкай глянцавым бокам уніз. Правай рукой цягнуць шыну да сябе.

Трэцяя аперацыя па вырабе стужкі-глянец — выраўноўванне стужкі па шырыні. Выраўноўваюць стужку пры дапамозе прылады **шмол** (мал. 4). Яго прызначэнне — атрыманне стужкі аднолькавай шырыні па ўсёй даўжыні. У гэтага інструмента да асновы мацуюцца два нажы, паміж якімі

Мал. 3. Шоф

Мал. 4. Шмол

працягваюць стужку. Такіх інструментаў таксама можа быць некалькі — для вырабу стужак рознай шырыні.

Перад выкананнем гэтых аперацый, каб засцерагчы рукі ад парэзаў, трэба надзець рабочыя пальчаткі. Усе аперацыі выконваць спакойна і акуратна.

Стужка-глянец у гатовым выглядзе павінна быць доўгай, аднолькавай па колеры, таўшчыні і шырыні па ўсёй даўжыні.

Адструганую стужку сартуюць па памерах: шырыні, даўжыні. Звязваюць у пучкі і захоўваюць на стэлажах.

1. З якога матэрыялу вырабляюць стужку-глянец?
2. Як называецца прыстасаванне для расколвання дубцоў?
3. Якія бываюць калункі?
4. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу стужкі-глянец.
5. Пералічы правілы бяспекі працы пры расколванні дубцоў.

калунок, шыны, шоф, шмол

Выраб стужкі-глянец.

Ход працы

1. Падбяры патрэбны матэрыял, намачы яго.
2. Раскалі дубцы на шыны.
3. Адстругай шыны па таўшчыні.
4. Адстругай стужку па шырыні.
5. Адсартуй стужку-глянец па колеры, шырыні, даўжыні.

§ 2. Выраб крыжавіны для круглага дна

Дно — гэта канструктыўны элемент плеченага вырабу. Мы ўжо ведаем, што бывае і гатовае дно (фанернае, драўлянае,

Мал. 5. Крыжавіна
для круглага дна

пластыкавае і інш.), але часцей у вырабах з лазы яно плеценае. Плеценае дно можа быць круглае, авальнае і, радзей, мець іншыя формы.

Выраб круглага дна — важны этап у навучанні пляценню. Ён складаецца з двух тэхналагічных працэсаў: вырабу **крыжавіны** і непасрэдна пляцення дна. Крыжавіна — аснова дна (мал. 5).

Для вырабу крыжавіны для дна круглай формы спатрэбяцца наступныя інструменты і прыстасаванні: бакарэз, шыла, нож, лінейка і падкладная дошка. Матэрыял: лазовы дубец з дыяметрам каля 5—6 мм.

Паслядоўнасць вырабу крыжавіны

1. Нарэзаць з дубца 8 палачак аднолькавай даўжыні (16—18 см) і таўшчыні.
2. Знайсці ў 4 палачак сярэдзіну (зрабіць адзнаку алоўкам).
3. Зрабіць на 4 палачках на пазначаных месцах **расшчэп** нажом.
4. Уставіць у расшчэп астатнія 4 дубцы.
5. Выраўнаваць крыжавіну.

Пры нарэзцы палачак сярэдняй даўжыні з аднаго дубца павінна атрымацца дзве-тры палачкі. Тонкія палачкі для вырабу крыжавіны не прыдатныя.

Расшчэп робяць нажом. На падкладную дошку кладуць палачку. На пазначаным месцы ўздоўж палачкі ўтыкаюць нож. Злёгка паварочваюць яго налева-направа, павялічваючы ў палачцы расшчэп на 3—4 см (мал. 6). Палачку з гатовым расшчэпам надзяюць на шыла. З шылам працуюць спосабам «ад сябе». Гэтую аперацыю паўтараюць з астатнімі трыма палачкамі.

Мал. 6. Палачка з расшчэпам

Далей замест шыла ўстаўляюць у расшчэп астатнія чатыры палачкі. Выраўноўваюць крыжавіну так, каб усе яе канцы былі аднолькавай даўжыні. У гатовым выглядзе стойкі крыжавіны павінны быць аднолькавыя па колеры, таўшчыні, даўжыні.

У крыжавіне з 8 палачак атрымаецца 16 стоек. Калі папрабуецца дно большага дыяметра, то для вырабу крыжавіны наразаюць 10 палачак (крыжавіна 5×5). Даўжыня палачак павінна быць на 3—4 см большай за дыяметр дна.

1. Што з'яўляецца асновай плеценага дна?
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу крыжавіны.
3. Дзе робяць расшчэп?
4. Як зрабіць расшчэп на палачках?

крыжавіна, расшчэп

Выраб крыжавіны.

§ 3. Пляценне дна

Мал. 7. Плеценае дно

Пляценне дна — працэс працаёмкі, які патрабуе ад пляцельшчыка цярпення (мал. 7). У кожнага майстра ёсць свае прыёмы і спосабы пляцення, але існуюць і агульныя правілы.

Пляценне дна пачынаюць з замацавання крыжавіны спосабам «вяровачка ў два дубцы». Практыкавацца ў пляценні лепш за ўсё на мяккім тонкім дроце або шнуры.

Паслядоўнасць вырабу вяровачкі ў два дубцы пры пляценні дна

1. Падабраць і замачыць тонкія доўгія дубцы.
2. Уставіць у расшчэп крыжавіны верхавіны двух дубцоў (мал. 8, а).
3. Сагнуць дубцы направа так, каб адзін дубец быў з добрага боку крыжавіны, а другі — з вываратнага (мал. 8, б).

а

б

в

Мал. 8. Пачатак пляцення вяровачкі ў два дубцы

4. Мяняць месцамі дубцы, аплятаючы кожныя 4 стойкі (з вываратнага боку дубец ідзе наперад, з добрага — назад). Аплесці такім спосабам 2 рады (мал. 8, в).

5. Праплесці вяровачкай у два дубцы, разводзячы стойкі па дзве, 2 рады.

6. Праплесці вяровачкай у два дубцы, разводзячы стойкі па адной, 2—3 рады.

Далей дно плятуць да зададзенага памеру адным з простых спосабаў.

*Паслядоўнасць вырабу дна простым пляценнем
у адну стужку-глянец (адзін дубец)*

1. Зрабіць колькасць стоек няцотнай (адну стойку зрэзаць бакарэзам).

2. Праплесці рад простым пляценнем, закрыць стужкай зрэз і развесці стойкі на аднолькавую адлегласць.

3. Сплесці дно да зададзенага памеру, не даплятаючы 1 см па ўсёй акружнасці.

*Паслядоўнасць вырабу дна простым пляценнем
у дзве стужкі-глянец (два дубцы)*

1. Закласці дзве стужкі за першую і другую стойкі.

2. Праплесці правай стужкай адзін рад і пакінуць яе.

3. Праплесці другой стужкай адзін рад да першай стужкі і таксама пакінуць яе.

4. Плесці дно да зададзенага памеру, чаргуючы стужкі праз адзін рад.

Завяршаюць дно, як правіла, таксама вяровачкай у два дубцы, паколькі гэта надае вяровачцы трываласць. Канцы дубцоў запраўляюць у адтуліны каля стоек.

Нарошчваюць стужку і дубцы на вываратным баку дна. У канцы працы дно пераварочваюць вываратным бокам «да сябе» і бакарэзам зразаюць рэшткі дубцоў.

Пляценне павінна быць вельмі шчыльным. Паміж радамі не трэба дапускаць прарэхаў. Ушчыльняюць пляценне з дапамогай шыла. Стойкі пры пляценні трэба разводзіць на аднолькавую адлегласць. Каб дно мела роўную ўстойлівую паверхню, пры выкананні простага пляцення прыціскаюць яго да рабочага стала.

Патрабаванні да якасці плеценага дна:

- пляценне шчыльнае;
- стойкі размешчаны на аднолькавай адлегласці;
- дно мае роўную круглую форму.

Якасна выкананае дно можна выкарыстоўваць на кухні як падстаўку пад гарачае.

1. Якія спосабы пляцення выкарыстоўваюцца для вырабу круглага дна?
2. Раскажы пра паслядоўнасць пачатку пляцення вярочкай у два дубцы.
3. Якая колькасць стоек спатрэбіцца для простага пляцення ў адну стужку?
4. Чым адрозніваецца першы спосаб простага пляцення ад другога?
5. Пералічы патрабаванні да якасці плеценага дна.

Замацуй крыжавіну спосабам вярочка ў два дубцы.

Пляценне круглага дна з крыжавінай 4×4 стойкі.

§ 4. Ажурная загібка

Ажур — слова французскага паходжання. У пляценні яно азначае ўзор з мноствам невялікіх скразных участкаў, якія ствараюць складаную кампазіцыю.

Ажурная загібка — гэта няшчыльнае пляценне канта вырабу з адкрытымі свабоднымі вочкамі. Ажурныя загібкі бываюць розныя. Імі ўпрыгожваюць рамы для насценных гадзіннікаў, люстэркаў, карцін. Выкарыстоўваюць для надання прыгожага выгляду кашпо, пано, вазам для садавіны, кошыкам і іншым плеченым вырабам (мал. 9).

Мал. 9. Вырабы з ажурнымі загібкамі

Загібкі выконваюць са свабодных канцоў стоек вырабу. Вышыня ажуру ў вырабе вызначаецца па ўзоры. Для пляцення любой загібкі стойкі і запасныя дубцы трэба добра размачыць. Дубцы, прызначаныя для загібкі, можна папярэдне накруціць на круглы шаблон. Тады выгіны атрымліваюцца плаўныя, без надломку.

Для выканання загібкі спатрэбяцца інструменты: нож, бакарэз, шыла.

*Паслядоўнасць пляцення
ажурнай загібкі ў адзін дубец*

1. Абрэзаць усе стойкі на патрэбную вышыню.
2. Завастрыць канцы стоек.

3. Сагнуць плаўна першую стойку за другой стойкай.
4. Заправіць заостраны канец дубца ў адтуліну злева ад трэцяй стойкі на глыбіню 2—4 см.
5. Сагнуць і заправіць усе астатнія стойкі такім жа спосабам (мал. 10).

Мал. 10. Ажурная загібка ў адзін дубец

Ажурныя загібкі бываюць у два і тры дубцы. Такія загібкі глядзяцца ў вырабах вельмі прыгожа. Іх асаблівасцю з’яўляецца падстаноўка да стойкі аднаго або двух дадатковых дубцоў і адначасовае іх згінанне па пэўнай схеме. Дадатковыя дубцы і стойкі павінны быць аднолькавымі па даўжыні і таўшчыні. А па колеры дубцы і стойкі могуць быць **кантрасныя** (адзін светлы, другі ў пары — цёмны).

*Паслядоўнасць пляцення
ажурнай загібкі ў два дубцы*

1. Завастрыць і падставіць па адным дубцы да кожнай стойкі.
2. Сагнуць першую пару дубцоў плаўна направа, абгінаючы другую пару з вываратнага боку, трэцюю і чацвёртую пары — з добрага боку (мал. 11).
3. Завесці канцы дубцоў за чацвёртай парай на вываратны бок (у вырабе — унутр).
4. Зацягнуць канцы дубцоў да патрэбнай вышыні ажуру.
5. Выплесці па гэтай схеме астатнія пары дубцоў.

Мал. 11. Пляценне ажурнай загібкі ў два дубцы

6. Выраўнаваць край загібкі.

7. Абрэзаць рэшткі дубцоў за пятай парай ніжэй за вярчачкі.

У працэсе пляцення ажурнай загібкі дубцы часта надломваюцца, і прыгожы плаўны выгін не атрымліваецца. Такія дубцы трэба мяняць. З дапамогай шыла павялічваюць адтуліну злева ад месца зрэзу і ўстаўляюць туды новы завострыны дубец.

Патрабаванні да якасці ажурнай загібкі:

- выканана без надлому дубцоў;
- вышыня аднолькавая па ўсёй даўжыні;
- малюнак загібкі не парушаны.

1. Як называецца ўзор з мноствам невялікіх скразных участкаў?
2. Для чаго ў вырабах плятуць ажурную загібку?
3. Раскажы пра паслядоўнасць пляцення простага ажурнай загібкі ў адзін дубец.
4. Раскажы пра паслядоўнасць пляцення ажурнай загібкі ў два дубцы.
5. Якія ты ведаеш патрабаванні да якасці ажурнай загібкі?

ажур, ажурная загібка, кантрасны колер

- П** Выканай ажурную загібку ў адзін дубец на трэнажоры.
- ПР** Пляценне пано «Сонейка» з ажурнай загібкай у два дубцы (мал. 12).

Мал. 12. Пано «Сонейка»

Ход працы

1. Падбяры і замачы дубцы для пано.
2. Спляці дно або размачы гатовае.
3. Падстаў да кожнай стойкі дна па два дубцы для ажуру.
4. Выканай ажурную загібку.
5. Выраўнуй кожны віток дубцоў.
6. Абрэж рэшткі дубцоў на вываратным баку.

§ 5. Выраб вазы для садавіны з ажурнай загібкай у два дубцы

Сярод вялікага асартыменту плеченых вырабаў шмат прадметаў бытавога прызначэння: вазы для садавіны, хлебніцы, цукерніцы, сухарніцы і інш. Сучасныя гаспадыні хочуць, каб гэтыя рэчы не толькі служылі ім па прызначэнні, але і былі ўпрыгожаннем **інтэр'еру** (унутранай прасторы) кухні. Таму ў плеченых вырабах часта прысутнічаюць

розныя дэкаратыўныя элементы. Напрыклад, ажурная загібка, якую можна выканаць у вазе для садавіны дубцамі кантрасных колераў — беллага і карычневага (мал. 13).

Мал. 13. Ваза для садавіны

Для пляцення такой вазы спатрэбяцца: фанернае дно круглай (авальнай) формы, лазовыя дубцы на стойкі па колькасці адтулін у донцы, дубцы на вяровачкі, дубцы беллага і карычневага колераў на ажурную загібку, інструменты (нож, бакарэз, шыла), шаблон адпаведнай формы.

*Паслядоўнасць пляцення вазы для садавіны
з ажурнай загібкай у два дубцы*

1. Падабраць і замачыць матэрыял.
2. Падставіць стойкі ў фанернае дно.
3. Замацаваць стойкі прастай загібкай.
4. Выканаць вяровачкай у тры дубцы 4 рады.
5. Падставіць дадатковыя дубцы для ажуру.
6. Выплесці ажурную загібку.
7. Заплесці канцы дубцоў прастай загібкай.
8. Абрэзаць рэшткі дубцоў.

Ажурная загібка ў гэтым вырабе ўскладняецца яшчэ адным дэкаратыўным элементам — прастай загібкай з канцоў дубцоў ажурнай загібкі (мал. 14).

Мал. 14. Простая загібка
ў два дубцы

Пры пляценні ажурнай загібкі дубцы трэба вывесці на добры

бок вырабу (наверх). Канцы першай пары дубцоў плаўна пасоўваем уверх пад другую пару. Другую пару таксама плаўна перасоўваем уверх пад трэцюю. Такім спосабам загінаем усе вяршыні. Апошнюю пару запраўляем пад першую. Выраўноўваем загібку ў адну лінію і абразаем канцы вяршынь. Абразець рэшткі дубцоў трэба вельмі акуратна, пакідаючы па 1,5—2 см.

Якасць гатовага вырабу залежыць ад дакладнасці выканання кожнай тэхналагічнай аперацыі пляцення.

1. Для чаго ў вырабах бытавога прызначэння плятуць ажурныя загібкі?
2. Якім яшчэ спосабам можна надаць вырабу прыгожы дэкаратыўны выгляд?
3. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу вазы для садавіны.
4. Які новы элемент прысутнічае ў гэтым вырабе?
5. Раскажы пра пляценне простага загібкі з канцоў дубца.
6. Ад чаго залежыць якасць вырабу?

інтэр'ер

Пляценне вазы для садавіны з ажурнай загібкай у два дубцы.

§ 6. Атрыманне дубцоў белага колеру

Вельмі каштоўным матэрыялам для пляцення з'яўляюцца лазовыя дубцы белага колеру. Яны выкарыстоўваюцца для дэкаратыўнага аздаблення (упрыгожвання) плеченых вырабаў.

Дубцы белага колеру можна атрымаць пры акаркаванні без папярэдняга праварвання. Гэта робяць вясной, у час руху соку, калі на вербалозе набухаюць пупышкі і прарастае першае лісце. Акаркаванне дубцоў праводзяць на прыродзе, сушаць іх у натуральных умовах на сонцы. Дубцы атрымліваюцца вельмі прыгожага малочна-белага колеру.

У зімовы перыяд таксама можна атрымаць дубцы белага колеру, калі стварыць неабходныя ўмовы для штучнага «ажыўлення» нарыхтаванай лазы. Для гэтага нарэзаныя дубцы заносаць у памяшканне, якое ацяпляецца. Апускаюць вертыкальна ў ёмістасць з вадой на глыбіню 10—15 см. Тэмпература вады павінна быць не ніжэйшай за 14—16 °С. Пры такой тэмпературы магчымы рух соку паміж карой і драўнінай. Працягласць працэсу штучнага «ажыўлення» залежыць ад віду вярбы, памеру дубца, яго першапачатковай вільготнасці, тэмпературы вады і паветра. Часцей за ўсё гэта 13—20 дзён і больш. Першыя прыкметы «ажыўлення» дубца — з'яўленне на ім пупышак ці нават лісця і лёгкае аддзяленне кары ад драўніны. Гатоўнасць дубца да акаркавання вызначаюць пробнай ачысткай кары. Акаркоўваюць такія дубцы ва ўмовах майстэрні, як і правараныя.

1. Дзе выкарыстоўваюць дубцы белага колеру?
2. У якую пару года можна атрымаць белы дубец у натуральных умовах?
3. Раскажы, як стварыць умовы для штучнага «ажыўлення» лазовых дубцоў.

дэкаратыўнае аздабленне, рух соку

Штучнае «ажыўленне» дубцоў.

Ход працы

1. Падрыхтуй дубцы да штучнага «ажыўлення».
2. Правядзі штучнае «ажыўленне» лазовых дубцоў ва ўмовах майстэрні.
3. Ачысці ад кары падрыхтаваныя дубцы ва ўмовах майстэрні.

Нарыхтоўка дубцоў у натуральных умовах.

Ход працы

1. Нарыхтуй і ачысці дубцы ад кары ва ўмовах натуральнага росту вербалозу ў вясновы перыяд.
2. Прасушы дубцы на сонцы.

9 КЛАС

§ 7. Загібка ў тры пары дубцоў

Загібка ў тры пары дубцоў даволі часта сустракаецца ў плеченых вырабах. Ёю, як правіла, завяршаюць пляценне прадметаў бытавога прызначэння: кошыкаў, каробак, шкатулак і інш. (мал. 15). Гэтая загібка трывалая, строгая, ідэальна выраўноўвае кант вырабу. Назву сваю яна атрымала ад спосабу пляцення: дубцы згінаюцца і ўкладваюцца ў кант парамі.

Мал. 15. Выраб з загібай у тры пары дубцоў

Паслядоўнасць пляцення загібкі ў тры пары дубцоў

1. Замачыць дубцы для загібкі.
2. Пад першую стойку падкласці палачку (мал. 16, а).
3. Сагнуць першыя тры стойкі за суседнія справа па чарзе, канцы вывесці наперад (мал. 16, б).

а

б

в

Мал. 16. Пачатак пляцення загібкі ў тры пары дубцоў

4. Сагнуць чацвёртую стойку і ў пару да яе ўкласці першую (мал. 16, в).

5. Сагнуць пятую стойку і ў пару да яе ўкласці другую.

6. Выкласці такім спосабам усе стойкі да першых трох.

7. Укласці апошнія тры дубцы ў пары да першых трох сагнутых стоек.

8. Абрэзаць рэшткі дубцоў.

Патрабаванні да якасці загібкі ў тры пары дубцоў:

- кант загібкі роўны па ўсёй даўжыні;
- дубцы без надлому;
- малюнак загібкі не парушаны.

Загібка ў тры пары дубцоў не вельмі складаная, але патрабуе ад пляцельшчыка ўвагі. Калі пры пляценні загібкі збіўся малюнак, лепш расплесці і пачаць нанова. Пры магчымай паломцы стойкі трэба выразаць яе і памяняць на новы вільготны дубец.

1. Дзе выкарыстоўваюць загібку ў тры пары дубцоў?
2. Чаму загібка так называецца?
3. Раскажы пра паслядоўнасць пачатку пляцення загібкі ў тры пары дубцоў.
4. Якія ты ведаеш патрабаванні да якасці загібкі ў тры пары дубцоў?
5. Што трэба зрабіць, калі пры пляценні загібкі зламалася стойка?

загібка ў тры пары дубцоў

Спляці загібку ў тры пары дубцоў на трэнажоры.

КОШЫК ДЛЯ ЯГАД З ПЛЕЦЕНЫМ КРУГЛЫМ ДНОМ

§ 8. Прызначэнне і канструктыўныя асаблівасці кошыкаў

Кошыкі бываюць рознага прызначэння: для збору гародніны, садавіны, грыбоў і ягад. Яны адрозніваюцца па форме, велічыні кузава, канструкцыі і асаблівасцях дэкаратыўнага аздаблення, наяўнасці адной або дзвюх ручак.

Кошык для ягад складаецца з **кузава** і ручкі (мал. 17). Кузаў кошыка павінен быць невялікай глыбіні, з невысокімі бакавінамі, у глыбокім кошыку ягады пад уласнай вагой могуць падавіцца.

Пляцецца гэты кошык спосабам ад дна. Для яго вырабу трэба каля ста дубцоў. Інструменты: нож, шыла, бакарэз, круглагубцы.

Мал. 17. Кошык
для ягад

Паслядоўнасць вырабу кошыка для ягад

1. Падабраць і замачыць матэрыял.
2. Вырабіць крыжавіну 5×5 стоек.
3. Сплесці дно.
4. Падставіць стойкі для бакавіны кошыка.
5. Замацаваць стойкі вяровачкай у тры дубцы (3 рады).
6. Сплесці бакавіну папластовым спосабам у два дубцы.
7. Замацаваць бакавіну вяровачкай у тры дубцы (3 рады).
8. Зрабіць загібку ў тры пары дубцоў.
9. Зрабіць ручку.

1. Якія бываюць кошыкі па прызначэнні (гл. форзац 1)?
2. Чым адрозніваюцца кошыкі?
3. Чаму кошыкі для ягад не плятуць глыбокімі?
4. Раскажы пра паслядоўнасць пляцення кошыка.

кузаў кошыка

Падбор матэрыялу для вырабу кошыка для ягад.

§ 9. Пляценне круглага дна

Пляценне круглага дна пачынаюць з вырабу крыжавіны 5×5 палачак (стоек). Дыяметр дна ў гатовым выглядзе 16—18 см.

Паслядоўнасць пляцення круглага дна 5×5 стоек

1. Зрабіць крыжавіну 5×5 палачак (даўжыня дубца 20 см, дыяметр 6 мм).
2. Замацаваць крыжавіну вярвачкай у два дубцы.
3. Развесці стойкі на роўныя адлегласці.
4. Сплесці дно простым пляценнем у два дубцы (стужкі), не даплятаючы па ўсёй акружнасці па 2—3 см да патрэбнага памеру.
5. Завяршыць дно вярвачкай у тры (два) дубцы (2 рады).

Пры завяршэнні пляцення дна вярвачкамі пачынаюць пляценне вяршынямі дубцоў. Для гэтага падстаўляюць камлі наступных дубцоў да камлёў дубцоў, якія скончыліся. Завяршаюць пляценне таксама вяршынямі, запраўляючы іх на вывартны бок.

*Патрабаванні да якасці
плеценага дна для кошыка:*

- дно мае круглую форму;
- стойкі размешчаны на аднолькавай адлегласці;
- пляценне шчыльнае;
- дно роўнае, устойлівае.

1. Раскажы пра паслядоўнасць пляцення дна для кошыка.
2. Пералічы патрабаванні да якасці плеценага дна.

Пляценне круглага дна для кошыка (дыяметр дна ў гэтым выглядзе 16—18 см).

§ 10. Пляценне кузава кошыка папластовым спосабам у два дубцы

Для стоек кошыка спатрэбіцца столькі ж дубцоў, колькі стоек у дне — 20. Дубцы павінны быць аднолькавымі па даўжыні і таўшчыні. Успомні агульнае правіла: стойкі заўсёды павінны быць таўсцейшыя, чым дубцы для пляцення. Падабраныя, нарэзаныя па памеры стойкі трэба завастрыць з камля.

*Паслядоўнасць падстаноўкі стоек
да плеценага дна*

1. Пакласці дно на рабочы стол добрым бокам зверху.
2. Абрэзаць на дне канцы стоек да ўзроўню канта.
3. Павялічыць шылам адтуліну побач са зрэзанай стойкай.
4. Падставіць у адтуліну заостраны дубец.

Мал. 18. Падстаноўка стоек да плеценага дна

5. Падставіць такім спосабам усе дубцы (мал. 18).

6. Размякчыць месцы згінання дубцоў **круглагубцамі**.

Гэта важна для таго, каб пры згінанні дубцы не ламаліся. Надломаныя дубцы псуюць знешні выгляд і зніжаюць трываласць злучэння дна кошыка са сценкай.

7. Адагнуць усе стойкі ўверх.

8. Замацаваць стойкі ў вертыкальным становішчы вярчачкай у тры дубцы.

Пляценне сценкі кузава кошыка папластовым спосабам у два дубцы выконваецца па той жа схеме, што і папласто-

Мал. 19. Папластовае
пляценне сценкі кузава
кошыка ў два дубцы

вае пляценне ў адзін дубец, толькі за кожную стойку закладваюць не адзін, а два дубцы аднолькавай даўжыні і таўшчыні. Калі стоек 20, то на папластовае пляценне ў два дубцы неабходна 40 дубцоў. У папластовым пляценні ўсе дубцы заканчваюцца адначасова. Абразуюць іх, пакідаючы канцы ўнутры кошыка за стойкамі (мал. 19).

Завяршаюць пляценне кузава кошыка вяровачкамі ў тры дубцы і загібкай канта вырабу ў тры пары дубцоў.

*Патрабаванні да якасці
плеценага кузава кошыка:*

- месца злучэння дна і сценкі без шчылін і надлому дубцоў;
- дно ўстойлівае;
- кузаў кошыка аднолькавы па вышыні па ўсёй акружнасці;
- стойкі размешчаны на аднолькавай адлегласці адна ад адной, пляценне шчыльнае;
- загібка без надломаў.

1. Раскажы пра паслядоўнасць падстаноўкі стоек да плеценага дна.
2. Чым адрозніваецца папластовае пляценне ў адзін дубец ад папластовага пляцення ў два дубцы?
3. Якія патрабаванні да якасці кузава кошыка для ягад?

круглагубцы

Пляценне кузава кошыка для ягад.

§ 11. Выраб ручкі, абкручанай дубцамі

Віды ручак для кошыкаў, як і спосабы мацавання іх да кузава, разнастайныя. Бываюць ручкі, абкручаныя стужкай-глянец, ручкі, абкручаныя дубцамі, ручкі-дужкі і інш.

Кошыкі бываюць з адной і дзвюма ручкамі. Кошыкі круглай формы часцей плятуць з адной ручкай. Кошык —

Мал. 20. Ручка, абкручаная дубцамі

выраб, у якім пераносяць прадметы са значнай вагой. Значыць, ручка ў кошыка павінна быць зручнай, гладкай і трывала мацавацца да кузава. Такімі якасцямі валодае **ручка, абкручаная дубцамі** (мал. 20).

Для вырабу кошыка з такой ручкай спатрэбяцца: плецены кузаў; аснова ручкі — лазовы дубец дыяметрам 8—10 мм і даўжынёй каля 1 м; 10—12 доўгіх дубцоў дыяметрам 4—5 мм; інструменты — нож, бакарэз, шыла.

Усе работы рэжучымі і колючымі інструментамі выконваюцца спосабам «ад сябе».

*Паслядоўнасць вырабу ручкі,
абкручанай дубцамі*

1. Падабраць і замачыць дубцы.
2. Нарэзаць дубец-аснову па памеры (як на ўзоры).
3. Завастрыць аснову нажом з двух бакоў.
4. Выгнуць аснову рукамі ў форме дугі.
5. Уставіць аснову ў кузаў кошыка з процілеглых бакоў, паглыбіўшы канцы асновы на 7—10 см з кожнага боку.
6. Завастрыць дубцы для абкручвання.
7. Уставіць з левага боку ад асновы 4—5 дубцоў.
8. Абкруціць дубцамі 3—5 разоў аснову, канцы дубцоў пакінуць у кошыку.
9. Абкруціць дубцамі аснову з правага боку.

Пасля абкручвання трэба праверыць, ці няма пустых, не-абкручаных месцаў на ручцы. Калі прарэхі ёсць, можна падставіць адзін ці два дадатковыя дубцы і, абкруціўшы ручку, закрыць прарэхі.

*Паслядоўнасць мацавання ручкі,
абкручанай дубцамі, да кузава кошыка*

1. Павялічыць шылам адтуліны пад вяровачкі злева і справа ад асновы.

2. Вывесці канцы дубцоў праз адтуліну на добры бок (мал. 21, а).

3. Абкруціць дубцамі аснову ручкі і ўкласці дубцы на-крыж з добрага боку (мал. 21, б).

4. Заправіць канцы дубцоў унутр кошыка і за дубцы абкруткі (мал. 21, в).

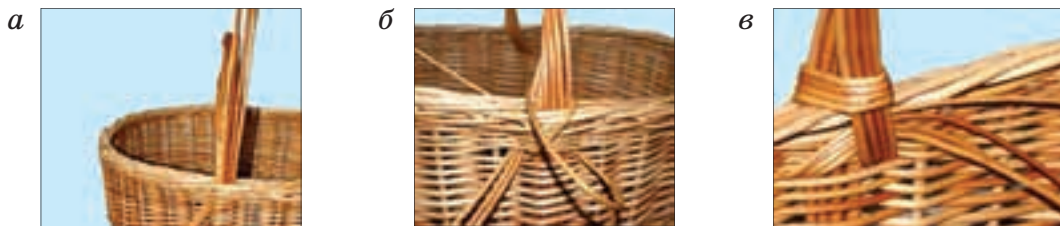
5. Заплесці канцы дубцоў такім жа спосабам з другога боку кошыка.

6. Рэшткі дубцоў абрэзаць бакарэзам.

Калі пры абкручванні ручкі або мацаванні яе да кузава кошыка зламаўся дубец, яго трэба цалкам замяніць на новы.

*Патрабаванні да якасці ручкі,
абкручанай дубцамі:*

- на ручцы няма прарэхаў;
- мацаванне аднолькавае з двух бакоў.

Мал. 21. Мацаванне ручкі, абкручанай дубцамі

1. Якія віды ручак ты ведаеш?
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу ручкі, абкручанай дубцамі.
3. Раскажы пра паслядоўнасць мацавання ручкі да кузава кошыка.
4. Што трэба зрабіць, калі пры абкручванні ручкі або мацаванні яе да кузава кошыка зламаўся дубец?

ручка, абкручаная дубцамі

Выраб і мацаванне ручкі, абкручанай дубцамі.

Ход працы

1. Падбяры і замачы матэрыял для ручкі.
2. Вырабі аснову ручкі і ўстаў яе ў кузаў кошыка.
3. Абкруці аснову дубцамі.
4. Прымацуй ручку да кузава кошыка.

§ 12. Загібка «каса»

Загібка «каса» — адзін з найбольш прыгожых дэкаратыўных элементаў пляцення. Гэтая загібка ўпрыгожвае дробныя сувенірна-падарункавыя вырабы, кошыкі для пакупак і нават плеченую мэблю.

Складаецца загібка «каса» з наступных элементаў: тры дубцы загнуты зверху ўніз, два — знізу ўверх.

Плятуць загібку з канцоў стоек вырабу. Для працы спатрэбяцца яшчэ тры дадатковыя вільготныя дубцы і дзве палачкі даўжынёй 5—7 см таго ж дыяметра, што і стойкі ў вырабе. Інструменты — нож, шыла, бакарэз.

Тэхналагічная карта на пляценне загібкі «каса»

№ п/п	Паслядоўнасць выканання працы	Малюнак
1	Падставіць да трох стоек, якія стаяць побач, падным дадатковым дубцоў (утварыліся тры пары дубцоў)	
2	Першую пару сагнуць уніз, падклаўшы пад яе палачку	
3	Другую пару дубцоў сагнуць уніз, падклаўшы пад яе палачку	

№ п/п	Паслядоўнасць выканання працы	Малюнак
4	Заплесці першую пару дубцоў над другой за чацвёртую стойку	
5	Сагнуць трэцюю пару дубцоў уніз	
6	Заплесці другую пару дубцоў над трэцяй за пятую стойку	

№ п/п	Паслядоўнасць выканання працы	Малюнак
7	Заплесці першую пару дубцоў на добры бок, сагнуць побач чацвёртую стойку	
8	Заплесці астатнія стойкі такім жа спосабам: пара дубцоў уверх, пара дубцоў уніз; сагнуць стойку	
Завяршэнне загібкі		
9	Заплесці ў адтуліны замест палачак апошнія пары дубцоў	

№ п/п	Паслядоўнасць выканання працы	Малюнак
10	Заплесці па адным дубцы да першых пар (утварыць тройкі дубцоў)	
11	Абрэзаць усе рэшткі дубцоў	

У загібцы «каса» не павінна быць надламаных дубцоў. Такія дубцы трэба своєчасова мяняць. Каб загібка была прыгожай, дубцы (стойкі) падбіраюць аднолькавымі па ўсіх трох прыметах: даўжыні, таўшчыні, колеры. Чым таўсцейшыя дубцы для загібкі, тым шырэйшай будзе «каса».

1. У якіх вырабах плятуць загібку «каса»?
2. З якіх элементаў складаецца загібка «каса»?
3. Якімі павінны быць дубцы, каб загібка «каса» атрымалася прыгожай?
4. Ад чаго залежыць шырыня загібкі «каса»?

загібка «каса»

- П** Спляці загібку «каса» на круглым трэнажоры.
- ПР** Пляценне кузава кошыка для ягад.
- ПР** Пляценне загібкі «каса».

§ 13. Выраб ручкі, абкручанай стужкай-глянец

Як ты ўжо ведаеш, ручкі ў плеченых вырабах бываюць розныя па канструкцыі і дэкаратыўным аздабленні. Агульнае правіла для ўсіх ручак: яны павінны быць зручнымі, гладкімі і трывала мацавацца да кузава кошыка. Гэтым патрабаванням адпавядае **ручка, абкручаная стужкай-глянец** (мал. 22). Такую ручку выкарыстоўваюць у вырабах як бытавога прызначэння, так і ў сувенірна-падарункавых.

Каб выканаць ручку, абкручаную стужкай-глянец, патрэбны наступныя інструменты: нож, шыла, бакарэз. Для ручкі спатрэбіцца матэрыял: для асновы — два лазовыя дубцы дыяметрам 7—8 мм і даўжынёй каля 1 м; для абкручвання ручкі — доўгая стужка-глянец у колер кузава кошыка і кантрасная стужка-глянец для аздаблення.

Мал. 22. Ручка,
абкручаная стужкай-
глянец

*Паслядоўнасць устаноўкі асновы ручкі,
абкручанай стужкай-глянец*

1. Падабраць і замачыць дубцы.
2. Нарэзаць два дубцы для асновы па памеры (як на ўзоры).
3. Завастрыць дубцы нажом з двух бакоў.
4. Выгнуць дубцы рукамі ў форме дугі.
5. Уставіць дубцы ў кузаў кошыка з процілеглых бакоў, паглыбіўшы канцы асновы на 7—10 см з кожнага боку.

Малюнкi на ручках, абкручаных стужкай-глянец, могуць быць розныя. Ты будзеш абкручваць ручкі ў адпаведнасці з узорам вырабу.

*Паслядоўнасць абкручвання асновы ручкі
стужкай-глянец*

1. Замацаваць адным вітком стужку на аснове.
2. Пакласці некалькі віткоў стужкай, шчыльна прыціскаючы кожны наступны рад да папярэдняга.
3. Пакласці ўздоўж асновы стужку кантраснага колеру, замацаваць яе адным вітком светлай стужкі.
4. Выканаць малюнак: адзін віток пад кантраснай стужкай, два віткі над кантраснай стужкай. Такім спосабам абкруціць усю ручку.
5. Завяршыць абкручванне, як і пачалі: выканаць некалькі віткоў, шчыльна прыціскаючы кожны рад.
6. У апошнім радзе замацаваць стужку, як на ўзоры; рэшткі стужкі абрэзаць.
7. Даць абкручанай ручцы высахнуць.
8. Кропкава падклеіць пачатак і канец абвівання, месца злучэння кузава кошыка з асновай ручкі.

На трэніровачных узорах можна выканаць варыянты абкручвання з іншым малюнкам. Калі пры абкручванні ручкі парвалася ці скончылася стужка, яе можна нарасціць. Для гэтага трэба падставіць новую стужку пад кантрасную стужку-глянец.

*Патрабаванні да якасці ручкі,
абкручанай стужкай-глянец:*

- трывала ўсталявана аснова ручкі;
- малюнак абкручвання не парушаны;
- радкі абкручвання выкладзены шчыльна, без прарэхаў.

1. Назаві віды ручак, якія ты ведаеш.
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу ручкі, абкручанай стужкай-глянец.
3. Назаві патрабаванні да якасці вырабу ручкі, абкручанай стужкай-глянец.

ручка, абкручаная стужкай-глянец

Выраб ручкі, абкручанай стужкай-глянец.

Ход працы

1. Падбяры і замачы матэрыял для вырабу ручкі.
2. Устаноў і кошык для ягад аснову ручкі.
3. Абкруці аснову стужкай-глянец (па ўзоры).

ВЫРАБ КОШЫКА НА ДВА АБРУЧЫ

§ 14. Канструктыўныя асаблівасці кошыка на два абручы

Мал. 23. Кошык
на два абручы

Кошык на два **абручы** звычайна называюць «беларускі», паколькі кошыкі такой канструкцыі плялі нашы продкі, якія раней жылі на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Называлі яго «кош» або «кошык» (мал. 23).

Па канструкцыі беларускі кошык прыняцова адрозніваецца ад раней вывучаных вырабаў. Яго аснову складае **каркас** на два абручы, якія ўсталёўваюць пад прамым вуглом адзін да аднаго.

Вертыкальна размешчаны абруч будзе служыць ручкай кошыка. Гарызантальны абруч — верхнім кантам кузава. Мацуюцца абручы паміж сабой **дэкаратыўнай разеткай** у форме ромба. Дно і сценкі заплятаюцца простым пляценнем адначасова.

*Паслядоўнасць вырабу кошыка
на два абручы*

1. Падрыхтаваць і замачыць матэрыял.
2. Вырабіць абручы для асновы кошыка.

3. Замацаваць абручы дэкаратыўнай разеткай.
4. Вырабіць і падставіць рэбры для кузава кошыка.
5. Сплесці кошык простым пляценнем.

1. Што з'яўляецца асновай кошыка на два абручы?
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу кошыка на два абручы.

абручы, каркас, дэкаратыўная разетка

§ 15. Выраб абручоў для кошыка

Для каркаса беларускага кошыка патрэбны тоўстыя, каля 1 см, дубцы, а пры дыяметры кошыка 35—40 см таўшчыня абручоў можа быць і большай за 1 см. Адзін з абручоў будзе служыць ручкай кошыка. Як правіла, ручкі ў беларускіх кошыкаў не абкручваюць, таму абручы павінны быць роўнымі і гладкімі.

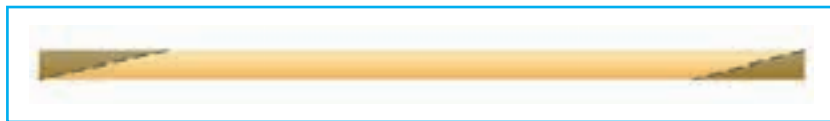
Паслядоўнасць вырабу абручоў

1. Падабраць і замачыць матэрыял.
2. Нарэзаць і завастрыць дубцы для плаўнага злучэння.
3. Выгнуць абручы.
4. Замацаваць месцы злучэння абручоў.

Для кошыка, дыяметр якога 25 см, даўжыня дубцоў для абручоў павінна быць 1 м. Чым большы кошык, тым даўжэйшыя дубцы патрэбны на абручы. Вастрыць дубцы «на вус» (косы зрэз) трэба так:

- адмераць лінейкай з кожнага канца дубца па 6—8 см;

- зрабіць ад зарубак да канца дубца плаўны косы зрэз (з аднаго боку дубца зрэз накіраваны ўверх, з другога боку дубца — уніз) (мал. 24).

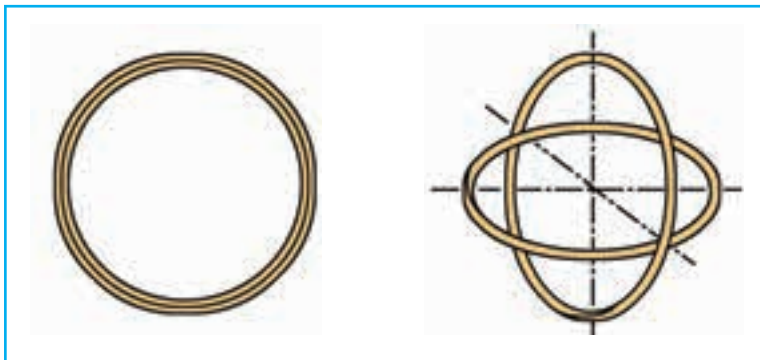
Мал. 24. Зрэзы для абруча

Гнуць абручы лепш, калі матэрыял добра размочаны, інакш дубцы могуць зламацца. Зрэзы накладваюць адзін на адзін. Месцы стыку дубцоў змацоўваюць дротам або шнуром. Для надання і захавання патрэбнай формы шнур, якім замацавана месца стыку, трэба працягнуць праз акружнасць і замацаваць з процілеглага боку абруча. Абручы пакідаюць у такім выглядзе да поўнага высыхання (мал. 25).

Мал. 25. Злучэнне абруча

Падрыхтаваныя абручы ставяць перпендыкулярна адзін аднаму, адзін унутры другога. Звычайна зверху знаходзіцца вертыкальны абруч. Месца стыку вертыкальнага абруча заўсёды знаходзіцца ўнізе, там яно будзе непрыкметным. Верхняя частка гэтага абруча будзе ручкай кошыка. Стык бакавога абруча павінен знаходзіцца на месцы перакрывавання абручоў (мал. 26).

Мал. 26. Злучэнне двух абручоў

На знешнім абручы можна зрабіць невялікія выемкі (зарубкі) нажом у месцах мацавання ўнутранага абруча, каб у пачатку пляцення абручы не слізгалі.

Парада. Гарызантальны (унутраны) абруч можна зрабіць крыху меншым за вертыкальны (вонкавы).

Патрабаванні да якасці вырабленых абручоў:

- абручы маюць круглую форму;
- акуратна выканана месца злучэння дубцоў.

1. З якога матэрыялу выконваюць каркас кошыка?
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу абручоў.
3. Як павінны размяшчацца зрэзы для плаўнага злучэння абруча?

1. Выберы матэрыял для абручоў.
2. Завастры дубцы «на вус».
3. Сагні абручы.

Выраб абручоў.

Ход працы

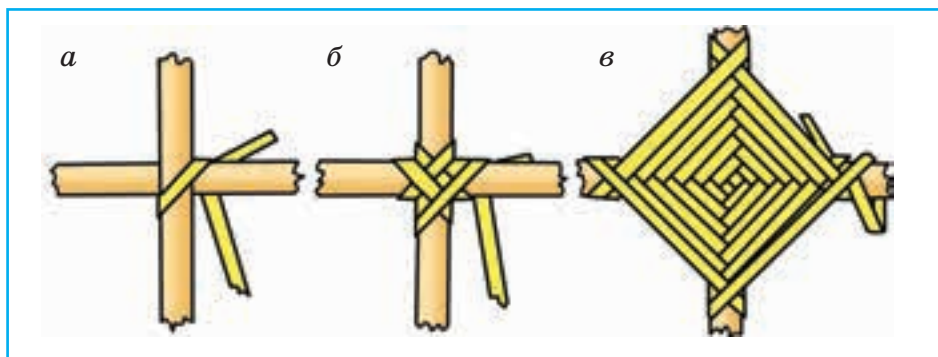
1. Падбяры і замачы патрэбныя дубцы для вырабу абручоў.
2. Вырабі два абручы для кошыка.

§ 16. Мацаванне абручоў каркаса кошыка разеткамі

Каб атрымалася аснова кошыка — **каркас**, абручы змацоўваюць паміж сабой. Адзін абруч зверху ўстаўляюць вертыкальна, другі ўнутры — гарызантальна. Абручы змацоўваюць з двух бакоў з дапамогай **разеткі** ў выглядзе ромба. У разетцы таксама размяшчаюцца дадатковыя **рэбры** каркаса.

Для пляцення разеткі будуць патрэбны доўгія тонкія дубцы або стужка-глянец.

Перш чым плесці разетку на абручах кошыка, трэба навучыцца рабіць яе на дзвюх накрыж складзеных палачках (мал. 27).

Мал. 27. Схema пляцення разеткі:

a — пачатак; *б* — працяг; *в* — завяршэнне

Пляценне разеткі павінна быць вельмі шчыльнае. Кожны віток стужкі прыціскаецца да папярэдняга рада. Аплятанне разеткі завяршаецца на вертыкальным абручы ўнізе. Стужку-глянец, апошні раз абкруціўшы абруч, трэба пакласці не на стужку, а пад яе і зацягнуць. Пасля высыхання разеткі месца завяршэння пляцення можна падклеіць.

На кошыку абедзве разеткі павінны быць аднолькавыя па памеры, форме, колеры.

1. Навошта змацоўваюць абручы для кошыка?
2. З дапамогай якога канструктыўнага элемента змацоўваюць абручы?

каркас, разетка, рэбры

Спляці разетку на дзвюх палачках.

Мацаванне абручоў.

Ход працы

1. Злучы абручы.
2. Змацуй абручы з дапамогай разетак.

§ 17. Выраб і падстаноўка рэбраў для каркаса кошыка.

Пляценне кузава кошыка простым спосабам

Наступны этап вырабу каркаса кошыка на два абручы — гэта выраб і падстаноўка дадатковых бакавых дубцоў-рэбраў. Для рэбраў патрэбны дубцы таўшчынёй 8—10 мм, гэта значыць крыху танчэйшыя за абручы. Колькасць рэбраў —

3—5 пар у залежнасці ад памеру кошыка. Даўжыня рэбраў залежыць ад формы, якую мы хочам надаць кошыку. Пры звычайнай форме (паўсфера) даўжыня рэбраў роўная даўжыні паловы акружнасці гарызантальнага абруча. Напрыклад, калі акружнасць кошыка 90 см, то даўжыня рабра будзе 45 см.

Парада. Дасведчаныя майстры раяць рабіць рэбры крыху большымі для павелічэння аб'ёму кузава і лепшай устойлівасці кошыка.

Мал. 28. Гатовы
каркас кошыка
на два абручы

Для вырабу рэбраў дубцы наразаюць па памеры, заострываюць, згінаюць па форме і падстаўляюць у каркас кошыка. Для захавання формы каркаса рэбры можна замацаваць на аднолькавай адлегласці з дапамогай дроту (мал. 28).

Плятуць кузаў кошыка простым спосабам тонкімі дубцамі або стужкай-глянец. Пляценне пачынаюць ад разетак да сярэдзіны кошыка. Пляценне кузава беларускага кошыка можна выконваць дубцамі або стужкай-глянец рознага колеру.

Напрыклад, разеткі выплесці светлай стужкай, а кузаў — цёмным дубцом.

Пры простым пляценні пасярэдзіне кузава кошыка ўтвoryцца незаплеценая прастора (каля дна — шырэйшая, каля гарызантальнага абруча — вузейшая). Для злучэння пляцення на вертыкальнай лініі трэба зрабіць некалькі скарочаных

радоў. Затым зноў праплесці некалькі радоў, захопліваючы гарызантальны абруч. Скарочаныя рады плятуцца па меры неабходнасці.

Нарошчваюць дубцы або стужкі толькі з унутранага боку кошыка. Месцы стыкаў дубцоў у канцы працы трэба акуратна зрэзаць нажом, каб унутраная паверхня кошыка была гладкая і з яе не тырчалі рэшткі дубцоў. Працаваць нажом трэба спосабам «ад сябе».

1. Які матэрыял патрэбны для вырабу рэбраў каркаса кошыка?
2. Раскажы пра паслядоўнасць вырабу рэбраў кошыка.
3. Якім спосабам плятуць кузаў кошыка?
4. Што трэба зрабіць у канцы працы з месцамі, дзе нарошчваюць дубец?

Выраб кузава кошыка.

Ход працы

1. Вырабі і падстаў рэбры каркаса.
2. Спляці кузаў кошыка простым спосабам.

§ 18. Дэкарыраванне вырабаў з лазы

Слова «**дэкарыраванне**» азначае мастацкае афармленне, упрыгожванне чаго-небудзь. Дэкарыруюць і вырабы, плеценыя з лазовых дубцоў. Існуе некалькі спосабаў дэкарыравання вырабаў з лазы, надання ім яшчэ больш вытанчанага, закончанага выгляду.

Самы вядомы спосаб — камбінаванне дубцоў розных натуральных адценняў: беллага, бэжавага, карычневага.

У практыцы лозапляцення існуе і такі від дэкарыравання, як фарбаванне гатовых вырабаў у іншыя колеры. Фарбуюць матэрыялы і гатовыя вырабы як хімічнымі, так і натуральнымі (расліннымі) фарбавальнікамі (мал. 29).

Гатовыя хімічныя фарбавальнікі прадаюцца ў гаспадарчых крамах. На ўпакоўцы гатовага хімічнага фарбавальніка апісаны спосаб афарбоўвання (мал. 30).

Натуральнымі фарбавальнікамі з’яўляюцца **адвары**, напрыклад, цыбульнага шалупіння, верасу. Вырабы, афарбаваныя гэтымі адварамі, набываюць залаціста-жоўты колер. У цёмна-карычневых колерах афарбоўваюць адварам чорнай алешыны, у сіні — адварам дзеразы. Адвар з раслін рыхтуюць загадзя, настойваюць, працэджваюць. Выраб апускаюць у такі адвар і вараць 15—20 хвілін.

Для аздаблення таксама выкарыстоўваюць **эмалевыя фарбы**. Афарбоўваюць вырабы звычайным малярным пэндзлем. Для забеспячэння якасці афарбоўкі гэтую працу лепш выконваць за два разы. Пасля першага пакрыцця фарбе трэба даць высахнуць, потым паўтарыць фарбаванне.

Вельмі просты спосаб надаць вырабам іншы колер — пафарбаваць іх фарбай з балончыкаў. Напрыклад, зрабіць

Мал. 29. Афарбаваныя плеценыя
вырабы

Мал. 30. Гатовыя
хімічныя фарбавальнікі

бранзавање або серабрэне. Такім спосабам упрыгожваюць плеченыя вырабы.

Для тых, хто любіць натуральны колер вырабаў з лазы, існуе такі спосаб дэкарыравання, як пакрыццё празрыстым лакам. Пакрытыя лакам вырабы робяцца бліскучымі, гладкімі і больш трывалымі, захоўваючы пры гэтым натуральны колер лазовых дубцоў. Лак наносіць на выраб пэндзлем, на вытворчасці — з дапамогай **пульверызатара**.

Афарбоўванне можа не толькі змяніць знешні выгляд вырабу, але і абараніць яго ад шкоднага ўздзеяння атмасферных ападкаў, сонечных прамянёў, а таксама ў нейкай ступені прадухіліць старэнне.

Працуюць з лакамі, эмалямі і іншымі фарбавальнікамі ў памяшканні, якое добра праветрываецца. Для аховы ад шкодных лятучых кампанентаў фарбаў і лакаў пры працы выкарыстоўваюць рэспіратар.

1. Што азначае слова «дэкарыраванне»?
2. Якія спосабы дэкарыравання плеченых вырабаў ты ведаеш?
3. Для чаго вырабы пакрываюць лакам?
4. Назаві меры бяспекі ў час працы з фарбавальнікамі і лакамі.

**дэкарыраванне, адвары, эмалевыя фарбы,
бранзавање, серабрэне, пульверызатар**

Дэкарыраванне плеченых вырабаў.

Ход працы

1. Правядзі дэкарыраванне плеченых вырабаў з дапамогай эмалевай фарбы і пэндзля.

2. Выканай дэкарыраванне плеченага вырабу з дапамогай лаку і пэндзля.

РУЧНАЯ ВЫШЫЎКА

8 КЛАС

ВЫШЫВАННЕ СТУЖКАМІ, ТАСЬМОЙ І ШНУРОМ

§ 19. Вышыванне стужкамі. Інструменты і матэрыялы

Вышыўка шаўковымі стужкамі — аналаг вышыўкі ніткамі. Яна выконваецца крыжом, гладдзю і перапляценнем. У адрозненне ад вышыўкі ніткамі, яна атрымліваецца больш аб'ёмнай. Вышываць стужкамі можна на любых тканінах, апрача шчыльных. Тонкія стужкі лёгка праходзяць паміж перапляценнямі нітак, не губляючы сваёй формы. Вельмі прыгожымі атрымліваюцца абрусы і сурвэткі, вышытыя стужкамі. Кветкі або букеты, аформленыя ў рамку, могуць стаць добрым падарункам для блізкіх і сяброў (мал. 31).

Шаўковымі стужкамі вышываюць па канве. Лепш браць канву з дробным перапляценнем, тады стужачныя шыўкі будуць больш аб'ёмнымі. У залежнасці ад выбранага малюнка канва можа быць рознага колеру. Вышываюць стужкамі і на тканіне. Яна павінна быць дастаткова трывалай, каб

утрымліваць шыўкі, але і добра прапускаць іголку са стужкай паміж перапляценнямі нітак.

Для таго каб выраб атрымаўся акуратным і якасным, лепш карыстацца пяльцамі. У час працы на тканіне могуць утварыцца заміны. Яны лёгка выпраўляюцца прасам. На працяглы тэрмін работу ў пяльцах пакідаць не варта. Лепш захоўваць яе распраўленай.

Стужкі для вышывання выкарыстоўваюць самыя разнастайныя: **атласныя, шаўковыя, капронавыя** (мал. 32). Яны трывалыя ў працы, пры мыцці не ліняюць. Шырыня стужак можа быць ад 3 мм да 5 см. Самыя распаўсюджаныя для вышыўкі стужкі шырынёй 3, 5, 7, 12, 15 мм. Іх лёгка замацоўваць у іголцы, працягваць праз тканіну. Больш шырокімі стужкамі карыстаюцца для

Мал. 31. Нацюрморт
з кветкамі (калы),
вышыты стужкамі

Мал. 32. Стужкі

вышывання асобных аб'ёмных кветак і лісткаў, якія нашываюцца на выраб.

Атласныя стужкі маюць характэрнае перапляценне нітак, што надае вышыўцы дадатковую дэкаратыўнасць. Гэтыя стужкі мяккія і эластычныя. У іх добры і вываратны бакі выразна адрозніваюцца.

Шаўковыя стужкі — тонкія і мяккія. Гэта дазваляе сфарміраваць з іх далікатныя і дробныя кветкі. Добры і вываратны бакі маюць аднолькавую, злёгка «крупчастую» структуру.

Капронавыя стужкі — празрыстыя, тонкія і дастаткова жорсткія. Праца з імі больш складаная, чым з атласнымі і шаўковымі.

Іголкі. Для працы спатрэбіцца вялікая колькасць іголак. Асноўнае патрабаванне да іх — шырокае вушка, праз якое лёгка праходзілі б стужкі. Таўшчыня і даўжыня іголак залежаць ад таго, на якой тканіне выконваецца вышыўка, а таксама ад шырыні стужкі. Пажадана для кожнай стужкі браць асобную іголку. Гэта дазволіць эканоміць і стужку і час (мал. 33).

Мал. 33. Іголкі
для вышывання стужкамі

Самай распаўсюджанай лічыцца іголка «сінель». Яна мае трывалы стрыжань, шырокае вушка і востры канец. Для вышывання стужкамі выкарыстоўваюць іголкі № 13—24. Чым вузейшая стужка для вышывання, тым большым павінен быць нумар іголки. Для стужак шырынёй ад 7 да 12 мм бяруць іголкі № 18—22, для вузкай стужкі ў 3 мм падыхдзе іголкі № 24.

Габеленавыя іголкі — з тоўстым стрыжнем, шырокім вушкам і тупым канцом. У гэтыя іголкі лёгка працягваецца

стужка. Тупы канец іголки не чапляецца за ўжо вышытыя стужкі і ніткі тканіны. Габеленавымі іголками вышываюць па шчыльных і суровых тканінах.

Бісерная іголка — вельмі тонкая і доўгая. З яе дапамогай вышываюць бісерам, пацеркамі, шклярусам.

Цыганскія іголки падобныя на іголки «сінель» і таксама выкарыстоўваюцца для вышывання.

Швейныя іголки — гэта звычайныя іголки для шыцця ўручную, але абавязкова з шырокім вушкам.

1. Па якіх тканінах выконваюць вышыўку стужкамі?
2. Ад чаго залежыць выбар колеру канвы?
3. Назаві віды стужак, якія выкарыстоўваюцца для вышывання.
4. Якое асноўнае патрабаванне да іголак для вышывання стужкамі?
5. Назаві віды іголак для вышывання стужкамі.

**стужкі: атласныя, шаўковыя, капронавыя;
іголки: «сінель», габеленавыя, бісерныя, цыганскія**

§ 20. Перавод малюнка на тканіну

Існуе некалькі спосабаў пераводу малюнка на тканіну або канву: з дапамогай самазнікальнага маркера, пераводнага алоўка, капіравальнай паперы, фастрыгавальных шыўкоў.

З дапамогай **смазнікальнага маркера** пераводзяць малюнак на тонкія тканіны, якія прасвечваюцца. Трэба скапіраваць малюнак на кальку, зверху прышпіліць тканіну, пакласці яе на аконнае шкло або на капіравальны стол і перавесці малюнак.

Пры пераводзе малюнка з дапамогай **пераводнага алоўка** паслядоўнасць працы наступная:

- скапіраваць малюнак простым алоўкам;
- перавярнуць малюнак добрым бокам уніз і абвесці дакладна па лініях капіравальным алоўкам;
- пакласці гэтым жа бокам малюнак на тканіну, замацаваць па ражках шпількамі і прапрасаваць. Алоўкавыя лініі адаб'юцца на тканіне.

Перавод малюнка з дапамогай **капіравальнай паперы** — самы просты спосаб. Але ён патрабуе вялікай акуратнасці ў працы. Сляды ад капіравальнай паперы могуць адбіцца на тканіне і надаць ёй неахайны выгляд.

На рыхлую структуру канвы немагчыма дакладна перавесці малюнак з дапамогай алоўка. Робіцца гэта **фастрыгавальнымі шыўкамі** іголкай з ніткай. Парадак працы наступны:

- перавесці малюнак на кальку;
- накласці зверху на канву, прышпіліць шпількамі па краях і ў цэнтры;
- пракласці невялікія шыўкі дакладна па малюнку;
- асцярожна абарваць кальку, не пашкодзіўшы шыўкі.

1. Назаві спосабы пераводу малюнка на тканіну.
2. Раскажы, як перавесці малюнак з дапамогай самазнікальнага маркера.
3. Якая паслядоўнасць працы пры пераводзе малюнка з дапамогай пераводнага алоўка?
4. На якую тканіну пераводзяць малюнак фастрыгавальнымі шыўкамі?
5. Вызначы па ўзорах, якім спосабам выкананы перавод малюнка.

**самазнікальны маркер, пераводны аловак,
капіравальная папера, фастрыгавальныя шыўкі**

Падбярэ да стужак іголки рознай шырыні і фактуры.

Перавод малюнка на тканіну адным са спосабаў.

§ 21. Прыёмы замацавання стужкі

Вялікая разнастайнасць стужак дазваляе выконваць як простыя ўзоры, якія састаўлены з асобных элементаў, так і складаныя кампазіцыі. Асновай вышыўкі можа служыць намалёваны ці скапіраваны ўзор. Спачатку трэба навучыцца замацоўваць стужку ў пачатку і ў канцы работы. Дакладна выконваючы рэкамендацыі інструкцыйных карт, можна паступова авалодаць вышываннем стужкамі швоў, простых элементаў і кампазіцый.

Замацаванне стужкі (па інструкцыйнай карце).

Інструкцыйная карта

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
Замацаванне стужкі ў іголку		
1		Абрэзаць край стужкі па дыяганалі. Уцягнуць стужку ў іголку

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		<p>Прышпіліць стужку па цэнтры за 1 см ад краю.</p> <p>Іголку праз стужку не працягваць</p>
3		<p>Цягнуць за доўгі канец стужкі, пакуль не ўтворыцца вузел</p>
Замацаванне стужкі ў канцы вышывання элемента		
1		<p>Абрэзаць канец стужкі па дыяганалі.</p> <p>Маленькімі кропкавымі шыўкамі прыхапіць стужку да канвы</p>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		Прымацаваць канец стужкі да вузельчыка або працяжкі стужкі на вываратным баку вышыўкі
Выкананне вузельчыка		
<i>Першы спосаб</i>		
1		Падагнуць край стужкі на 1 см і прышпіліць па цэнтры іголкай. Іголку ўкалоць з боку кароткага канца
2		Працягнуць стужку, сачыць, каб яна не перакручвалася. Падцягваць стужку, пакуль не ўтворыцца вузельчык

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
<i>Другі спосаб</i>		
1		Пакінуць з вываратнага боку вышыўкі канец стужкі ў 1 см. Пасля выканання першага шыўка прышпіліць яго
2		Працягнуць стужку на добры бок, зафіксаваць яе канец на канве

Парада. Для зручнасці ў працы нарэж з кардону прамавугольнікі памерам 5×20 см і накруці на іх стужкі. Канцы стужак замацуй шпількамі. Стужкі для працы адразу ж не большыя за 30—50 см, інакш яны будуць блытацца.

1. Як абразецца край стужкі ў пачатку і ў канцы працы?
2. Назаві спосабы выканання вузельчыка на стужцы.
3. Як больш зручна захоўваць стужкі?
4. Якой даўжыні павінна быць стужка для працы, чаму?

§ 22. Выкананне найпрасцейшых швоў

Выконваючы вышыўку стужкамі, можна камбінаваць стужкі вузкія і шырокія, матавыя і бліскучыя, празрыстыя і непразрыстыя. Вузкімі стужкамі можна выконваць швы сцябліністае, «уперад іголку», тамбурнае, пяцельнае і інш. (мал. 34).

Выканай на ўзорах швы (сцябліністае, «уперад іголку», тамбурнае, пяцельнае, крыж). Падбірай вузкія стужкі.

а

б

в

г

д

Мал. 34. Варыянты швоў, выкананых стужкамі:
а — сцябліністае; *б* — «уперад іголку»; *в* — тамбурнае;
г — пяцельнае; *д* — крыж

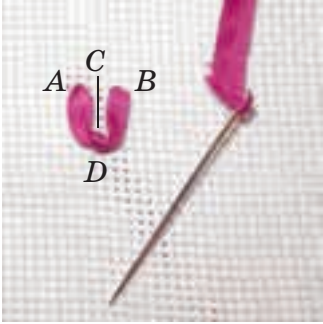

У вышыванні стужкай, апрача вядомых швоў, выкарыстоўваюцца і такія, як **паўпятля**, **паўпятля з двайной замацоўкай** (рус. закрепка), **пятля**. Гэтымі швамі можна вышыць разнастайныя кампазіцыі.

Выкананне швоў «паўпятля», «паўпятля з двайной замацоўкай», «пятля» (па інструкцыйнай карце).

Інструкцыйная карта

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
Шво «паўпятля»		
1		Працягнуць іголку са стужкай на добры бок канвы ў пункце <i>A</i>
2		Адступіць на няцотную колькасць клетчак управа, укалоць іголку ў пункце <i>B</i> . Правесці іголку па вываратным баку і вывесці на добры бок дыяганальна па цэнтры паўпятлі ў пункце <i>C</i>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
3		<p>Укалоць іголку ў пункце <i>D</i>. Вывесці яе на вываратны бок, абхапіўшы стужку. Падцягваць стужку, пакуль не ўтворыцца маленькая замацоўка паўпятлі</p>
4		<p>Даўжыня замацоўкі паўпятлі можа змяняцца ў залежнасці ад малюнка вышыўкі</p>
Шво «паўпятля з двайной замацоўкай»		
1		<p>Выканаць пункты 1—2 шва «паўпятля»</p>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		<p>Увесці іголку зверху ўніз пад стужку з правага боку паўпятлі. Працягнуць стужку</p>
3		<p>Увесці іголку ва ўтвораную пятлю знізу ўверх. Павольна падцягнуць стужку, не зацягваючы туга вузельчык</p>
4		<p>Працягнуць іголку са стужкай на вываратны бок вышыўкі</p>

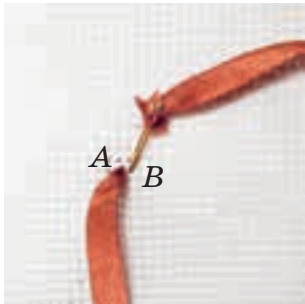
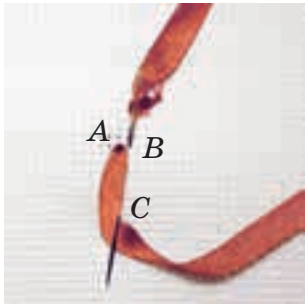
Парада. У час працы сачы, каб стужка не перакручвалася. Для гэтага, працягваючы стужку праз канву, прытрымлівай яе ўказальным і вялікім пальцамі левай рукі.

Шво «пятля» з'яўляецца варыянтам шва «паўпятля». Адрозніваецца ад яго злучанымі канцамі шыўка. Шво «пятля» выконваецца двума спосабамі.

Выкананне шва «пятля» (па інструкцыйнай карце).

Інструкцыйная карта

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
<i>Першы спосаб</i>		
1		Вывесці іголку са стужкай на добры бок у пункце А. Адступіць адну клетачку ўправа і правесці іголку на вываратны бок у пункце В
2		Правесці іголку па вываратным баку, вывесці яе на добры бок ніжэй за два папярэднія праколы, у пункце С. Завесці стужку пад іголку

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
3		<p>Падцягваючы стужку, павольна зацягваць пятлю.</p> <p>Калі пятля прыме патрэбную форму, працягнуць іголку са стужкай на вываратны бок у пункце <i>C</i> або побач</p>
<i>Другі спосаб</i>		
1		<p>Вывесці іголку са стужкай на добры бок у пункце <i>A</i>.</p> <p>Зноў правесці іголку на вываратны бок у пункце <i>B</i>, адступіўшы на адну клетачку ўправа.</p> <p>Вывесці іголку на добры бок у пункце <i>C</i>.</p> <p>Абкруціць іголку стужкай, двойчы склаўшы яе па дыяганалі.</p> <p>Краі стужкі выраўнаваць</p>
2		<p>Працягнуць іголку на добры бок, акуратна падцягваючы стужку</p>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
3		Расправіць стужку, сфарміраваць замацоўку. Працягнуць іголку на вываратны бок у пункце <i>D</i>

Парада. Ніколі не вышывай на пакамечанай тканіне. Перад пачаткам працы прапрасуй яе з увільгатненнем. Пры завяршэнні працы гэта зробіць будзе немагчыма.

швы: «паўпятля», «паўпятля з двайной замацоўкай», «ПЯТЛЯ»

§ 23. Швы «французскі вузельчык», «пятля з французскім вузельчыкам», «пятля перакручаная»

Каб вышыць узор стужкай, неабходна асвоіць выкананне разнастайных швоў, элементаў кампазіцый.

Шво «французскі вузельчык». Пры выкананні шва «французскі вузельчык» не трэба туга зацягваць стужку. Іголка павінна праходзіць праз віткі свабодна. Чым шырэйшая стужка, тым большым будзе вузельчык.

Выкананне шва «французскі вузельчык» (мал. 35).

Ход працы

1. Выведзі стужку на добры бок. Абкруці ёю іголку 2—3 разы (мал. 35, а).

2. Працягни іголку праз вітку, прытрымліваючы іх пальцамі левай рукі каля асновы стужкі. Утвораны вузельчык павінен шчыльна прылягаць да тканіны (мал. 35, б).

3. Іголку са стужкай працягни на вываратны бок. Зрабі пракол тканіны ў суседняй клетцы, каб вузельчык не працягнуўся на вываратны бок (мал. 35, в, г).

а

б

в

г

Мал. 35. Шво «французскі вузельчык»

Шво «пяцля з французскім вузельчыкам». Пры выкананні гэтага шва не спяшайся падцягваць і выраўноўваць стужку канчаткова. Паглядзі, як яна выкладаецца на тканіне. Зморшчыны і выгіны фіксуй іголкай з ниткай.

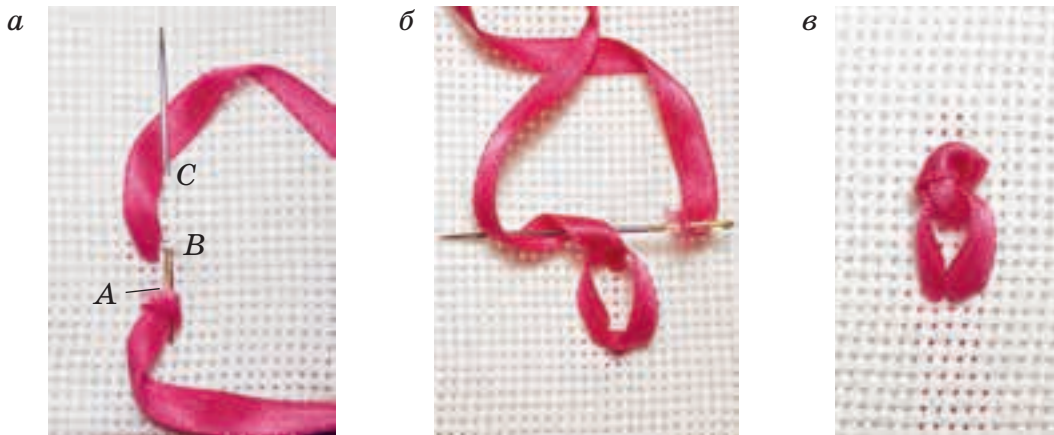
Выкананне шва «пятля з французскім вузельчыкам» (мал. 36).

Ход працы

1. Працягні іголку са стужкай на добры бок канвы ў пункце *A*. Укалі іголку ў суседнюю клетачку ў пункце *B*. Выведзі яе вышэй, на абранай адлегласці ў пункце *C*. Абкруці стужкай канец іголки. Выцягні іголку на добры бок і павольна падцягвай стужку, фарміруючы пятлю (мал. 36, *a*).

2. Працягнутую стужку двойчы абкруці вакол іголки. Правядзі іголку праз вітку, утрымліваючы іх пальцамі левай рукі на канве (мал. 36, *б*).

3. Сфарміраваўшы вузельчык, іголку са стужкай працягні на вываратны бок. Зрабі пракол пад вузельчыкам (мал. 36, *в*).

Мал. 36. Шво «пятля з французскім вузельчыкам»

Шво «пятля перакручаная» часта выкарыстоўваецца ў кветкавых кампазіцыях, вышытых стужкай.

Выкананне шва «пятля перакручаная» (мал. 37).

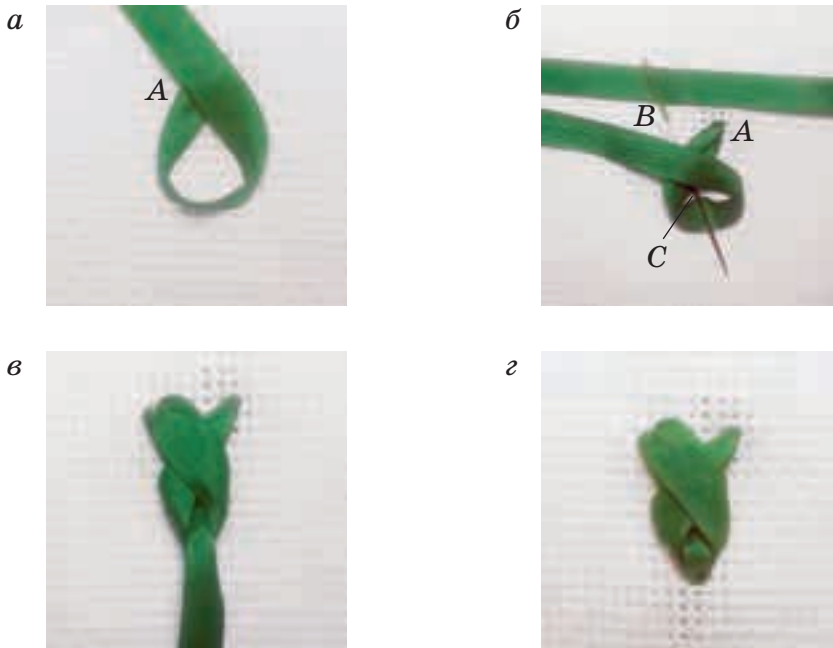
Ход працы

1. Працягні іголку са стужкай на добры бок канвы ў пункт *A*, сфарміруй пятлю (мал. 37, *a*).

2. Укалі іголку ў канву злева ад пункта *A*. Пункт *B* павінен знаходзіцца на адным узроўні з пунктам *A*. Выведзі іголку на добры бок у пункце *C*, прапусціўшы яе праз пятлю (мал. 37, *б*).

3. Працягні стужку і падцягвай яе, пакуль не ўтворыцца паветраная пятля (мал. 37, *в*).

4. Працягні свабодны канец стужкі на вываратны бок (мал. 37, *г*).

Мал. 37. Шво «пятля перакручаная»

1. Вызначы на ўзорах віды швоў.
2. Знайдзі гэтыя швы ў розных кампазіцыях.
3. Якім правілам неабходна кіравацца пры выкананні гэтых швоў?

**швы: «французскі вузельчык»,
«пятля з французскім вузельчыкам»,
«пятля перакручаная»**

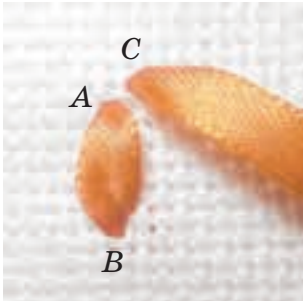
§ 24. Элементы кампазіцый са стужкі

Больш шырокімі стужкамі можна выконваць асобныя элементы: бутоны, кветкі, лісткі і інш.

Выкананне элементаў «бутон прасты», «бутон напай-раскрыты», «бутон закрыты», «лісток» (па інструкцыйнай карце).

Інструкцыйная карта

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
Элемент «бутон прасты»		
1		Зрабіць прамы шывок з пункта А ў пункт В. Вывесці іголку са стужкай на добры бок побач з пунктам А, у пункце С

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		<p>Накрыць першы шывок і працягнуць іголку са стужкай на вываратны бок праз пункт <i>B</i>. Шыўкі павінны быць паветраныя і аб'ёмныя</p>
Элемент «бутон напаяўраскрыты»		
1		<p>Зрабіць прамы шывок з пункта <i>A</i> ў пункт <i>B</i>. Працягнуць на добры бок канвы іголку са стужкай іншага колеру праз пункт <i>C</i>, які адступае на некалькі клетчак улева ад пункта <i>A</i>. Правесці стужку пад шыўком злева направа, склаўшы яе па дыяганалі</p>
2		<p>Укалоць іголку ў пункце <i>C</i> або побач з ім</p>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
3		Падцягваць стужку, пакуль не ўтварыцца пятля, якая мякка ахопіць першы шывок
4		Выканаць некалькі шыўкоў, якія разбягаюцца і накладваюцца адзін на адзін зверху пятлі. Атрымаецца бутон
Элемент «бутон закрыты»		
1		Зрабіць прамы шывок. Адступіць некалькі клетчак уверх, вывесці іголку са стужкай на добры бок у пункце А

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		Правесці стужку пад шыўком злева направа, склаўшы яе па дыяганалі
3		Правесці іголку пад атрыманай пятлёй справа налева
4		Падцягваць стужку, пакуль яна шчыльна не абкруціць прамы шывок. Укалоць іголку над атрыманай пятлёй у пункце <i>B</i>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
5		<p>Працягнуць іголку са стужкай на вываратны бок і крыху зацягнуць утвораную пятлю.</p> <p>Сачыць, каб стужка не перакручвалася і клалася роўнымі шыўкамі</p>
Элемент «лісток»		
1		<p>Працягнуць стужку на добры бок і праз адну клетачку вярнуцца на вываратны.</p> <p>Падцягваць стужку, пакуль не ўтворыцца пятля</p>

№ п/п	Малюнак	Паслядоўнасць выканання працы
2		Скласці пятлю ў выглядзе лістка і замацаваць у верхняй частцы патаемнымі дробнымі шыўкамі

Патрабаванні да якасці выкананай працы:

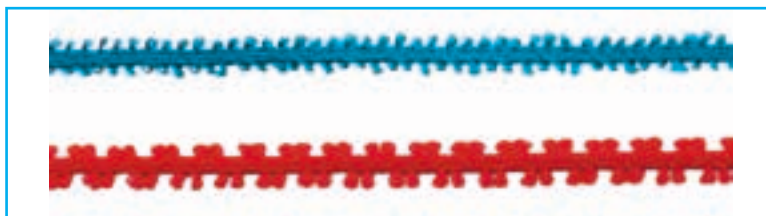
- выкананыя элементы адпавядаюць узору;
- стужка не перакручана;
- шыўкі не зацягнутыя;
- стужка добра замацавана ў пачатку і ў канцы работы.

§ 25. Вышыванне тасьмой, шнуром

Вышыванне тасьмой і шнуром з'яўляецца адным з відаў ажурнай вышыўкі. Для працы выкарыстоўваюцца тыя ж іголки, што і пры вышыванні стужкай. Для вышывання тасьмой неабходная іголка з вялікім вушкам. Тасьма можа быць аднаго колеру, рознакаляровай, з узорам.

Перад пачаткам працы трэба праверыць тасьму на трываласць афарбоўкі. Для гэтага яе апускаюць у цёплую ваду. Адначасова тасьма ўсаджваецца і ў далейшым не дэфармуецца.

Для вышивання часта бяруць вузкую шаўковую тасьму з маленькімі пяцелькамі па краях, таму яна і называецца «сараканожка» (мал. 38).

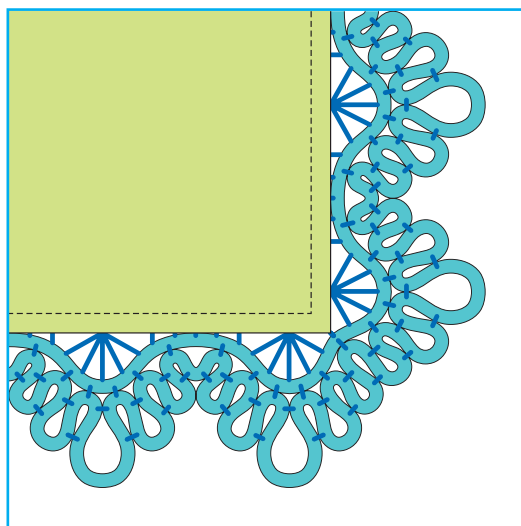

Мал. 38. Тасьма «сараканожка»

Вышываць тасьмой «сараканожка» можна па кáльцы або па цюлю. Часцей за ўсё гэтай вышыўкай аблямоўваюць краі вырабаў (насовак, сурвэтак) ці аздабляюць адзенне.

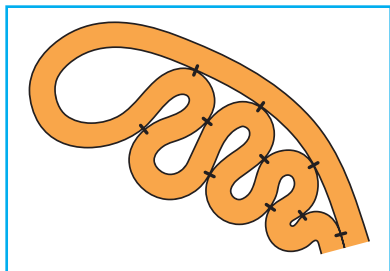
Выкананне аблямоўкі з тасьмы «сараканожка» (мал. 39).

Мал. 39. Аблямоўка з тасьмы «сараканожка»

Ход працы

1. Перавядзі малюнак на кальку. Можна скласці ўзор, паўтараючы некалькі разоў элементы арнаменту.

Мал. 40. Змацаванне
дэталей малюнка
ў месцах іх дотыку

2. Прыфастрыгуй тасьму да калькі па лініі ўзору.

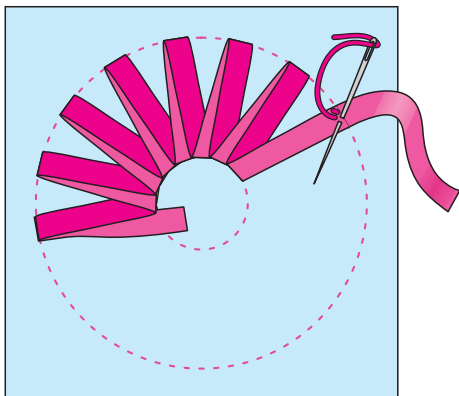
3. Змацуй дэталі малюнка ў месцах іх дотыку адзін з адным ніткамі ў колер тасьмы (мал. 40). Выкарыстай шво «ўперад іголку» або «радок».

4. Выдалі фастрыгу і аддзялі аблямоўку ад калькі.

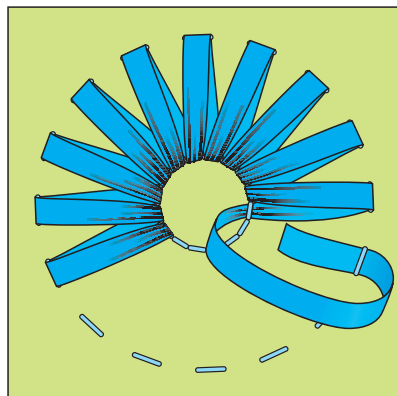
5. Прышыў аблямоўку да асноўнага вырабу, папярэдне абкідаўшы абразныя краі.

Можна выканаць вышыўку тасьмой і іншым спосабам. Канец тасьмы замацоўваюць і пачынаюць выкладваць па ўзоры. Каб атрымалася кветка, тасьму згінаюць на канцы контураў пялёсткаў, а затым прышываюць шыўкамі патаемнага шва (мал. 41, а).

а

б

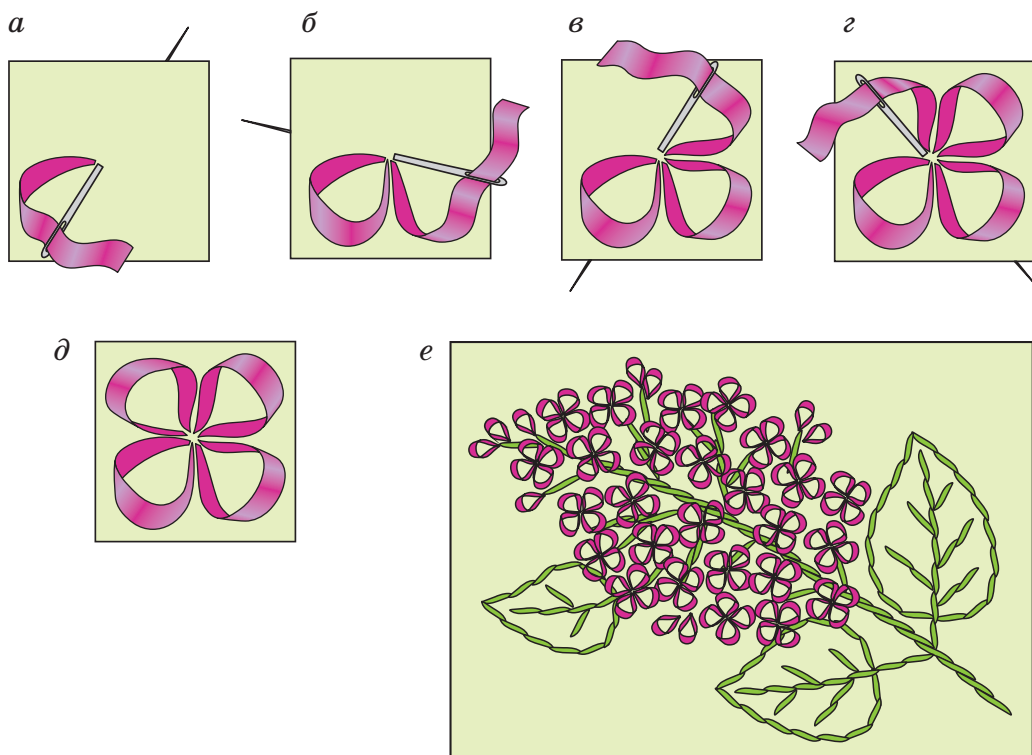

Мал. 41. Вышыванне тасьмой: а — прымацаванне тасьмы патаемным швом; б — пракладванне тасьмы па контуры

Можна спачатку пракласці контур шыўкамі «ўперад іголку», а на іх замацаваць тасьму па ўзоры (мал. 41, б).

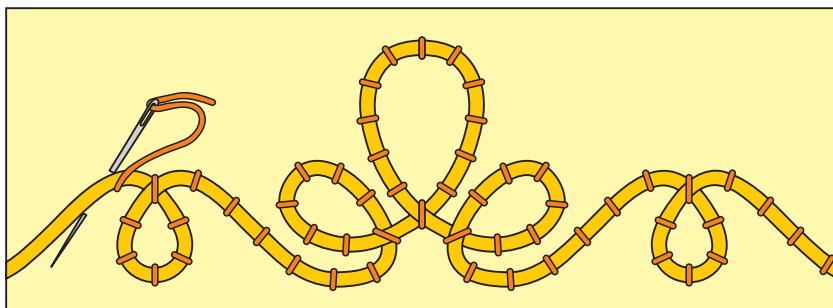
Кветкі вышываюць тасьмой паветранымі петлямі з дапамогай тоўстай іголки з вялікім вушкам. На малюнку, пераведзеным на тканіну, пазначаюць месцы размяшчэння пялёсткаў. Замацоўваюць тасьму з вываратнага боку, выводзяць на добры бок і зноў на вываратны, побач з першым праколам. Пятлю поўнасю не зацягваюць (мал. 42, а—д).

У гэтай паслядоўнасці вышываюць усе астатнія пялёсткі. Такім спосабам можна вышыць галінку бэзу (мал. 42, е), аксаміткі і іншыя кветкі.

Мал. 42. Вышыванне тасьмой паветранымі петлямі:
а—д — паслядоўнасць выканання; е — галінка бэзу

Єсть і іншы спосаб замацавання тасьмы на тканіне. Ён называецца «ўпрымацоўку» (мал. 43).

Мал. 43. Спосаб замацавання тасьмы «ўпрымацоўку»

Тасьму ўкладваюць па лініі малюнка і прашываюць праз 7—10 мм дробнымі шыўкамі шва «ўперад іголку». Ніткі падбіраюць у колер тканіны або кантраснага колеру.

Прыёмы працы пры вышыванні шнуром такія ж, як і пры вышыванні тасьмой.

1. Вывзначы на ўзорах спосаб вышывання тасьмой.
2. Якія швы выкарыстоўваюцца пры вышыванні тасьмой?
3. Як падбіраюцца ніткі для замацавання тасьмы?
4. Чаму тасьма называецца «сараканожка»?
5. Дзе выкарыстоўваюць вышыўку тасьмой «сараканожка»?

**тасьма «сараканожка»,
спосаб «ўпрымацоўку»**

Вышыванне спосабам замацавання тасьмы «ўпрымацоўку».

§ 26. Строчавая вышыўка

Строчавая вышыўка — гэта вышыванне па сетцы, якая ўтвараецца пасля выцягвання нітак з тканіны па ўтку і аснове. Існуе шмат разнавіднасцей строчавай вышыўкі. Яны адрозніваюцца адна ад адной памерамі сеткі, спосабамі яе запаўнення. Самая простая з іх — **мярэжка**. Яна выконваецца па краі бялізнавых вырабаў. Яе можна выкарыстоўваць для дэкаратыўнага афармлення і для замацавання краёў вырабаў, калі яны заканчваюцца не простым падгінаннем з мярэжкай, а махрамі (мал. 44).

Мал. 44. Бялізнавая мярэжка

Асновай строчавай вышыўкі з’яўляюцца дарожкі, якія ўтвараюцца пры выцягванні нітак з тканіны. Па прамой лініі ніткі выцягваюцца ў адным напрамку. Пад прамым вуглом — у двух напрамках. Колькасць выцягнутых нітак (шырыня дарожкі) залежыць ад таўшчыні тканіны і жадання вышывальшчыцы. Чым танчэйшая тканіна, тым больш нітак трэба выцягнуць.

*Паслядоўнасць выцягвання нітак з тканіны
для выканання мярэжкі*

1. Вострай іголкай на адлегласці 1—2 см ад правага краю тканіны падчапіць адну нітку і злёгка выцягнуць яе ўверх так, каб утварылася пятля.

2. Выцягнутую пятлю прытрымліваць правай рукой, а левай асцярожна, каб не абарваць нітку, перамясціць тканіну ўлева, адкуль пачынае выцягвацца нітка.

3. Паступова выпускаць тканіну з левай рукі, выцягваючы пры гэтым нітку правай рукой. Выцягваць не спяшаючыся, акуратна, каб не абарваць нітку.

4. Усе астатнія ніткі выцягваць такім жа спосабам, як і першую.

На ўтворанай пасля выцягвання нітак дарожцы і выконваецца мярэжка. Для атрымання ўзору ніткі, што засталіся, аб'ядноўваюць у пучкі. Калі мярэжкай падшываюцца краі сурвэткі або абруса, то падбіраюцца ніткі ў колер тканіны. Калі мярэжка ўваходзіць ва ўзор як састаўная частка, яна можа выконвацца і каляровымі ніткамі. Можна выкарыстоўваць і ніткі, выцягнутыя з той жа тканіны.

Калі ніткі дарожкі збіраюцца ў пучкі з аднаго боку, то гэтая мярэжка называецца аднабаковай. Яна вышываецца па добрым баку вырабу справа налева.

1. Для чаго выцягваюць ніткі з тканіны?
2. Ад чаго залежыць шырыня дарожкі?
3. На якіх вырабах выконваецца мярэжка?
4. Якія ніткі выкарыстоўваюцца для выканання мярэжкі?

строчавая вышыўка, мярэжка, выцягванне нітак

Выканай выцягванне нітак на ўзорах (па аснове і ўтку).

Выкананне аднабаковай мярэжкі («кутасік») (мал. 45).

Ход працы

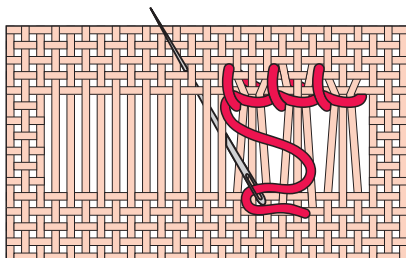
1. Адлічы 10—15 нітак ад зрэзу тканіны да цэнтра і выцягні іх для ўтварэння дарожкі.

2. Замацуй канец рабочай ніткі там, дзе будзе пачынацца ўзор.

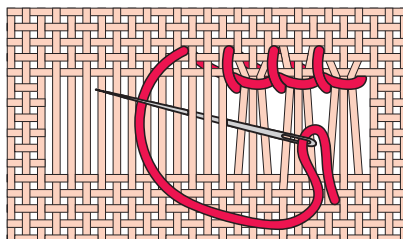
3. Увядзі іголку ў дарожку, адлічы 2 ніткі ўверх і 3 ніткі ўлева, выкалі іголку з вываратнага боку на добры. Канец рабочай ніткі прытрымлівай пальцам.

4. Накіруй рабочую нітку налева, паклаўшы яе ў выглядзе паўдугі. Набяры на іголку 3 вертыкальныя ніткі на дарожцы і выкалі яе над пятлёй-паўдугой. Потым працягні рабочую нітку за іголкай направа, змацоўваючы першы кутасік (мал. 45, а).

а

б

Мал. 45. Аднабаковая мярэжка

5. Укалі іголку ў прамежак паміж кутасікам і наступнай вертыкальнай ніткай дарожкі, адлічы 2 ніткі ўверх і 3 ніткі налева, выведзі іголку на добры бок. Затым размясці рабочую нітку ў выглядзе пятлі, набяры на іголку 3 ніткі, выведзі яе на добры бок над пятлёй і пацягни рабочую нітку направа за іголкай. У выніку ўтварыцца другі кутасік (мал. 45, б).

*Патрабаванні да якасці
аднабаковай мярэжкі:*

- нітка добра замацавана ў пачатку і ў канцы работы;
- усе кутасікі складаюцца з 3 нітак;
- шыўкі мярэжкі не зацягнутыя, выраўнаваны па вышыні (захоплена 2 ніткі).

9 КЛАС

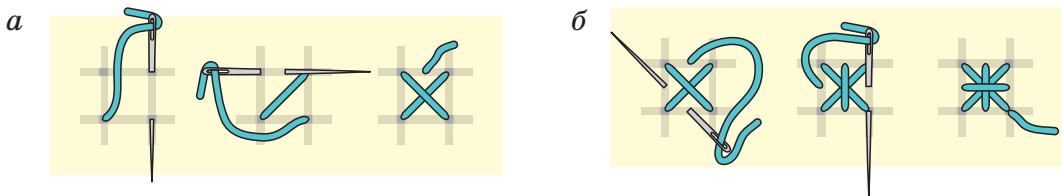
ВЫШЫВАННЕ КРЫЖОМ

§ 27. Разнавіднасці крыжа

Пры вышиванні крыжом карыстаюцца вялікай колькасцю прыёмаў выканання. Ад іх змяняецца знешні выгляд крыжа і яго назва. Найбольш распаўсюджаныя віды, якімі карыстаюцца вышивальшчыцы, гэта: балгарскі крыж, падоўжаны косы крыж, двухрадковы, рассыпны (разрэджаны).

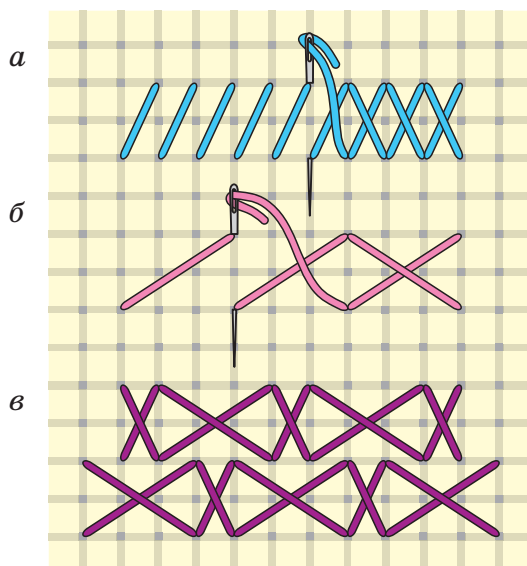
Крыж балгарскі (двайны). Балгарскім крыжом вышиваюць сурвэткі, падушкі, пано, дарожкі. Часта ім дапаўняюць узоры, вышитыя дробным косым крыжом. Добра глядзіцца балгарскі крыж на пано, кілімках, карцінах, выкананых на шчыльных тканінах.

Крыж балгарскі, або дваіны, складаецца з дзвюх частак: прамога і простага крыжоў. Выконваецца ён чатырма шыўкамі: двума дыяганальнымі (просты крыж) і двума ўзаемна перпендыкулярнымі (прамы крыж) у адзін прыём. Спачатку вышиваюць косы крыж (мал. 46, а), а затым накладваюць зверху ўніз вертыкальны і злева направа гарызантальны шыўкі (мал. 46, б).

Мал. 46. Крыж балгарскі (дваіны)

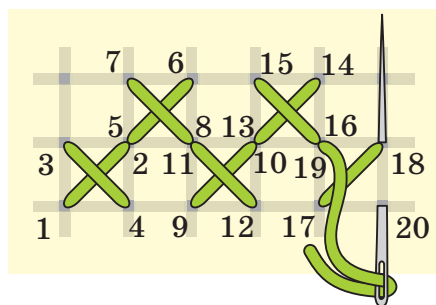
Крыж падоўжаны косы выцягнуты ў вышыню або ў даўжыню (мал. 47, а, б). Вышываецца па прамавугольніку, бакі якога не роўныя. Ём выконваюцца дэкаратыўныя вышыўкі (мал. 47, в).

Мал. 47. Крыж падоўжаны косы:

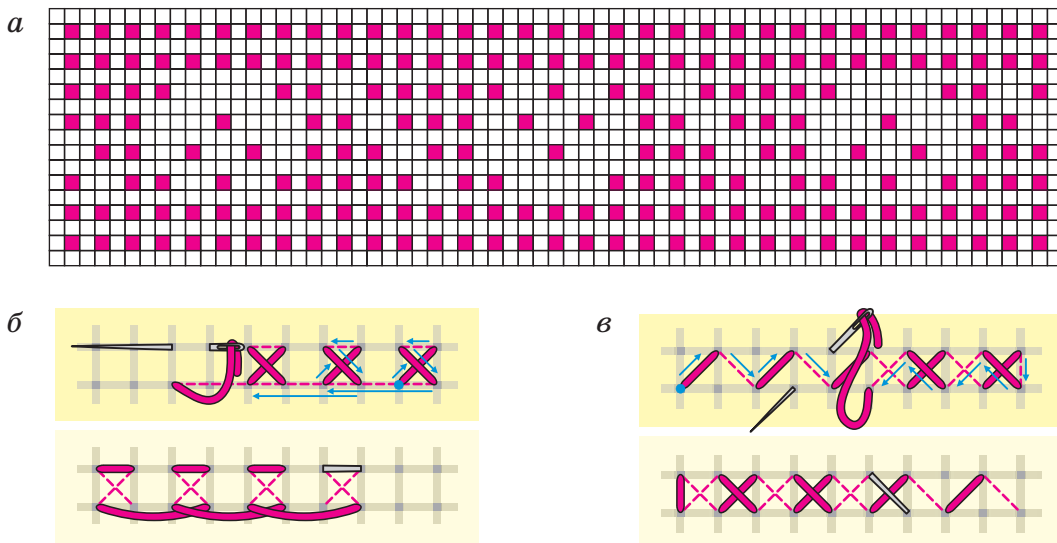
а — у вышыню; б — у даўжыню; в — дэкаратыўны ўзор

Крыж двухрадковы (косы) — гэта два рады косых крыжоў, размешчаных у шахматным парадку (мал. 48). Прымяняецца ў афармленні краёў вырабаў, можа дапаўняць узор у спалучэнні з іншымі швамі. Такім жа спосабам можа выконвацца і крыж трохрадковы.

Мал. 48. Крыж двухрадковы (косы)

Крыж разрэджаны (рассыпны). Ажурныя ўзоры, вышытыя

Мал. 49. Крыж разрѣджаны (рассыпны)

каляровымі ніткамі на белым палатне, вельмі нагадваюць карункі (мал. 49, а). Разрѣджаны крыж выконваецца двума спосабамі: у адзін прыём (мал. 49, б) і ў два прыёмы (мал. 49, в). У вышыўках на празрыстых тканінах, дзе прагледжваецца вываратны бок, карыстаюцца другім спосабам — двухбаковым.

1. Назаві разнавіднасці крыжа.
2. Колькімі шыўкамі выконваецца балгарскі крыж?
3. У якім парадку размяшчаецца двухрадкавы крыж?
4. Вызначы на ўзорах, якім відам крыжа выканана вышыўка.

крыжы: балгарскі (двайны), падоўжаны косы, двухрадкавы, разрѣджаны

Выканай на ўзорах розныя віды крыжоў у гарызантальным радзе.

Выканай на ўзорах розныя віды крыжоў у камбінацыях з іншымі відамі швоў.

§ 28. Вышыванне крыжом найпрасцейшых геаметрычных узораў на палатне

Крыж — самы распаўсюджаны від вышыўкі. Пра гэта сведчаць выдатныя ўзоры, якія ўпрыгожваюць прадметы народнага касцюма.

Крыжы добра вышываюцца на разрэджаным палатне раўнамернага перапляцення, на якім лёгка адлічваць ніткі. Вышываючы крыжом, трэба сачыць, каб верхнія шыўкі былі пакладзены ў адным напрамку.

Выкананне крыжа патрабуе вялікай дакладнасці ў падліку нітак. Памылка нават на адну нітку вядзе да ссоўвання малюнка. Малюнак для вышывання крыжом на палатно не пераводзіцца. Яго вышываюць, гледзячы на ўзор або гатовую вышыўку.

Крыжы размяшчаюць па-рознаму: шчыльна, з інтэрвалам, па чарзе ў два рады або ў нахільным радзе, утвараючы цікавы малюнак.

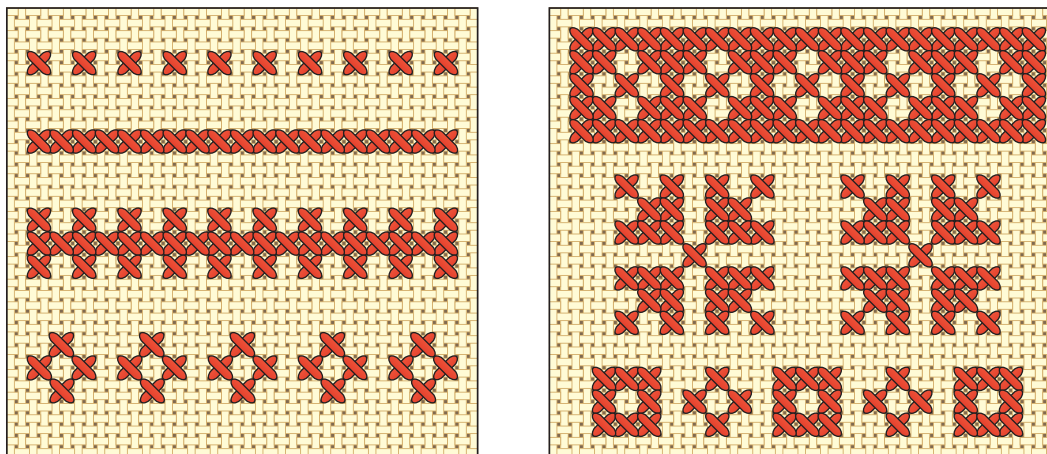
Ва ўзорах прадстаўлены геаметрычныя малюнкi ў паслядоўным ускладненні (мал. 50). Пачні з самых простых узораў, складзі свой варыянт арнаменту, выканай яго на канве.

1. На якім палатне лепш вышываць крыжом?
2. Як павінны ляжаць верхнія шыўкі крыжа?

Вышыванне геаметрычных фігур па ўзоры.

Мал. 50. Геаметрычныя ўзоры

§ 29. Стылізаваныя выявы прадметаў і найпрасцейшыя ўзоры, вышытыя крыжом

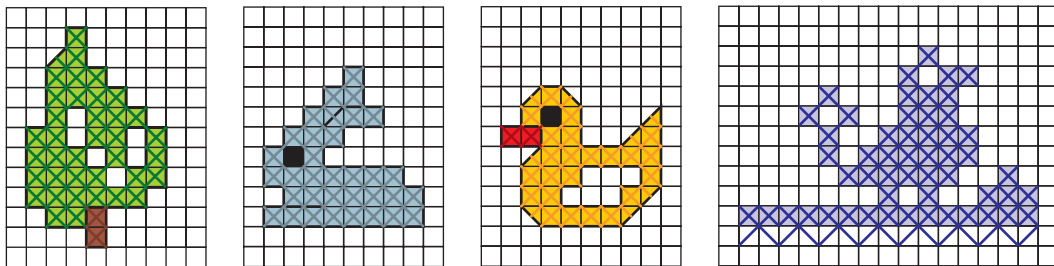
Пры вышыванні любога матыву шукаюць найбольш зручнае месца пачатку працы, самы кароткі шлях праходу ніткі, каб на вываратным баку не было доўгіх працяжак. Любы ўзор можна раскласці на гарызантальныя і вертыкальныя рады.

Вышыванне крыжом стылізаваных фігурак (мал. 51).

Ход працы

1. Разгледзь стылізаваныя малюнкi, назаві прадметы.
2. Выберы малюнак для вышыўкі.
3. Падбяры неабходныя ніткі.
4. Вызначы месца пачатку вышывання (у залежнасці ад выбранага малюнка размясці яго па цэнтры або бліжэй да краю).
5. Выканай вышыўку.

Мал. 51. Стылізаваныя фігуркі

Вышыванне крыжом малюнка, які паўтараецца (мал. 52).

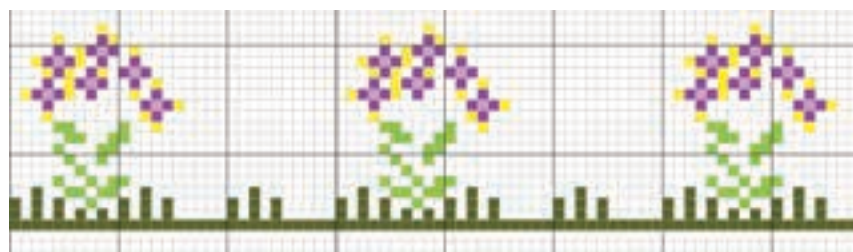
Ход працы

1. Разгледзь схемы малюнкаў, выберы варыянт для вышыўкі.
2. Разгледзь малюнак, вызначы, з якіх дэталяў ён складаецца (кветка, лісток, сцяблінка).
3. Падбяры ниткі ў адпаведнасці з рэкамендацыямі (каляровыя квадрацікі побач са схемай).
4. Вызначы на схеме элемент малюнка, які паўтараецца.
5. Падлічы, колькі квадратаў па шырыні і вышыні займае гэты ўзор.
6. Вызначы месца пачатку вышывання.
7. Выканай вышыўку.

*Патрабаванні да якасці выканання вышыўкі
стылізаваных фігурак:*

- ниткі падабраны ў адпаведнасці з малюнкам;
- вышыўка выканана дакладна па схеме;
- вышыўка выканана акуратна, на вываратным баку няма доўгіх працяжак (паміж разрывамі не больш за тры крыжы).

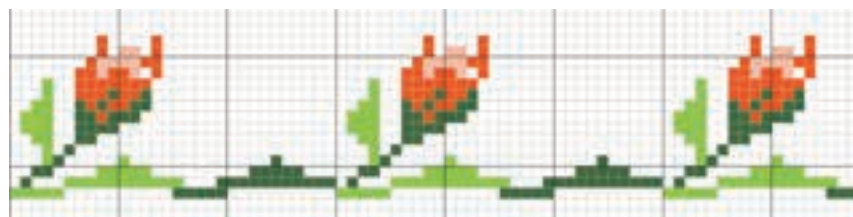
Схема 1: малюнак займає 19 квадратаў па вышыні і 30 квадратаў па шырыні

Малюнак,
які паўтараецца

3078
469
511
369
553
469
Строчавае шво

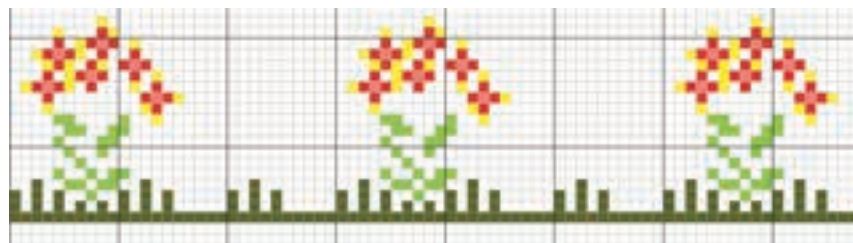
Схема 2: малюнак займає 15 квадратаў па вышыні і 30 квадратаў па шырыні

Малюнак,
які паўтараецца

352
754
471
472

Схема 3: малюнак займає 19 квадратаў па вышыні і 30 квадратаў па шырыні

Малюнак,
які паўтараецца

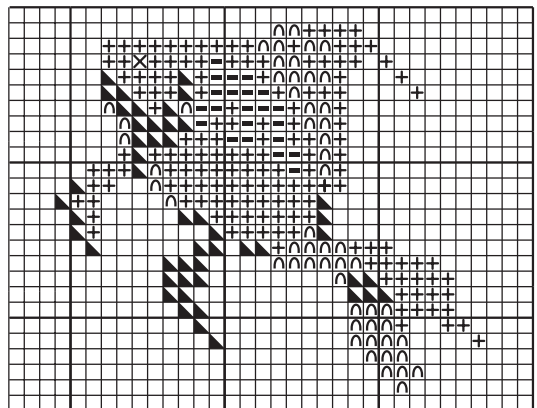
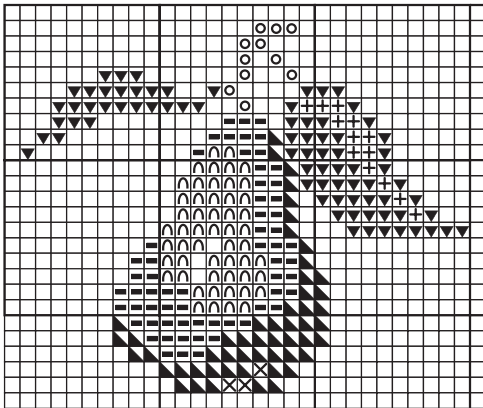
3078
469
817
891
369
469
Строчавае шво

§ 30. Вышыўка крыжом па схеме, малюнку, узору

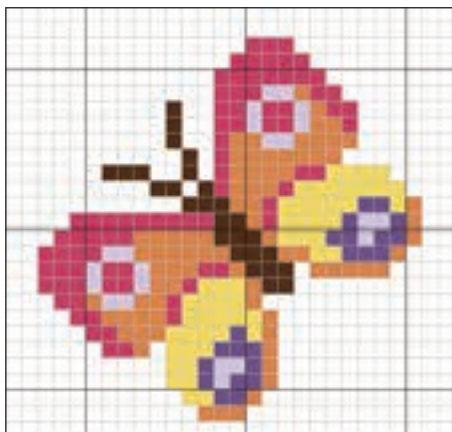
Набор для вышывання можна набыць у краме. У ім канва, ніткі і схема выканання ўзору сабраны ў адзін камплект. Да схемы даюцца ўмоўныя абазначэнні колераў (мал. 53, 55). У кожнага колеру ёсць свой значок-сімвал. Трэба ўважліва іх вывучыць, знайсці на схеме, якія ўчасткі малюнка выконваюцца гэтымі колерамі. Падабраць да кожнага значка-сімвала адпаведныя ніткі.

Тут жа даецца апісанне работы: колькі складанняў нітак бярэцца для вышывання, якія элементы выконваюцца спачатку, якія дадатковыя швы выкарыстоўваюцца для афармлення контуру. Гэта значна палегчае працу.

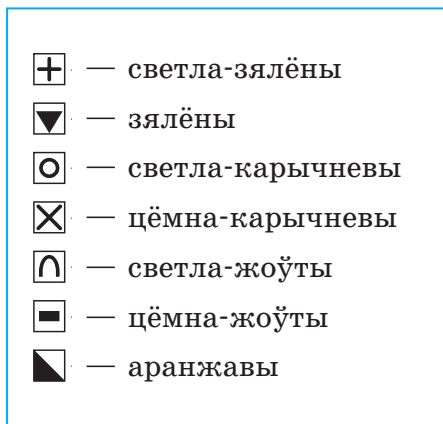
Можна перавесці ўзоры для вышыўкі крыжом з табліц або вышытых вырабаў на паперу ў клетачку. Каб вышыць узор, трэба яго перамаляваць (мал. 54). Кожная клетачка паперы адпавядае крыжу ўзору. Клеткі-крыжы можна заштрыхаваць каляровымі алоўкамі, а потым вышываць па гэтым узору.

Мал. 53. Схемы «Груша», «Рыбка»

Мал. 54. Узор «Матылёк»

Мал. 55. Лічыльная схема «Груша»

Вышыўка крыжом па лічыльнай схеме «Груша» (мал. 55).

Для працы спатрэбяцца канва, ніткі мулінэ ў 3 складанні на адну клетку канвы.

Ход працы

1. Знайдзі цэнтр тканіны, склаўшы яе двойчы ўздоўж і ўпоперак.
2. Запраў тканіну ў пяльцы.
3. Пачні вышивання ад цэнтра ўверх: вышивай верхнюю частку малюнка (частка грушы і лісткі).
4. Затым вышивай ніжнюю частку малюнка (грушы).

Патрабаванні да якасці выкананай працы:

- вышыўка размешчана дакладна па цэнтрах;
- ніткі падабраны ў адпаведнасці з умоўнымі абазначеннямі;
- вышыўка выканана дакладна па схеме;
- вышыўка выканана акуратна.

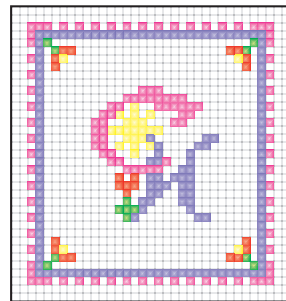
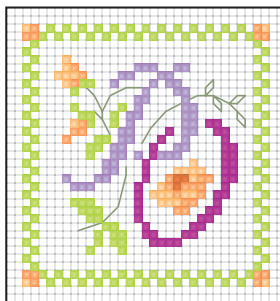
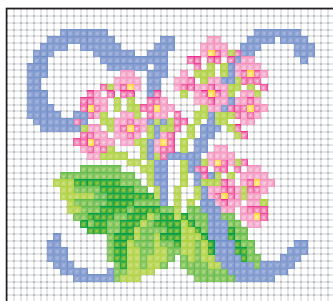
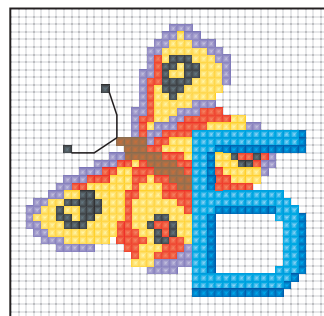
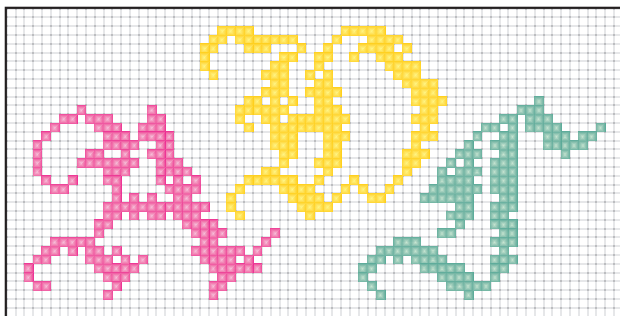
§ 31. Манаграмы

Манаграмы — пачатковыя літары імя або прозвішча, прыгожа пераплеценыя (мал. 56).

Здаўна рукадзельніцы вышывалі манаграмы на пасцельнай бялізне, ручніках, абрусах, насоўках, кашулях. На пасцельнай бялізне і насоўках манаграму размяшчалі звычайна ў ражках, а на ручніках і абрусах — у цэнтры.

1. Што азначае слова «манаграма»?
2. На якіх вырабах прынята вышываць манаграмы?
3. Назаві месцы, дзе звычайна размяшчаюць манаграмы.
4. Вызначы па ўзорах значэнне манаграм.

Мал. 56. Манаграмы

манаграма

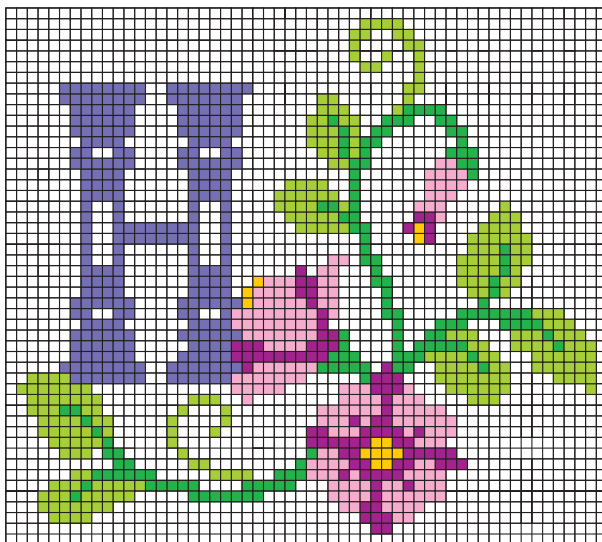

Вышыванне крыжом манаграмы (мал. 57).

Для працы неабходна канва (20 × 20 см).

Ход працы

1. Выберы патрэбную манаграму.
2. Падбяры адпаведныя ніткі.
3. Вызначы месца размяшчэння манаграмы.
4. Вызначы вышыню і шырыню літары, асабліваючы яе элементаў (аздобныя дэталі).
5. Пазнач пачатак вышыўкі.
6. Выканай вышыўку крыжом.

Мал. 57. Манаграма «Н»

РОЗНЫЯ ТЭХНІКІ ВЫШЫВАННЯ

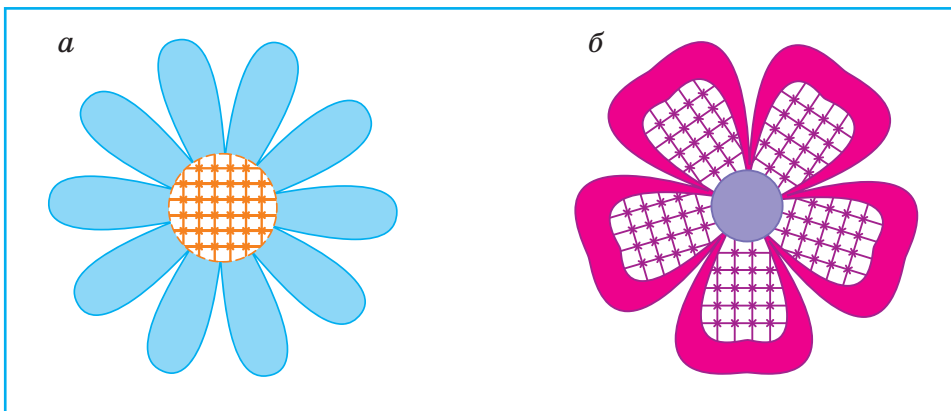
§ 32. Камбінаванне розных відаў гладзі

1. Якія віды аднабаковай гладзі мы ўжо вивучылі?
2. Як выглядае двухбаковая гладзь?
3. Як выконваецца выпуклая гладзь?
4. Назаві элементы белай гладзі.

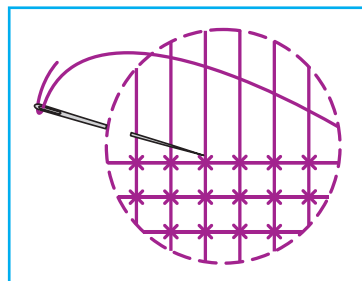
У сучаснай вышыўцы шырока выкарыстоўваюцца розныя віды гладзі. Часта гладзь спалучаецца з іншымі дэкаратыўнымі швамі і дадатковымі элементамі. Буйныя дэталі выконваюць **ажурнай сеткай**. Ёю запаўняюць сярэдзіну кветкі (мал. 58, *а*), пялёсткаў (мал. 58, *б*) або лісткоў.

Сетку ствараюць доўгія шыўкі, працягнутыя ў контурах дэталі ў розных напрамках: вертыкальным, гарызантальным

Мал. 58. Ажурная сетка

або дыяганальным. Для сеткі і прымацовак падбіраюць ніткі аднаго колеру. Ажурныя сеткі выконваюцца ў пэўнай паслядоўнасці. Спачатку доўгія шыўкі наносзяцца ў вертыкальным напрамку. Потым — у гарызантальным, адначасова паслядоўна замацоўваюцца месцы скрыжавання вертыкальных і гарызантальных шыўкоў. Для гэтага першы гарызантальны шывок робяць справа налева, а затым зваротным рухам іголки з рабочай ніткай прымацоўваюць сетку да тканіны (мал. 59).

Мал. 59. Выкананне ажурнай сеткі

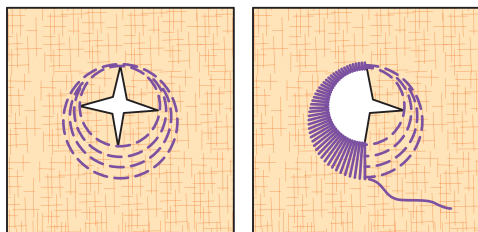
Вышыўка рознымі відамі гладзі часта дапаўняецца **прапазнай гладзю**. Для яе характэрны прарэзаныя або праколатыя ў тканіне дзірачкі рознай формы, абшытыя гладзевым валікам або пяцельным швом.

Паслядоўнасць выканання праразнай гладзі

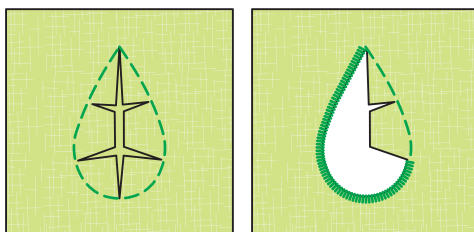
1. Пракласці контур дэталі, якая вышываецца, швом «уперад іголку».

2. Унутры дэталі маленькімі нажніцамі зрабіць разрэз крыж-накрыж (мал. 60, а).

а

б

Мал. 60. Прапазная гладзь

3. Падагнуць іголкай краі разрэзу ўнутр і аблямаваць гладзевым валікам (мал. 60, б). Пры гэтым шыўкі класці вельмі шчыльна, каб абрэзаныя краі не абсыпаліся.

ажурная сетка, праразная гладзь

Выканай ажурную сетку.

Выканай элементы праразной гладзі на ўзорах.

§ 33. Барджюры з геаметрычным малюнкам

З дапамогай гладзевых шыўкоў (шво «ўперад іголку») можна выканаць маленькія трохвугольнікі, прамавугольнікі і ромбы, якія, пераплятаючыся і чаргуючыся, утвараюць цікавыя ўзоры.

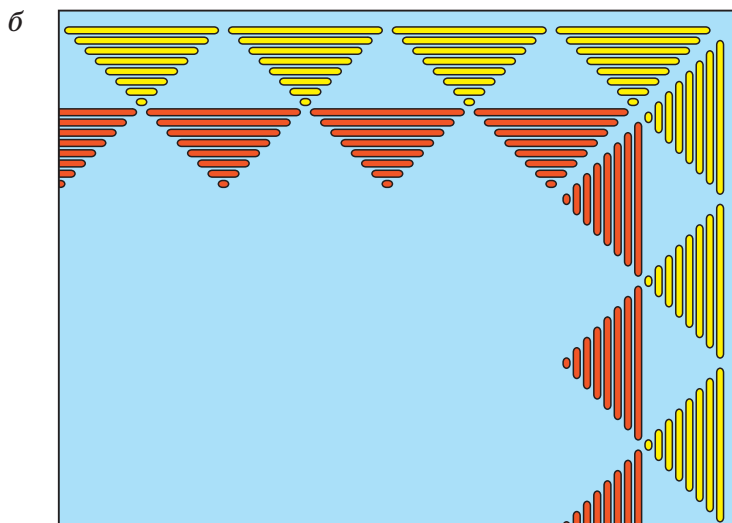
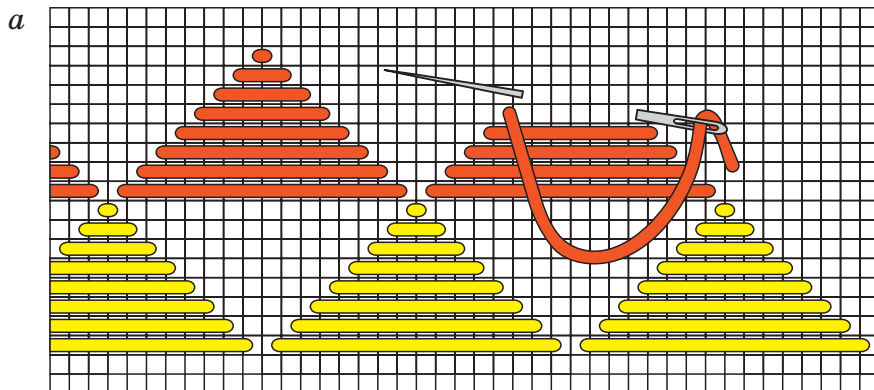

Выкананне барджюра з трохвугольнікаў (мал. 61).

Выконваецца на льяным палатне (80 нітак у 10 см).

Ход працы

1. Выведзі іголку на добры бок работы.
2. Выканай знізу ўверх і справа налева 8 гарызантальных радоў. Для першага шыўка захоплівай 15 нітак тканіны.
3. У наступных радах памяншай колькасць нітак па адной справа і злева. У восьмым радзе застанецца шывок у адну нітку.

Мал. 61. Бардзюр з трохвугольнікаў:
a — вяршыняй уверх; *б* — вяршыняй уніз

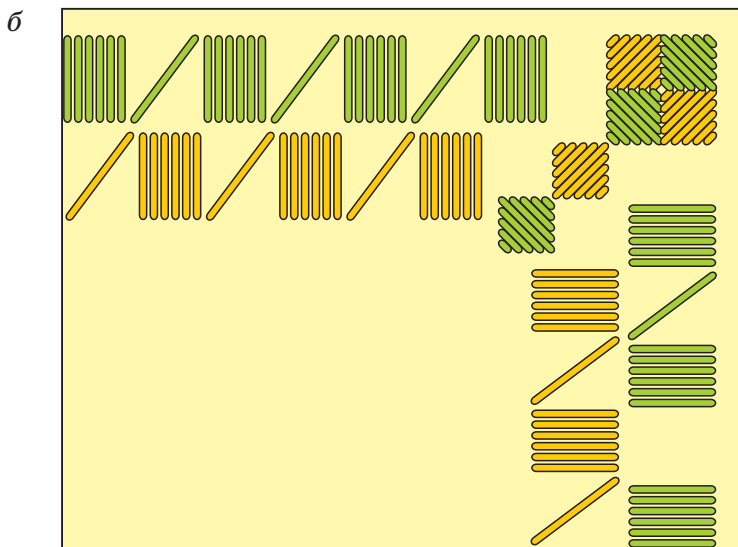
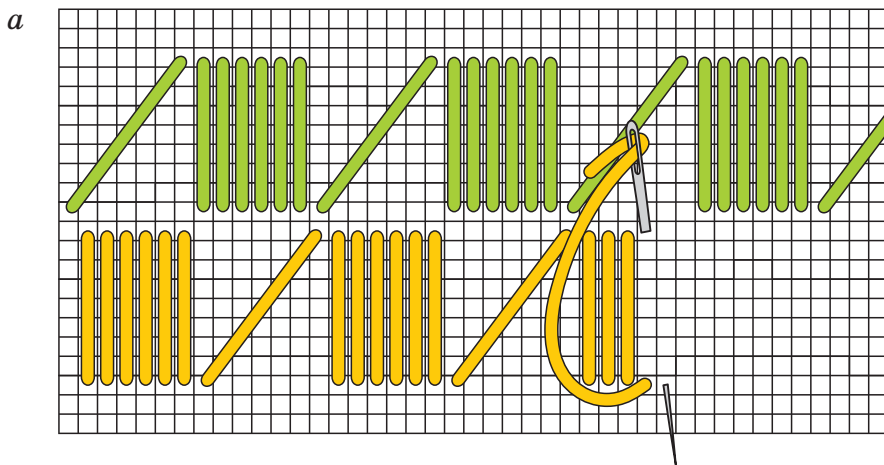
4. У другім радзе трохвугольнікі размяшчай у шахматным парадку.
5. Аформі вугал узору, як паказана на малюнку 61, б.

Выкананне бардзюра з прамавугольнікаў (мал. 62).

Ход працы

1. Выведзі іголку на добры бок вырабу.
2. Выканай 6 вертыкальных шыўкоў, захопліваючы па 8 нітак тканіны (мал. 62, а).

Мал. 62.
Бардзюр з
прамавугольнікаў

3. Выканай дыяганальны шывок, каб пачаць другі прамавугольнік. Для гэтага ўвядзі іголку на 8 нітак вышэй і на 6 нітак правей.

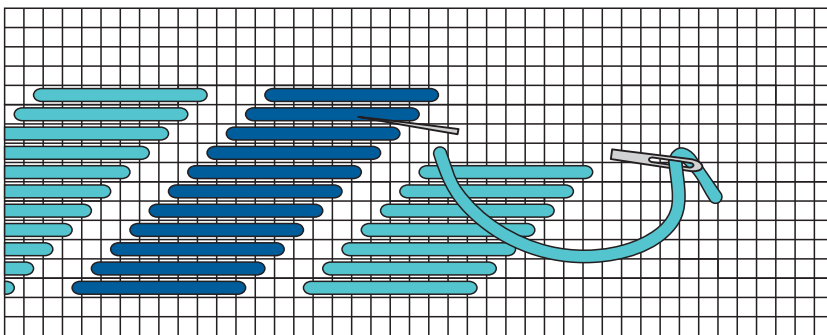
4. Выведзі нітку ў пачатковы пункт наступнага прамавугольніка.

5. Аформі вугал узору, як паказана на малюнку 62, б.

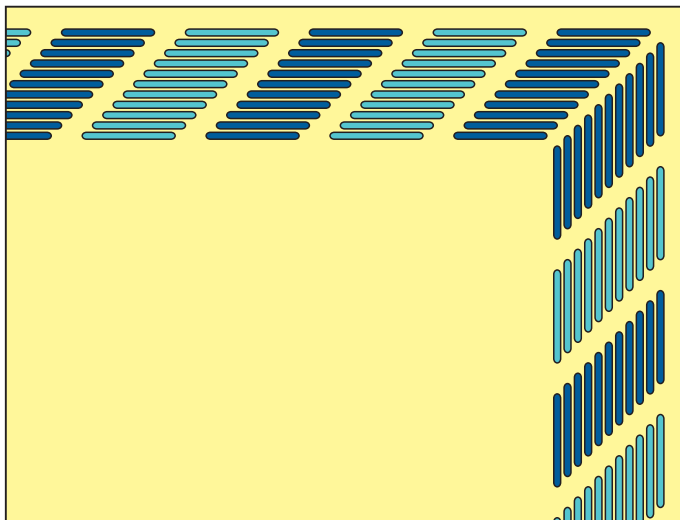

Выкананне бардзюра з ромбаў (мал. 63).

а

б

Мал. 63. Бардзюр з ромбаў

Ход працы

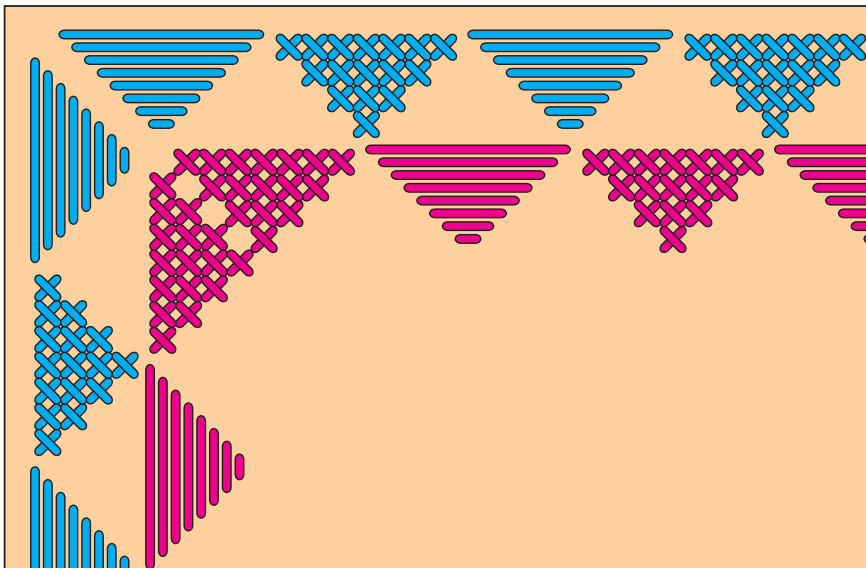
1. Выведзі іголку на добры бок вырабу.
2. Выканай 11 гарызантальных шыўкоў злева направа (мал. 63, а).
3. Захоплівай па 9 нітак тканіны, зрушваючы кожны шывок на адну нітку.
4. Аформі вугал узору, як паказана на малюнку 63, б.

Чаргаванне гладзевых шыўкоў з вышыўкай крыжом пры выкананні бардзюра з трохвугольнікаў (мал. 64).
Выконваецца на льяным палатне (80 нітак на 10 см).

Ход працы

1. Выканай першы трохвугольнік гладдзю. Захапі для першага шыўка 16 нітак тканіны. У кожным радзе памяншай па 2 ніткі да апошняга шыўка.

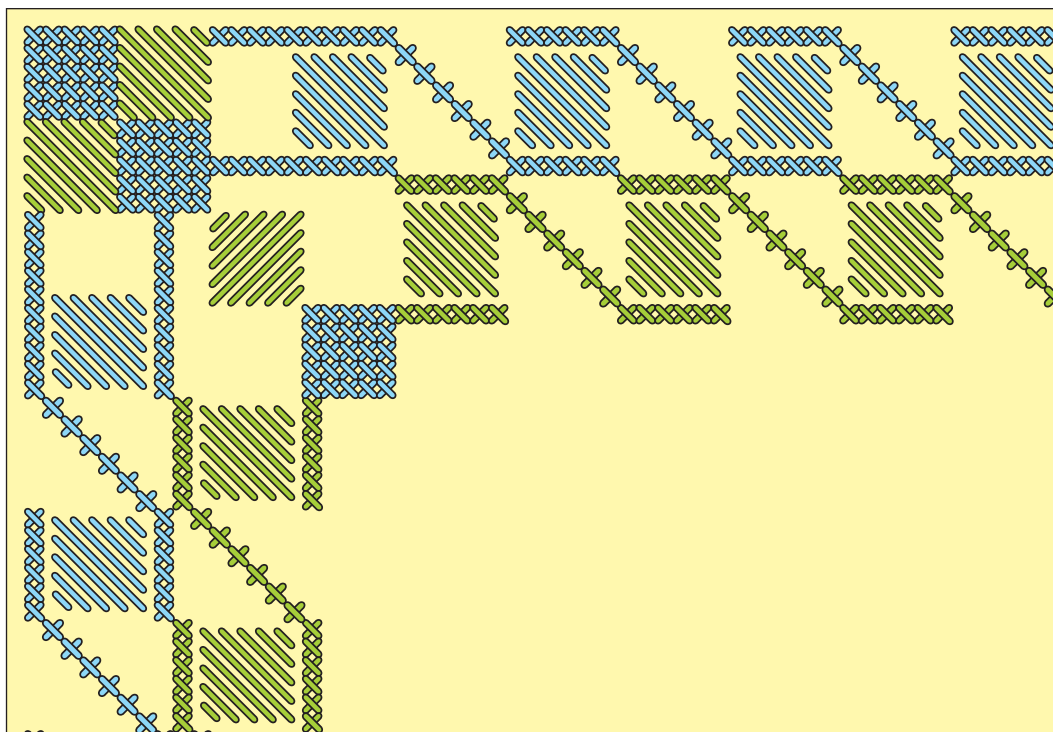
Мал. 64. Бардзюр з трохвугольнікаў

2. Выканай наступны трохвугольнік крыжом. Вышывай 4 рады крыжоў: у першым радзе 7 крыжоў, далей памяншай на адзін крыж у кожным радзе да аднаго ў апошнім. Для кожнага шыўка захоплвай па дзве ніткі тканіны як па вышыні, так і па шырыні.

3. Чаргуй трохвугольнікі, выкананыя гладдзю, з трохвугольнікамі, вышытымі крыжом.

Чаргаванне гладзевых шыўкоў з вышыўкай крыжом пры выкананні бардзюра з прамавугольнікаў (мал. 65).

Мал. 65. Бардзюр з прамавугольнікаў

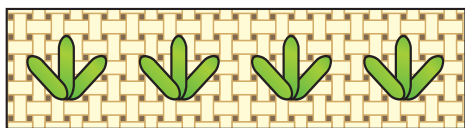
Узор з прамавугольнікамі таксама выконваецца гладзевымі шыўкамі і вышыўкай крыжом. Для кожнага шыўка крыжа трэба захопліваць па дзве ніткі тканіны як па вышыні, так і па шырыні. Пры выкананні двух радоў узору атрымліваецца бардзюр вышынёй прыкладна 4 см.

§ 34. Дадатковыя элементы ў вышыўцы

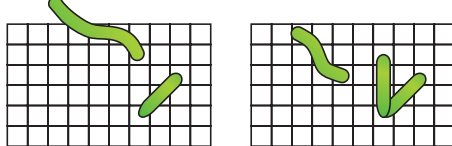
У вышыўцы, апрача асноўных відаў швоў, выкарыстоўваюцца **дадатковыя (аздобныя) элементы**: кусцікі, або «курыны след», зорачкі, многавугольнікі «жабіна вока», завіткі і інш. (гл. форзац 1).

Кусцік складаецца з трох шыўкоў (мал. 66, а). Першы шывок мае выгляд паўкрыжа. Гэта нахільны шывок з наборам двух нітак у вышыню і шырыню. Другі, ці сярэдні, шывок — вертыкальны. Ён даўжэйшы за бакавыя на адну нітку. Трэці — таксама паўкрыж, але з нахілам у процілеглы бок. Усе тры шыўкі выходзяць з аднаго пункта (мал. 66, б).

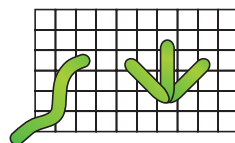
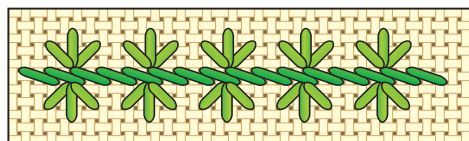
а

б

в

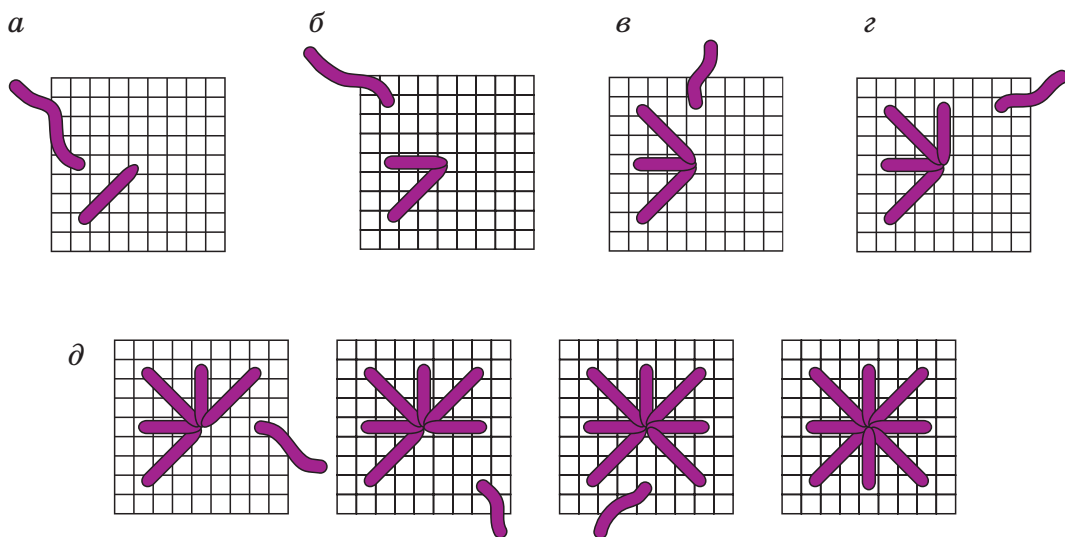

Мал. 66. Кусцікі: а — узор; б — паслядоўнасць вышывання;
в — галінка

Кусцікі вышываюцца справа налева. Кусцікі, вышытыя ў два рады адзін пад адным, утвараюць прыгожую галінку (мал. 66, в).

Зорачкі звычайна выконваюць ва ўзорах, якія ідуць ад краю палатна да цэнтра. Тэхналогія вышыўкі гэтага элемента простая. Зорачка складаецца з васьмі шыўкоў. Выводзяць іголку на добры бок, адлічваюць 3 ніткі гарызантальна направа і 3 ніткі ўверх, уводзяць іголку на вываратны бок (цэнтр зорачкі). Адлічваюць 3 ніткі гарызантальна ўлева, выводзяць (мал. 67, а) і ўводзяць іголку ў цэнтр зорачкі.

Адлічваюць 3 ніткі прама ўверх і 3 улева, выводзяць іголку (мал. 67, б), а потым уколваюць яе ў цэнтр зорачкі (мал. 67, в). Працягваюць шыўком уніз праз 3 ніткі (мал. 67, г), нахільным шыўком (мал. 67, д) і г. д.

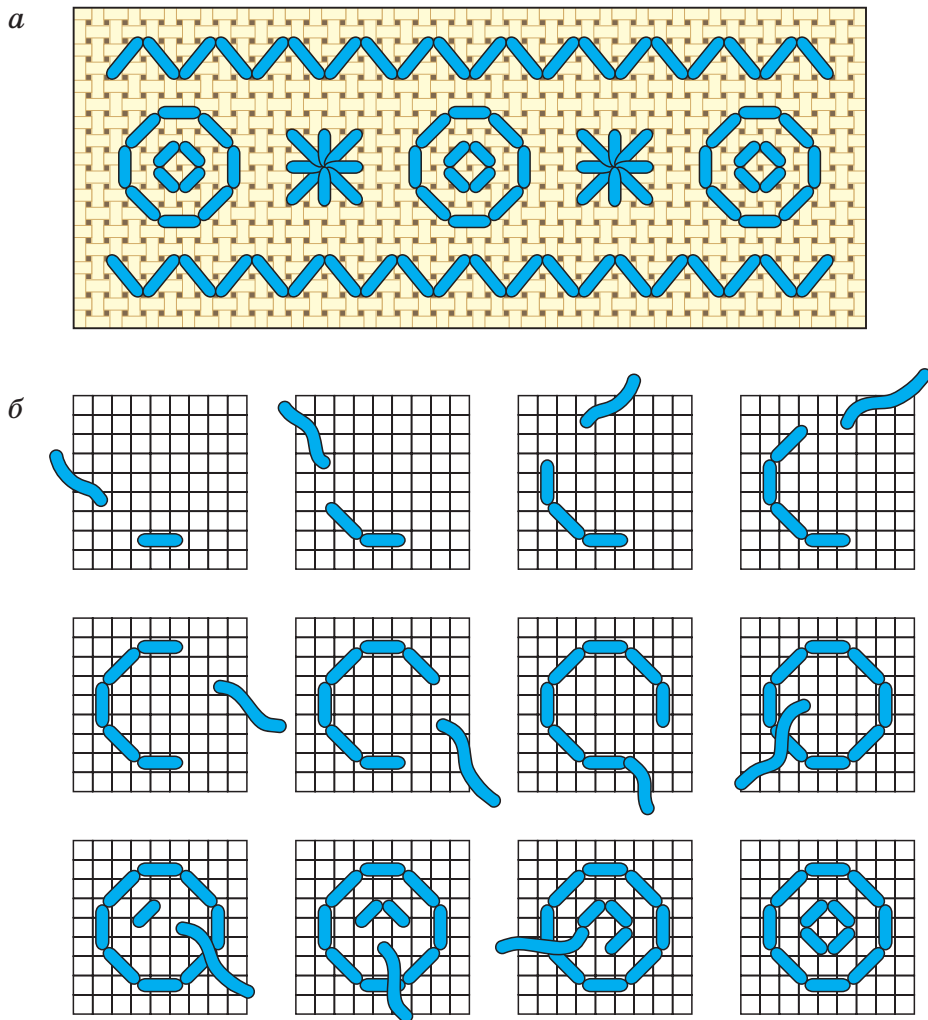

Мал. 67. Зорачкі: паслядоўнасць выканання

Элемент «**жабіна вока**» часцей за ўсё сустракаецца ва ўзорах, вышытых крыжом. Многавугольнік, падобны на колца,

выконваецца дробнымі шыўкамі, а ў цэнтры вышываецца акенца.

Дробныя шыўкі выконваюць справа налева ў пэўнай паслядоўнасці (мал. 68, б). Іголку выводзяць на добры бок

Мал. 68. «Жабіна вока»:

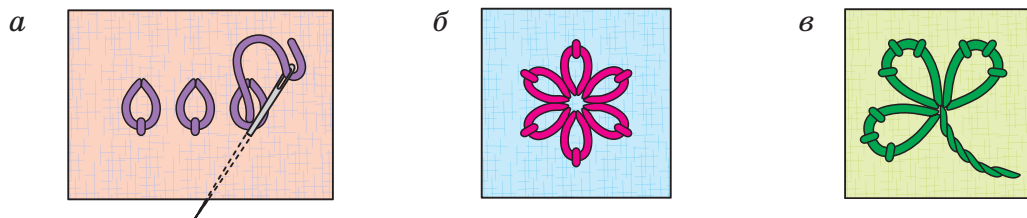
а — узор; *б* — паслядоўнасць выканання

і ўводзяць назад на 2 нítкі ўправа. Уводзяць іголку на нítкі перад першым шыўком і зноў уводзяць на дзве нítкі назад, гэта значыць у пракол, адкуль выходзіць першы шывок. На добрым баку шыўкі ляжаць у 2 нítкі, на вываратным пакрываюць 4 нítкі.

Звычайна дробныя шыўкі вышываюць па прамой лініі. Але ў «жабіным воку» яны кладуцца па ламанай лініі, па чарзе — вертыкальныя, нахільныя, гарызантальныя. Пры гэтым работу паварочваюць у патрэбным напрамку.

Пяцелькі і паўпяцелькі ўпрымацоўку. Пачынаюць вышыўку першай пятлёй тамбурнага шва. Затым выконваюць маленькі шывок, робячы пракол у тканіне ніжэй за пятлю (мал. 69, а). Такімі пяцелькамі вышываюць кветачкі і траўку ва ўзорах белай і каляровай гладзі. Пяцелькі размяшчаюць па крузе (мал. 69, б) і з нахілам. Пяцелькі і паўпяцелькі можна прымацоўваць двума і трыма шыўкамі (мал. 69, в).

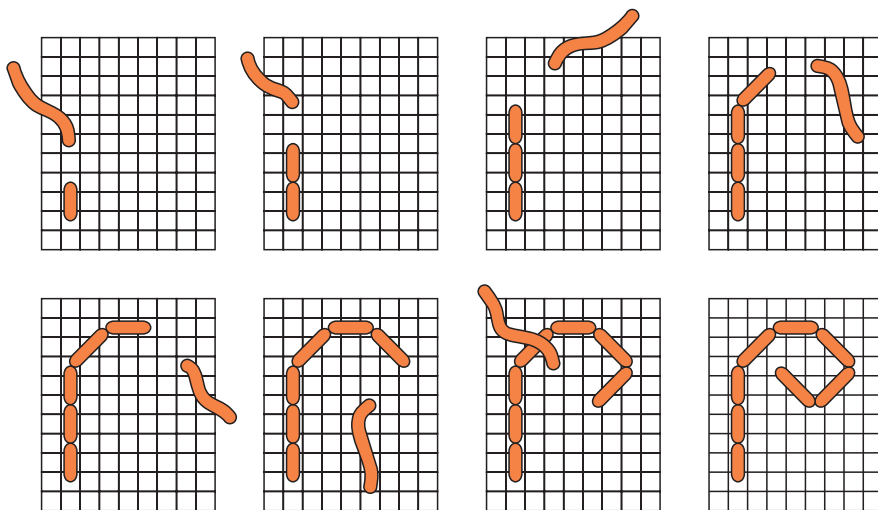
У выпадку дзвюх прымацовак рабочую нítку моцна не зацягваюць. Робяць спачатку адзін, а потым другі прымацавальны шывок.

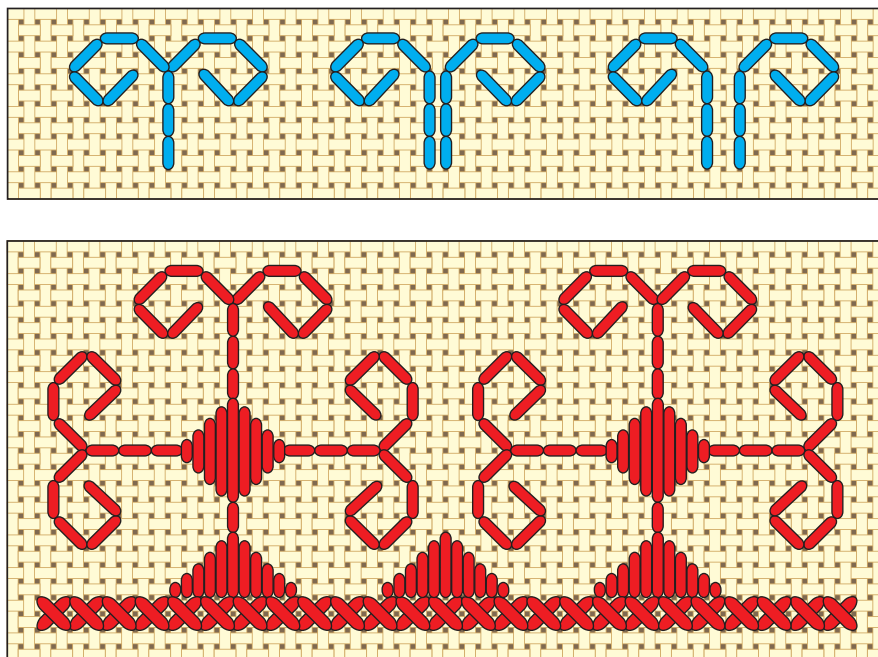
Мал. 69. Пяцелькі і паўпяцелькі ўпрымацоўку

Элемент завіткі «барановыя рожкі» сустракаецца ў вышыўцы крыжом і лічыльнай гладдзю. Выконваецца дробнымі шыўкамі, якія надаюць завіткам прыгожую круглявую форму. Паслядоўнасць працы паказана на малюнку 70, а. Гэты элемент мае шмат варыянтаў (мал. 70, б).

a

б

Мал. 70. Завітки «барановыя рожкі»:

a — паслядоўнасць выканання; *б* — варыянты завіткоў

1. Вызначы па ўзорах і назаві дадатковыя элементы ў вышыўцы.
2. З колькіх шыўкоў выконваецца кусцік?
3. Дзе звычайна вышываюць зорачкі?
4. На што падобны многавугольнік «жабіна вока»?
5. У якіх узорах выкарыстоўваюць пяцелькі і паўпяцелькі ўпрымацоўку?

дадатковыя (аздобныя) элементы: кусцікі, зорачкі, «жабіна вока», завіткі «барановыя рожкі», пяцелькі і паўпяцелькі ўпрымацоўку

Выканай на ўзорах дадатковыя элементы: кусцікі, зорачкі, «жабіна вока», завіткі «барановыя рожкі», пяцелькі і паўпяцелькі ўпрымацоўку.

§ 35. Вышыванне бісерам, шклярусам, блішчынкамі (паеткамі)

Вышыўка бісерам, шклярусам, блішчынкамі (паеткамі) выглядае вельмі прыгожа. Яна практычная, доўгі час захоўвае акуратны знешні выгляд. Выконваць такую вышыўку можна на рознай тканіне: як на суровай і шчыльнай, так і на мягкай, тонкай. Бісерам і шклярусам можна вышыць увесь малюнак, а можна ўпрыгожыць толькі асобныя дэталі (напрыклад, сярэдзінкі кветак, прожылкі лісткаў і інш.).

Адтуліны ў бісеры і шклярусе вельмі маленькія, таму для вышывання бяруць самую тонкую іголку (№ 0—1), каб яна магла прайсці праз маленькія адтуліны. Ніткі павінны быць

дастаткова тонкімі, але трывалымі. Падбіраць іх трэба ў колер тканіны, на якой выконваецца вышыўка.

Бісер і шклярус у вышыўцы можна размяшчаць па адным, парамі, групамі, у выглядзе лініі або паласы, пад розным вуглом адзін да аднаго. Так ствараюцца ўзоры. Пры гэтым можна выкарыстаць нейкі адзін від аздаблення (бісер, шклярус або паеткі), а можна камбінаваць розныя іх віды ў адным узору.

Існуюць два спосабы вышывання бісерам і шклярусам: шыццё «ў пракол» і шыццё «ўпрымацоўку».

Шыццё «ў пракол». Кожная бісерынка прышываецца да тканіны асобна швом «за іголку» (мал. 71, а) ці «ўперад іголку» (мал. 71, б). Бісерынкi (шклярус) з дапамогай іголки па адной нанізваюцца на нітку. Яны прымацоўваюцца да тканіны ўшчыльную або на некаторай адлегласці адна ад адной. Адлегласць не павінна быць вялікай, каб не парушыць контур узору.

Калі бісерынкi (шклярус) прышытыя швом «ўперад іголку» ўшчыльную адна да адной па роўнай лініі, іх можна замацаваць. Для гэтага трэба прапусціць нітку праз усе адтуліны адным вялікім шыўком. Калі бісерынкi прышытыя на адлегласці адна ад адной, можна прадоўжыць шво «ўперад іголку» ў зваротным напрамку, захопліваючы шыўкамі кожную бісерынку (шклярус).

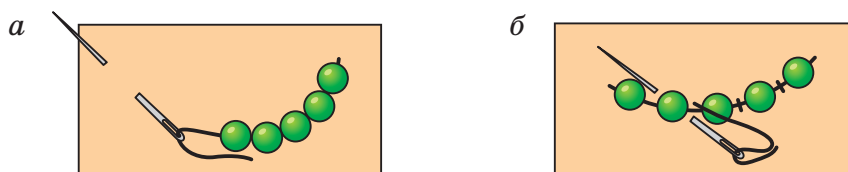

Мал. 71. Шыццё «ў пракол»

Шыццё «ўпрымацоўку». Такі спосаб выкарыстоўваюць, калі няма тонкай іголки.

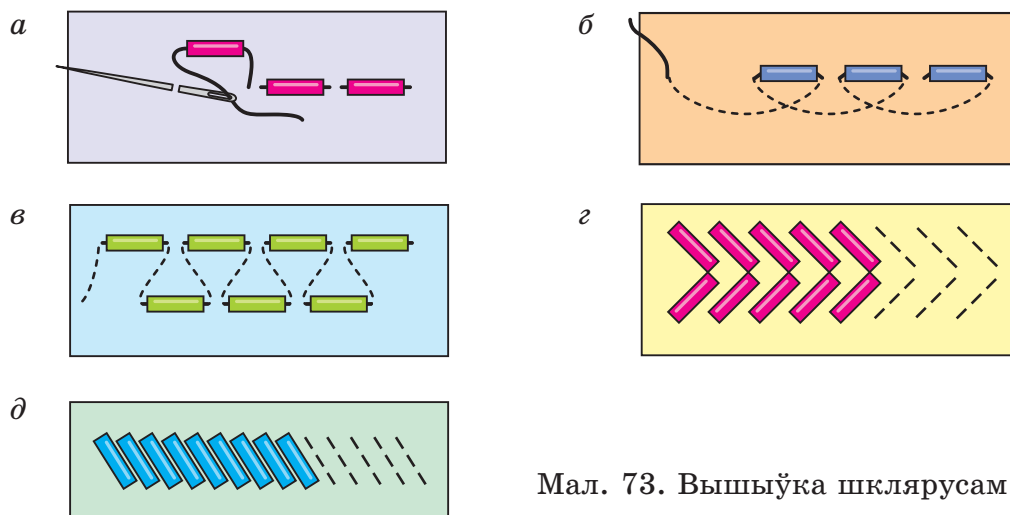
Паслядоўнасць выканання працы

1. Неабходную колькасць бісерынак нанізаць на нітку, за-
мацаваную на тканіне (мал. 72, а).
2. Выкласці нітку па лініі ўзору.
3. Другой рабочай ніткай прышыць яе да тканіны
шыўкамі ў прамежках паміж дзвюма размешчанымі побач
бісерынкамі (мал. 72, б).

Мал. 72. Шыццё «ўпрымацоўку»

Пры **вышыванні шклярусам** узор можна ствараць, размяшчаючы пацеркі ў адзін або некалькі радоў (мал. 73, а, б, в),

Мал. 73. Вышыўка шклярусам

а таксама выкарыстоўваючы шыўкі паўкрыжом (мал. 73, з), штрыхавой або двухбаковай гладзі (мал. 73, д).

Вышыванне блішчынкі (паеткі) выконваюць на вырабах, якія не патрабуюць частага мыцця. Такая вышыўка менш практычная, чым бісерам і шклярусам. Яна прыдатная для вышывання ўзораў толькі вольнага контуру.

Блішчынкі (паеткі) можна прышываць да вырабу некалькімі спосабамі.

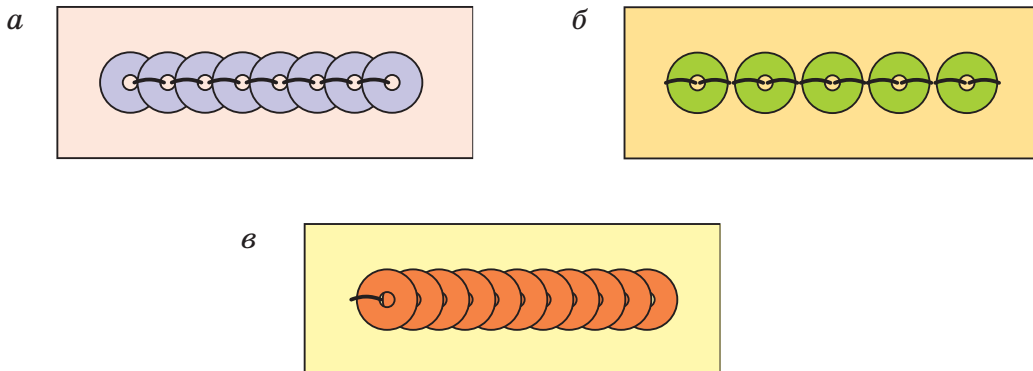
1. Адзінкавыя блішчынкі (паеткі) захопліваюць двума шыўкамі, якія выходзяць з цэнтра (мал. 74, а), або ўмацоўваюць прышытымі над імі бісерынкамі (мал. 74, б).

Мал. 74. Прышыванне адзінкавых блішчынак (паетак)

2. Калі паеткі размешчаны па прамой лініі суцэльнай паласой, іх замацоўваюць шыўкамі, якія выходзяць з цэнтра адной і заходзяць у цэнтр другой паетки. Пры гэтым кожная наступная паетка трапляе пад папярэднюю (мал. 75, а). Замацоўваюць паетки швом «уперад іголку», выканаўшы яго ў зваротным напрамку.

3. Калі блішчынкі (паеткі) размешчаны па прамой лініі, але не заходзяць адна на адну, іх прышываюць швом «уперад іголку». Шыўкі выходзяць з цэнтра кожнай блішчынкі спачатку ў адным напрамку, а потым у зваротным (мал. 75, б).

Мал. 75. Прышыванне блішчынак (паetak) у выглядзе прамой лініі

4. Калі блішчынкі (паetкі) размешчаны ў выглядзе лускаватай паласы, іх трэба прышываць да тканіны толькі з аднаго боку швом «за іголку». Накладваць адну на адну трэба так, каб кожная наступная блішчынка (паетка) закрывала адтуліну папярэдняй (мал. 75, в).

1. На якіх тканінах выконваюць вышыўку бісерам, шклярусам, блішчынкамі (паеткамі)?
2. Якія іголкі выкарыстоўваюць для вышыўкі?
3. Як падбіраюць ніткі?
4. Назаві спосабы вышывання бісерам і шклярусам.
5. Якія бываюць спосабы прышывання блішчынак (пайетак) да тканіны?

**вышыўка: бісерам, шклярусам,
блішчынкамі (паеткамі);
шыццё «ў пракол», шыццё «ўпрымацоўку»**

Выкананне вышыўкі бісерам, шклярусам, блішчынкамі на ўзорах.

§ 36. Афармленне вышытых вырабаў. Догляд вышытых вырабаў

Краі вышытых сурвэтак, абрусаў афармляюцца махрамі (мал. 76) або швом «упадгінку з закрытым зрэзам». Шырыня шва залежыць ад асаблівасцей тканіны: чым танчэйшая тканіна, тым меншая шырыня шва. Вышыўкі, выкананыя на шчыльным матэрыяле, часцей за ўсё афармляюцца махрамі. На мяккай і тонкай тканіне махры выглядаюць непрыгожа, пасля мыцця збіваюцца нераўнамернымі вузельчыкамі і з часам паступова адрываюцца. У вырабаў прамавугольнай формы на двух доўгіх баках робіцца падгін, а два короткія афармляюцца махрамі. Даўжыня махроў — не больш за 3 см. Краі перад махрамі замацоўваюць шчыльным аксамітным швом або ажурным кантам.

Мал. 76. Афармленне вырабаў махрамі

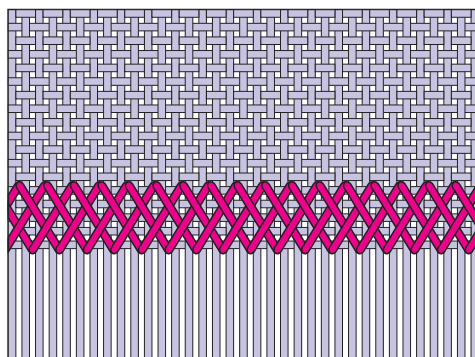
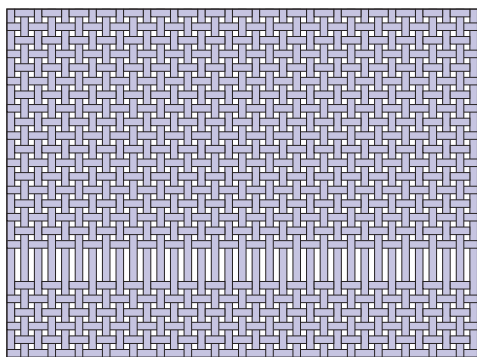
Вышытыя вырабы мыюць, злёгка падкрухмальваюць і адпрасоўваюць праз вільготнае палатно з вываратнага боку. Махры расчэсваюць частым грэбнем.

1. Назаві спосабы афармлення краю ў вышытых вырабаў (па ўзорах).
2. Ад чаго залежыць шырыня шва «ўпадгінку з закрытым зрэзам»?
3. На якіх тканінах край вырабу афармляецца махрамі?
4. Назаві спосабы замацавання краю перад махрамі.
5. Якая даўжыня махроў?
6. З якога боку прасуюць вышытыя вырабы?

Афармленне вышытых вырабаў з дапамогай махроў (мал. 77).

Мал. 77. Выкананне махроў

Ход працы

1. Зрабі разметку для выцягвання нітак на адлегласці 3 см ад зрэзу.

2. Замацуй краі махроў па лініі разметкі аксамітным швом.

3. Выцягни ніткі для махроў.

Патрабаванні да якасці выкананай працы:

- даўжыня махроў на ўсіх участках аднолькавая, роўная 3 см;
- шыўкі аксамітнага шва аднолькавыя па вышыні і шырыні;
- выраб адпрасаваны без замінаў.

Афармленне вышытых вырабаў у рамку.

Ход працы

1. Выкананую вышыўку роўна абрэж па ўсіх баках, памый і адпрасуй.

2. Умацуй вышыўку тонкай пракладкай. Для гэтага прыпрасуй з вываратнага боку клейкі флізелін.

3. Выраж з кардону квадрат, прамавугольнік або круг (2 дэталі па форме рамкі), падкладзі яго пад вышыўку з вываратнага боку.

4. Загарні зрэзы вышыўкі за бакі кардону, прыклей іх.

5. Устаў вышыўку ў рамку. Каб на вываратным баку работа выглядала акуратна, закрый яго другой выразанай дэталлю.

РАЗЬБА ПА ДРЭВЕ

8 КЛАС

§ 37. Арганізацыя і абсталяванне працоўнага месца для заняткаў разьбой па дрэве

На занятках у сталярнай майстэрні ты ўжо многаму навучыўся і падрыхтаваны да таго, каб вывучаць вельмі цікавае рамяство — разьбу па дрэве.

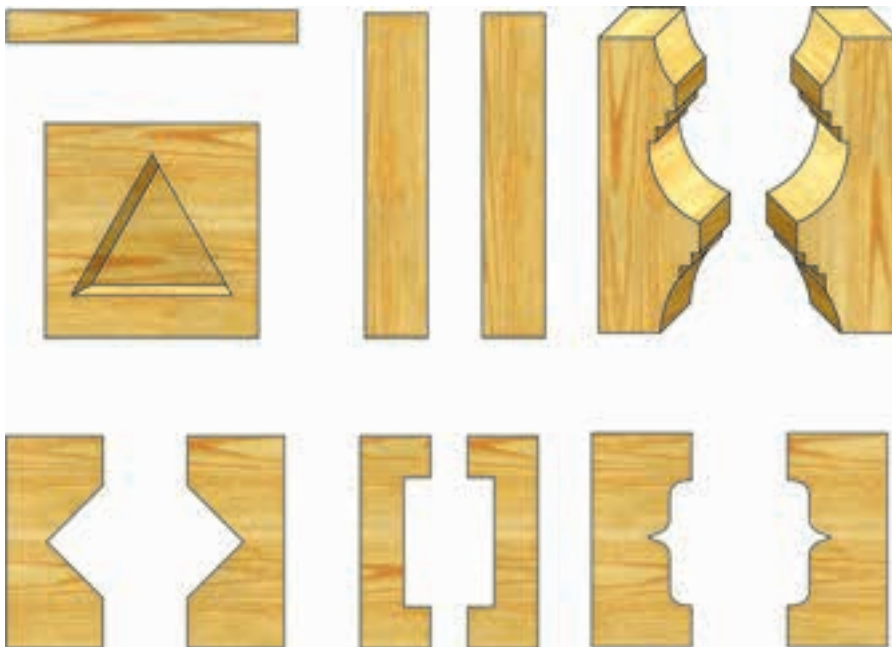
Каб працу выконваць хутка і якасна, неабходна правільная арганізаваць працоўнае месца. У школьнай майстэрні разьба па дрэве можа выконвацца на **сталярным варштаце** (мал. 78). З яго канструкцыяй ты ўжо пазнаёміўся раней на занятках па апрацоўцы драўніны.

Для замацавання на варштаце вырабаў могуць прымяняюцца спецыяльныя прыстасаванні — **упорныя планкі і трымалкі** (мал. 79).

Трымалкі вырабляюцца з улікам формы і памеру вырабу. Паступова разьбяр іх назапашвае і можа не вырабляць кожны раз,

Мал. 78. Сталярны варштат

Мал. 79. Упорная планка і трымалкі

а толькі падбіраць патрэбныя для працы. Упорныя планкі і трымалкі звычайна больш тонкія, чым вырабы. Рэкамендуецца, каб іх таўшчыня не перавышала 10—12 мм. Вялікая таўшчыня ўпорных планак і трымалак можа перашкаджаць руху рукі пры працы. Упорныя планкі і трымалкі — гэта здымныя прыстасаванні. Яны прымацоўваюцца да варштата двума тонкімі цвікамі.

Для паспяховага і бяспечнага выканання работы важна рацыянальна размяшчаць на працоўным месцы матэрыялы, загатоўкі, інструменты, прыстасаванні. Ручны інструмент патрэбна раскладваць на латку варштата справа ад сябе. На працоўным месцы павінна знаходзіцца толькі тое, што неабходна для працы.

1. Раскажы пра канструкцыю сталярнага варштата.
2. Для чаго прымяняюцца ўпорныя планкі і трымалкі?

§ 38. Правілы санітарыі і гігіены, паводзін і бяспекі на занятках разьбой па дрэве

1. Успомні і назаві агульныя правілы санітарыі і гігіены, паводзін і бяспекі на занятках у майстэрні.
2. Успомні і назаві правілы бяспекі пры піраванні нажоўкай.
3. Успомні і назаві правілы бяспекі пры шліфаванні шкуркай.
4. Успомні і назаві правілы бяспекі пры габляванні рубанкам.
5. Успомні і назаві правілы бяспекі пры выкарыстанні стамескі.

Для працы можна выкарыстоўваць тую ж спецыяльную вопратку, што і на занятках па апрацоўцы драўніны.

Для разьбы па дрэве, апрача вядомых табе стамесак, выкарыстоўваюцца нажы і іншыя рэжучыя інструменты. Іх ручкі павінны быць гладкімі і без задзірын. Любы інструмент трэба загадзя падрыхтаваць да працы, каб ён быў спраўны. Лёзы і палотны павінны быць без іржы ці іншых дэфектаў, якасна завостраныя. Вельмі вострыя інструменты неабходна захоўваць у спецыяльных футаралах, аддзяленнях, зробленых у сталё, шафе, або ў спецыяльных скрынках (мал. 80).

Мал. 80. Скрынка для захоўвання інструментаў

Інструменты, якімі выконваецца разьба, у час працы неабходна трымаць так, каб у выпадку іх саслізгвання з паверхні вырабу разьбяр не атрымаў траўмаў і парэзаў.

1. Пeralічы патрабаванні да інструментаў для разьбы па дрэве.
2. Раскажы пра захоўванне інструментаў для разьбы па дрэве.

§ 39. Разьба па дрэве як народны промысел і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва

Разьба па дрэве — самы старажытны від мастацкай апрацоўкі драўніны і рамяство, якім людзі сталі займацца вельмі даўно. Разьбой упрыгожвалі розныя драўляныя пабудовы, драўляны посуд, прадметы побыту, прылады працы і іншыя вырабы з дрэва. У адным з найбуйнейшых музеяў у свеце — Дзяржаўным Эрмітажы ў Санкт-Пецярбургу захоўваюцца разьбяныя (разныя) вырабы з дрэва — коўш з ручкай у выглядзе птушынай галавы, алень і іншыя, створаныя

яшчэ да нашай эры, гэта значыць больш за дзве тысячы гадоў таму.

Разьба па дрэве для многіх людзей здаўна была асноўным промыслам — заняткам, якім яны зараблялі сабе на жыццё. Умелыя разьбяры па дрэве шанаваліся заўсёды. Напрыклад, іх запрашалі ўдзельнічаць ва ўзвядзенні драўляных храмаў і палацаў. Разьба па дрэве ўпрыгожвала жытло і простых людзей, а таксама прадметы, якімі яны карысталіся.

Мастацтва разьбярства па дрэве не толькі захавалася, але і развіваецца. Бо прыгажосць натуральнага дрэва цяжка замяніць сучаснымі штучнымі матэрыяламі. Сёння нам вядома прафесія **разьбяра па дрэве і бяросце**. Рабочыя гэтай прафесіі працуюць у рэстаўрацыйных майстэрнях, на прадпрыемствах народных мастацкіх промыслаў.

Разьбярства засталася і папулярным відам народнага мастацтва. Многія людзі ў вольны ад асноўнай працы час з задавальненнем вырабляюць для сябе і сваіх сяброў карысныя і прыгожыя разьбяныя рэчы. Некаторыя з іх ты можаш бачыць на малюнку 81.

б

в

Мал. 81. Разьбяныя
вырабы з дрэва:

а — кухоннае начынне;

б — аконная шалёўка;

в — разьбяная мэбля

На занятках різьбой па дрэве ты будзеш асвойваць прыёмы **контурнай** і **геаметрычнай** різьбы. Больш простая — контурная різьба (мал. 82). Яна выглядае як злёжку паглыблены малюнак на паверхні драўніны, выкананы прамымі, выгнутымі або ламанымі лініямі. З контурнай різьбой ты пазнаёмішся ў восьмым класе.

Геаметрычная різьба складаецца з розных выемак (мал. 83). Вывучаць геаметрычную різьбу ты будзеш у дзявятым класе.

Мал. 82. Узоры контурнай різьбы

Мал. 83. Узоры геометрической
резьбы

1. Приведзі прыклады таго, што разьба па дрэве — старажытнае рамяство і мастацтва.
2. Як ты думаеш, чаму разьбой па дрэве людзі не перастаюць займацца на працягу многіх стагоддзяў?

**разьбяр па дрэве і бяросце, контурная разьба,
геаметрычная разьба**

§ 40. Матэрыялы і інструменты для разьбы па дрэве

На занятках па апрацоўцы драўніны ты ўжо знаёміўся з ліставымі і хвойнымі пародамі драўніны. Ты вучыўся адрозніваць пароды драўніны па цвёрдасці або мяккасці і іншых уласцівасцях. Для разьбы па дрэве можна выкарыстоўваць драўніну розных парод, але з улікам яе якасцей. Напрыклад, драўніна дуба цвёрдая, і нявыпытнаму разьбяр працаваць з ёй цяжка, а драўніна ліпы, алешыны і асіны мяккая, лёгка рэжацца. Мяккую драўніну мае і таполя,

але яе драўніна малаўстойлівая да ўдараў — на ёй лёгка ўтвараюцца ўвагнутасці.

Вельмі важна ўлічваць не толькі ўласцівасці драўніны, але таксама прызначэнне і памеры вырабаў. Так, драўніна дуба прыгожая, шчыльная і трывалая, устойлівая да гніення і таму здаўна выкарыстоўваецца для вырабу мэблі з разьбой і іншых буйных прадметаў. Дуб прыдатны для выканання і дробных вырабаў. Добра атрымліваюцца адносна невялікія рэчы — дэкаратыўныя пласціны, рамачкі, падстаўкі — з мяккай драўніны ліпы. У бярозы драўніна цвярдзейшая, але лёгка ўбірае і аддае вільгаць, мае схільнасць да караблення і растрэсквання, таму з яе таксама лепш рабіць адносна невялікія рэчы.

Каб выраб выглядаў прыгожа, трэба ўлічваць і тэкстуру драўніны, гэта значыць яе малюнак на зрэзе. Для дасведчанага майстра падабраць патрэбныя для працы матэрыялы няцяжка. Табе ў гэтым будзе дапамагаць настаўнік.

На занятках ты будзеш карыстацца **разьбяльнымі інструментамі** (гл. форзац 2). Для выканання розных відаў разьбы выкарыстоўваюць **нажы-касякі, нажы-разакі, лыжачныя нажы, стамескі**. Рэжучай часткай нажа з'яўляецца лязо. Нажы могуць быць рознай формы. Лыжачныя нажы, напрыклад, выкарыстоўваюцца галоўным чынам для вырабу разьбяных лыжак і разьбянога посуду і маюць паўкруглую або кольцавую форму. Са стамескамі ты ўжо знаёміўся на занятках па апрацоўцы драўніны і ведаеш, што ў залежнасці ад прызначэння яны таксама бываюць рознай формы. Звярні ўвагу на тое, што ёсць стамескі з рабочай часткай, рэжучы канец якой выгнуты. Такая стамеска называецца **клюкарза**. Гэтая назва паходзіць ад слова «клюка», якое азначае кіў з загнутым канцом, на які абапіраюцца пры хадзе.

Для дэкаратыўнага аздаблення фону разьбяных вырабаў невялікімі паглыбленнямі могуць прымяняцца **чаканы** — металічныя стрыжні з насечкамі на адным з канцоў (гл. форзац 2).

Долатам карыстаюцца для выдзёўбвання глыбокіх прамавугольных адтулін. Скрабкі і цыклі прызначаны для выраўноўвання, зачысткі паверхняў саскрабаннем. Рашпілямі зачышчаюць разьбу. З гэтымі інструментамі ты ўжо працаваў.

На занятках разьбой па дрэве неабходна выконваць агульныя правілы захоўвання, падрыхтоўкі да працы, пераноскі і перадачы ручных інструментаў, бяспечнай працы з ручнымі прыладамі. Успомніць гэтыя правілы табе дапамогуць пытанні ў канцы параграфу. З правіламі бяспекі пры выкананні новых прац ты пазнаёмішся на наступных уроках.

1. Што ты даведаўся пра ўласцівасці драўніны, якія ўлічваюцца пры яе выбары для выканання разьбяных вырабаў?
2. Назаві інструменты, якія выкарыстоўваюцца для выканання разьбы па дрэве.
3. Чаму ручныя інструменты павінны быць добра заостранымі і наладжанымі?
4. Чаму ручныя інструменты павінны быць добра замацаваны ў ручках?
5. Чаму перавозіць і пераносіць ручныя інструменты трэба з закрытымі лёзамі і палотнамі?

**нож-касяк, нож-разак, лыжачны нож,
клюкарза, чакан**

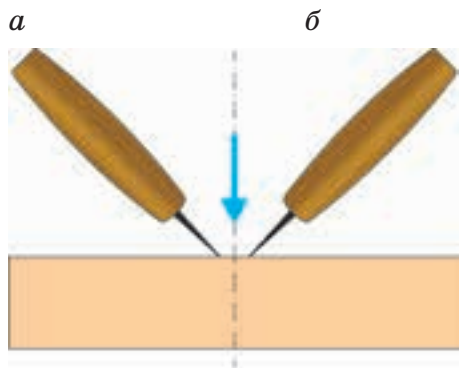
КОНТУРНАЯ РАЗЬБА НА СВЕТЛЫМ ФОНЕ

§ 41. Інструменти для контурнай разьбы

Контурную разьбу ў восьмым класе ты будзеш выконваць на светлым фоне, гэта значыць, што паверхню драўніны фарбаваць спецыяльнымі саставамі не будзем. З інструментаў табе спатрэбяцца нож-касяк і паўкруглыя стамескі (гл. форзац 2).

Перад выкананнем рэзання падрыхтаваную дошчачку трэба трывала замацаваць на паверхні варштата, выкарыстоўваючы яго заціскі або трымалкі.

Прыёмы выканання контурнай разьбы. Нажом-касяком працуюць так: спачатку робяць надразанне, а затым падразанне. Пры выкананні надразання (мал. 84, а) нож пад нахілам уводзяць у драўніну і з намаганнем вядуць па лініі малюнка,

Мал. 84. Нахіл нажа-касяка:

а — надразанне;

б — падразанне

а пры падразанні нож нахіляюць у процілеглы бок (мал. 84, б). У выніку пры падразанні на загатоўцы ўтвараецца двухгранная выемка, а з-пад нажа выходзіць трохгранная палоска.

Рухі нажа накіроўваюць вялікім пальцам левай рукі, рэзанне трэба выконваць асцярожна. Для таго каб пазбегнуць параненняў, пальцы трэба размяшчаць так, каб яны ні ў якім разе не знаходзіліся на лініі рэзу.

Паўкруглымі стамескамі можна зрабіць рэзы рознай даўжыні і глыбіні. Рэзанне стамескамі выконваецца рухамі ад сябе. Тады ў выпадку саслізгвання стамескі з паверхні вырабу разьбяр не нанясе сабе траўмаў і парэзаў. Рэзанне можа праводзіцца ўсім лязом або толькі яго часткай. Паўкруглымі стамескамі можна выканаць і чаканку фону, выказаўшы на ім неглыбокія лініі. Гэта рэкамендуецца рабіць пры выкарыстанні ў контурнай разьбе раслінных матываў або выяў жывёл.

Апрача разьбярнага інструменту, для заняткаў контурнай разьбой табе спатрэбяцца аловак або шарыкавая ручка з выкарыстаным стрыжнем, капіравальная папера, шліфавальныя шкуркі. На працоўным месцы неабходна размяшчаць толькі патрэбныя для выканання канкрэтнай работы загатоўкі, інструменты і прыстасаванні. Напрыклад, калі разьба будзе выконвацца толькі нажом-касяком, то на варштаце не павінна быць іншых разьбярных інструментаў.

1. Разгледзь нажом-касякі, якія ёсць у наборы разьбярнага інструменту. Чым яны адрозніваюцца?
2. Разгледзь паўкруглыя стамескі, якія ёсць у наборы разьбярнага інструменту. Чым яны адрозніваюцца?
3. Раскажы пра выкананне разьбы нажом-касяком.
4. Раскажы пра выкананне разьбы паўкруглай стамескай.

1. Выканай прыёмы контурнай разьбы нажом-касяком на ўзорах.
2. Выканай прыёмы контурнай разьбы паўкруглымі стамескамі на ўзорах.

§ 42. Капіравальная папера.

Перавод малюнка праз капіравальную паперу

Капіравальная папера прызначана для дакладнай перадачы малюнка. Гэта тонкая папера, на адзін бок якой нанесена спецыяльнае пакрыццё. Яно называецца **масціка**. Масціка лёгка адбіваецца на паперы, кардоне, загатоўках з драўніны. Але ёю можна забрудзіць рукі і вопратку, таму не трэба прыхінаць капіравальную паперу да сябе.

Капіравальная папера можа быць рознага колеру. Капіраваць малюнак на светлую драўніну лепш праз чорную або фіялетавую капіравальную паперу.

Паслядоўнасць пераводу малюнка праз капіравальную паперу

1. Пакласці загатоўку ўверх тым бокам, на які будзе наносіцца малюнак.
2. Пакласці на загатоўку капіравальную паперу тым бокам, на які нанесена масціка.
3. Пакласці на капіравальную паперу малюнак, які будзе пераводзіцца.
4. Абвесці малюнак алоўкам.
5. Зняць малюнак і капіравальную паперу з загатоўкі.

Прыёмы пераводу малюнка праз капіравальную паперу табе могуць быць знаёмыя па ўроках працоўнага навучання ў малодшых класах.

1. Для чаго прызначана капіравальная папера?
2. Раскажы пра паслядоўнасць пераводу малюнка праз капіравальную паперу.

капіравальная папера, масціка

§ 43. Выкананне вырабаў з контурнай разьбой

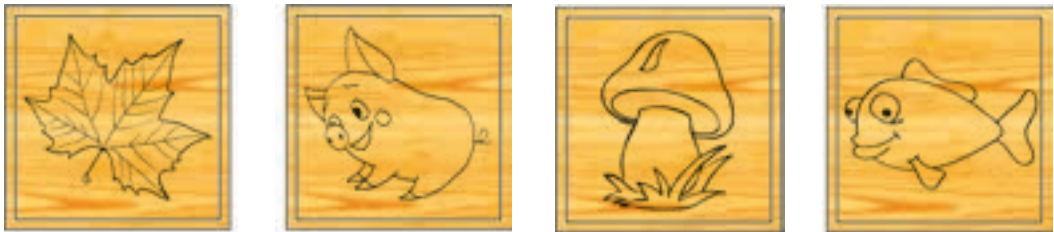
Для выканання контурнай разьбы патрэбны загатоўкі. Частку з іх ты падрыхтуеш самастойна. На занятках па апрацоўцы драўніны ты ўжо навучыўся выконваць неабходныя для гэтага тэхналагічныя аперацыі — разметку загатоўак, пілаванне і струганне драўніны, цыкляванне.

Далей ты будзеш выконваць вырабы з контурнай разьбой у наступнай паслядоўнасці.

Ход працы

1. Падбяры малюнак.
 2. Перавядзі малюнак на загатоўку праз капіравальную паперу.
 3. Падбяры неабходныя для разьбы інструменты.
 4. Вызначы план выканання разьбы.
 5. Выканай разьбу.
- Некаторыя ўзоры для контурнай разьбы паказаны на малюнку 85.

Калі на выраб будзе наносіцца ахоўнае пакрыццё, то спачатку выраб трэба зачысціць шліфавальнай шкуркай.

Мал. 85. Узоры малюнкаў для контурнай разьбы

1. Назаві тэхналагічныя аперацыі, якія выконваюцца пры падрыхтоўцы загатавак.

2. Разгледзь узоры на малюнку 85. З дапамогай настаўніка вызначы, якія элементы разьбы будзеш выконваць нажом-касяком, а якія — паўкруглай стамескай.

Падрыхтоўка загатавак для вучэбных узораў і дэкаратыўных пласцін зададзеных памераў.

Выкананне прапанаваных настаўнікам вырабаў з кантурнай разьбой.

9 КЛАС

§ 44. Арнамент

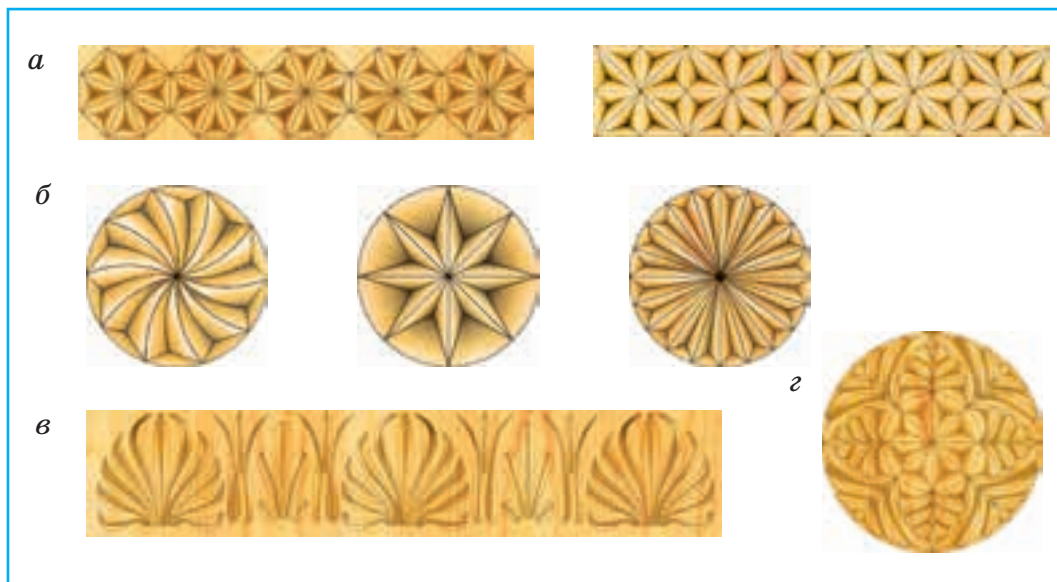
Арнамент — гэта ўпрыгожанне, у якім паўтараюцца і чаргуюцца яго складовыя элементы. Арнаменты выкарыстоўваюцца для аздаблення розных прадметаў побыту (адзення, мэблі, кухоннага абсталявання і інш.), будынкаў і памяшканняў унутры іх, прадметаў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

Від арнаменту можа вызначацца па элементах, з якіх ён складаецца. Напрыклад, калі арнамент састаўлены з геаметрычных фігур, ліній — гэта геаметрычны арнамент, калі з малюнкаў раслінных формаў — раслінны арнамент, калі з выяў жывёл — жывёльны арнамент, калі з выяў прадметаў — прадметны. У арнаменце могуць быць выкарыстаны таксама выявы людзей.

Арнаменты адрозніваюцца і па месцы размяшчэння. Яны могуць быць выкананы ў паласе (мал. 86, а, в). Такі арнамент называюць стужачным. Можна выканаць арнамент унутры якой-небудзь геаметрычнай фігуры, напрыклад у крузе (мал. 86, б, г), або размясціць на ўсёй паверхні прадмета (напрыклад, скрынкі, вазы ці іншага вырабу).

У арнаменце выкарыстоўваюцца спрошчаныя малюнкi. Такія выявы называюцца **стылізаванымі**.

Элементы ў арнаменце чаргуюцца пэўным парадкам. Напрыклад, у геаметрычным арнаменце ў паласе можа быць наступнае чаргаванне фігур: квадрат — круг — квадрат —

Мал. 86. Віды арнаменту: *а* — геаметрычны арнамент у паласе;
б — геаметрычны арнамент у крузе; *в* — раслінны арнамент
у паласе; *г* — раслінны арнамент у крузе

круг і гэтак далей. У раслінным арнаменце могуць чаргавацца выявы розных лісткоў, кветак і інш.

Калі арнаменты, якія паказаны на малюнку 86, падзяліць на левую і правую часткі і скласці папалам, то іх элементы накладуцца адзін на адзін і супадуць. Такая ўласцівасць называецца **сіметрыяй**.

На занятках разьбой па дрэве ты будзеш вучыцца выконваць геаметрычны і раслінны арнаменты.

1. Што такое арнамент?
2. Якія існуюць віды арнаменту ў залежнасці ад элементаў, якія іх складаюць?

арнамент, стылізаваная выява

- Складанне малюнкаў геаметрычнага арнаменту ў паласе па прапанаваных настаўнікам формах.
- Складанне малюнкаў геаметрычнага арнаменту ў крузе па прапанаваных настаўнікам формах.
- Складанне малюнкаў расліннага арнаменту ў паласе па прапанаваных настаўнікам формах.
- Складанне малюнкаў расліннага арнаменту ў крузе па прапанаваных настаўнікам формах.

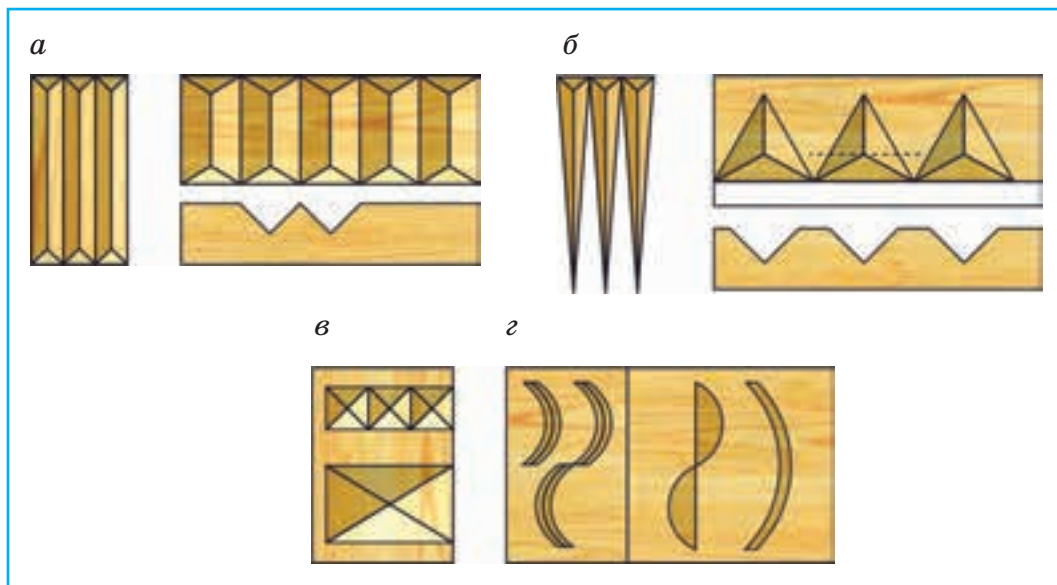
ГЕАМЕТРЫЧНАЯ РАЗЬБА

§ 45. Элементы геаметрычнай разьбы.

Інструменты для выканання геаметрычнай разьбы

Асноўныя элементы геаметрычнай разьбы — **двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя выемкі**, а таксама **крывалінейныя выемкі** ў выглядзе скобак (мал. 87).

Грані прадмета — гэта яго бакавыя паверхні, якія размешчаны пад пэўным вуглом адзін да аднаго. Калі выемка мае дзве грані — гэта двухгранная выемка, калі тры грані — трохгранная, калі чатыры — чатырохгранная (гл. мал. 87, а—в).

Мал. 87. Асноўныя элементы геаметрычнай разьбы:

a — двухгранныя выемкі; *б* — трохгранныя выемкі;
в — чатырохгранныя выемкі; *г* — крывалінейныя выемкі (дужкі)

Часцей выкарыстоўваюцца розныя па форме і памерах трохгранныя выемкі. Таму геаметрычную разьбу можна называць трохгранна-выемістай.

Геаметрычная разьба з'яўляецца самым папулярным відам разьбы. Гэта тлумачыцца тым, што яна адносна простая, але ў той жа час дазваляе атрымліваць разнастайныя прыгожыя ўзоры. Прыклады аздаблення геаметрычнай разьбой розных вырабаў паказаны на малюнку 88.

Двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя выемкі выконваюць нажом-касяком, а крывалінейныя выемкі, гэта значыць скобачную разьбу, — нажом-касяком і паўкруглай стамескай.

Мал. 88. Вырабы з геаметрычнай разьбой

1. Назаві асноўныя элементы геаметрычнай разьбы.
2. Знайдзі на ўзорах, якія прапануе настаўнік, двухгранныя, трохгранныя, чатырохгранныя і крывалінейныя выемкі. Пакажы на іх грані. Параўнай узоры і малюнкі выемак.

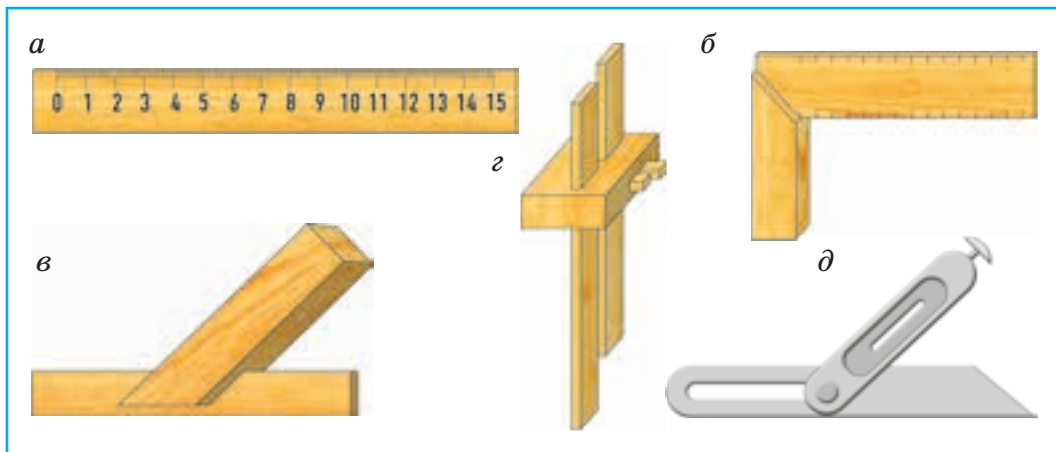
**грань; выемкі: двухгранная, трохгранная,
чатырохгранная, крывалінейная**

§ 46. Разметка элементаў геаметрычнай разьбы

Для выканання разметкі элементаў геаметрычнай разьбы ты будзеш карыстацца разметачнымі інструментамі (мал. 89), а таксама трафарэтамі і шаблонамі.

Разметку з дапамогай лінейкі, сталярнага вугольніка і рэйсмуса ты ўжо выконваў на занятках па апрацоўцы драўніны. З іншымі інструментамі пазнаёмішся ў дзявятым класе.

Ерунок прызначаны для разметкі вуглоў у 45 і 135 градусаў. Ён складаецца з калодкі і лінейкі, якая ўстаўлена ў калодку пад вуглом 45 градусаў. Пры разметцы ерунок

Мал. 89. Разметачныя інструменты: *а* — лінейка; *б* — сталярны вугольнік; *в* — ерунок; *г* — рэйсмус; *д* — малка

прыкладаюць да дошкі так, каб частка калодкі, якая знаходзіцца пад лінейкай, шчыльна прылягала да боку загатоўкі, а сама лінейка шчыльна ляжала на гарызантальнай паверхні. Рыскі або лініі разметкі наносяць вострым цвёрдым алоўкам.

Малка выкарыстоўваецца для перанясення вуглоў. Яна складаецца з дзвюх частак, змацаваных паміж сабой заціскаючай шрубай. Больш тоўстая частка (калодка — аснова) прыціскаецца да загатоўкі, па тонкай частцы (лінейцы) робіцца разметка.

1. Раскажы аб прызначэнні і будове ерунка.
2. Раскажы аб прызначэнні і будове малкі.

ерунок, малка

Разметка загатоўкі для выканання двухгранных выемак.

Ход працы

1. Пабудуй на загатоўцы прамавугольнік з бакамі 200 і 100 мм (мал. 90, а).

2. На ніжнім баку нанясі дзяленні на адлегласці 10 мм адно ад аднаго (мал. 90, б).

3. Ад кожнага дзялення адкладзі ўлева і ўправа па 3 мм (мал. 90, в).

4. Пры дапамозе стальярнага вугольніка правядзі лініі выемкі (мал. 90, г).

Разметка загатоўкі для практыкаванняў у выкананні трохгранных выемак.

а

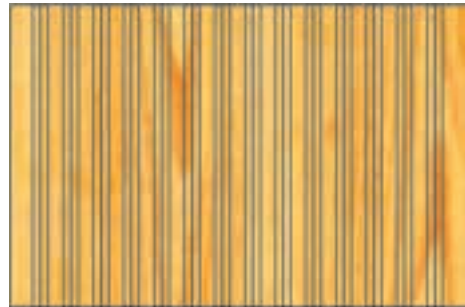
б

в

г

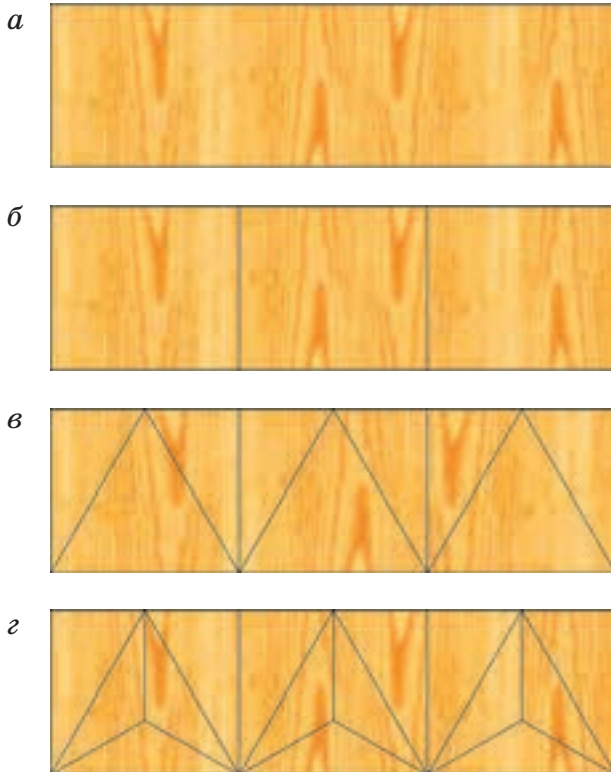
Мал. 90. Паслядоўнасць разметкі загатоўкі
для выканання двухгранных выемак

Ход працы

1. Начарці на загатоўцы паласу (памеры прапануе настаўнік) (мал. 91, *а*).
2. Пабудуй унутры паласы трохвугольнікі (мал. 91, *б, в*).
3. Унутры кожнага трохвугольніка правядзі сярэднія лініі (медыяны), якія дзеляць яго бакі і вуглы папалам (мал. 91, *г*).

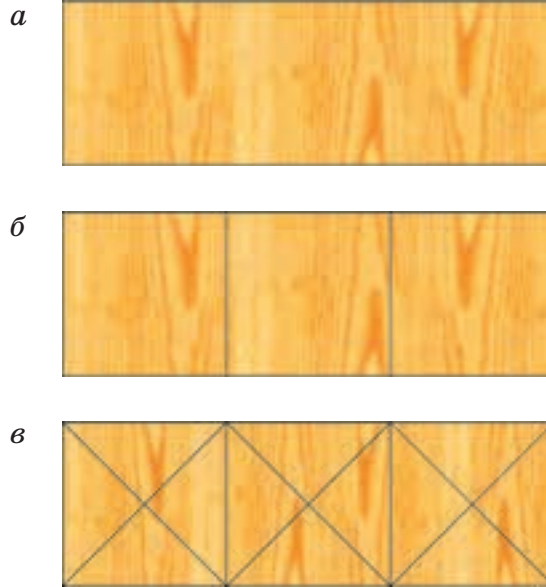
Разметка загатоўкі для выканання чатырохгранных выемак.

Мал. 91. Паслядоўнасць разметкі загатоўкі для выканання трохгранных выемак

Ход працы

1. Начарці на загатоўцы паласу (памеры прапануе настаўнік) (мал. 92, а).
2. Пабудуй унутры паласы квадраты (мал. 92, б).
3. Правядзі ўнутры кожнага квадрата дыяганалі (мал. 92, в).

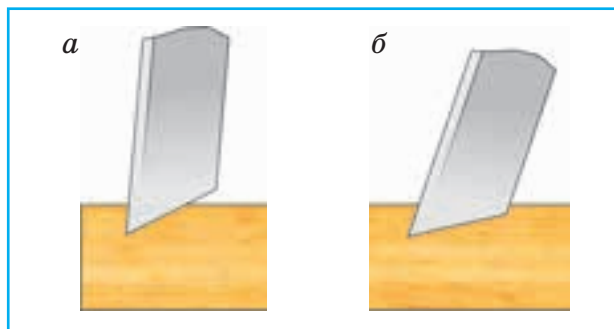

Мал. 92. Паслядоўнасць разметкі загатоўкі для выканання чатырохгранных выемак

§ 47. Прыёмы выканання выемак

Разьба двухгранных выемак. Спачатку вузкім нажом-касяком праразаецца сярэдняя лінія. Надрэз робіцца на глыбіню прыкладна 3 мм. Нож-касяк заціскаецца ў кулаку, ставіцца вастрыём на супрацьлеглы канец сярэдняй лініі першай выемкі і паглыбляецца ў драўніну так, каб пятка, гэта значыць тупы канец нажа-касяка, знаходзілася над

паверхняй загатоўкі (мал. 93, а); яна паглыбляецца ў драўніну толькі ў канцы прарэзу (мал. 93, б). Спачатку надрэз выконваецца на невялікую глыбіню — прыкладна на 1 мм, а пры паўторным правядзенні нажом па лініі рэзання паглыбляецца да 3 мм. Вельмі важна сачыць за тым, каб не перарвалася лінія, якая абмяжоўвае арнамент.

Мал. 93. Прыёмы выканання двухгранных выемак

Пасля праразання ўсіх сярэдніх ліній выконваецца разьба правых, а затым левых граняў. Нож-касяк ставіцца вастрыём на пачатак выемкі і нахіляецца адпаведна з нахілам грані. У час працы трэба націскаць на нож-касяк так, каб зрэз паглыбляўся да асновы вертыкальнага надрэзу сярэдняй лініі выемкі. Грані павінны дакладна сыходзіцца на гэтай лініі.

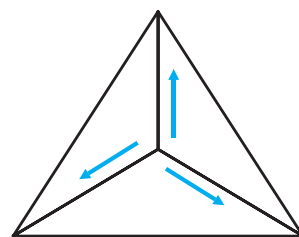
У працэсе рэзання левую руку небяспечна трымаць блізка ад разца, бо ён можа сарвацца.

Разьба трохгранных і чатырохгранных выемак. Трохгранныя выемкі могуць быць розныя па знешнім выглядзе і па тэхніцы выканання. Напрыклад, трохвугольнікі з паглыбленнем каля вяршыні, з паглыбленнем у цэнтры, з паглыбленнем каля асновы. Некаторыя трохгранныя выемкі паказаны на малюнку 94.

Мал. 94. Трохгранныя выемкі

Цяпер ты пазнаёмішся з выкананнем трохгранных выемак з паглыбленнем у цэнтры. Спачатку рэзанне выконваецца па сярэдніх лініях (мал. 95). Робяцца вертыкальныя надрэзы. Вастрыва ставіцца на скрыжаванне сярэдніх ліній так, каб пятка была накіравана да аднаго з вуглоў. Націснуўшы на ручку, трэба зрабіць надрэз ад цэнтра ў вугал. Затым зрабіць надрэзы да іншых вуглоў.

Мал. 95. Схема рэзання па сярэдніх лініях

Потым зразаюцца ніжняя і бакавыя грані. Зрэзаць грані можна тонкімі пластамі ў два-тры прыёмы. Пры зразанні бакавых граняў трэба сачыць за тым, каб рэзанне было па пласце драўніны.

Тэхніка разьбы чатырохгранных выемак падобная на тэхніку разьбы трохгранных, бо ўсе чатыры грані выемкі — гэта трохвугольныя паглыбленні.

Пры выкананні практыкаванняў і практычных работ строга прытрымлівайся знаёмых табе правіл арганізацыі працоўнага месца і працы з нажом-касяком!

1. Раскажы пра паслядоўнасць выканання двухгранных выемак.
2. Раскажы пра паслядоўнасць выканання трохгранных выемак з паглыбленнем у цэнтры.

1. Выканай узоры двухгранных выемак.
2. Выканай узоры трохгранных выемак з паглыбленнем у цэнтры.

§ 48. Выкананне вырабаў з геаметрычнай разьбой

Загатоўкі для выканання геаметрычнай разьбы ты самастойна зробіш такім жа чынам, як рабіў гэта на занятках па апрацоўцы драўніны і на занятках па кантурнай разьбе ў восьмым класе. Пасля вырабу заготовак будзеш выконваць вырабы з геаметрычнай разьбой у наступнай паслядоўнасці.

Ход працы

1. Падбяры ўзор і малюнак.
2. Вызначы элементы геаметрычнай разьбы.
3. Перавядзі малюнак на загатоўку, выканай разметку.
4. Вызначы план выканання разьбы.
5. Выканай разьбу.
6. Выканай шліфаванне (пры неабходнасці).

Падрыхтоўка заготовак для дэкаратыўных пласцін і кухонных дошак.

Выкананне выбраных сумесна з настаўнікам вырабаў з геаметрычнай разьбой.

10 КЛАС

§ 49. Фарбаванне (таніраванне) загатовак

У восьмым і дзявятым класах ты займаўся контурнай і геаметрычнай разьбой на светлым фоне драўніны. Аднак разьбу па дрэве можна выконваць, папярэдне правёўшы **таніраванне**, гэта значыць змяніўшы натуральны колер драўніны на іншы. Пасля таніравання загатоўцы даюць высахнуць і па гэтым фоне выконваюць разьбу. Светлыя ўзоры на цёмным фоне выглядаюць больш выразна (мал. 96).

Для таніравання можна выкарыстаць прыродныя фарбавальнікі — адвар пілавіння драўніны цёмных парод, зробленай кары дубу, алешыны, вярбы, яблыні і інш. Аднак гэта

Мал. 96. Узоры контурнай разьбы на цёмным фоне

даволі складана. У наш час існуе шмат гатовых фабрычных фарбавальнікаў.

Перад выкананнем таніравання чыста адгабляваную паверхню трэба адшліфаваць і ачысціць ад пылу сухой анучкай. Састаў для фарбавання прапануе настаўнік. Для нанясення фарбавальніка спатрэбіцца шырокі пэндзаль. На таніраваную паверхню потым можа быць нанесена лакавае пакрыццё.

Фарбавальны састаў перад працай лепш наліць у невялікую ёмістасць — яго спатрэбіцца няшмат. Ёмістасць з фарбавальным саставам размясці побач з загатоўкай, якую будзеш таніраваць. Таніраванне, як і любую іншую працу, выконваюць у працоўнай вопратцы. Сачы за тым, каб фарбавальны састаў не трапіў на вопратку і часткі цела.

1. Што такое таніраванне?
2. Пазнаёмся з інструкцыямі па выкарыстанні фарбавальных саставаў, якія прапануе настаўнік.

таніраванне

Падрыхтоўка загатавак.
Таніраванне загатавак.

ВЫКАНАННЕ І АЗДАБЛЕННЕ РАЗЬБЯНЫХ ВЫРАБАЎ

§ 50. Прызначэнне, матэрыялы і тэхналогія выканання празрыстага аздаблення разьбяных вырабаў

Аздабленне паверхні разьбяных вырабаў з'яўляецца завяршальным этапам іх выканання. Яно патрэбна не толькі

для таго, каб палепшыць знешні выгляд вырабаў, надаць ім большую выразнасць, але і папярэдзіць ад пранікнення ў іх вільгаці, тлушчу, алеяў, а таксама ад старэння. Неахаваная паверхня дрэва з часам сама па сабе робіцца шэрай і цъм'янай.

Ты будзеш вучыцца выконваць **празрыстае аздабленне**. Празрыстае аздабленне, у адрозненне ад непразрыстага, дазваляе захаваць тэкстуру драўніны.

Перад празрыстым аздабленнем вырабу бывае неабходна выканаць яго **шліфоўку**. У работах вопытнага разьбіра яна звычайна патрабуецца ў меншым аб'ёме або не патрэбная зусім.

У вырабе могуць быць участкі, цяжкадаступныя для шліфавання. Для іх апрацоўкі можна выкарыстаць невялікую палачку з вострым канцом з цвёрдага дрэва, напрыклад бамбуку. З яе дапамогай паверхню, якая апрацоўваецца, можна зрабіць гладкай — адпаліраваць.

Пры выкананні шліфоўкі памятай, што пыл, які пры гэтым утвараецца, трэба выдаляць сухой анучкай, а з цяжкадаступных месцаў — пэндзлікам.

Для празрыстага аздаблення могуць выкарыстоўвацца розныя **лакi, воск, алеi**.

З лакаў часцей выкарыстоўваюць нітралак. Але трэба ведаць, што ён не толькі вельмі вогненебяспечны, але і таксічны, гэта значыць можа прынесці шкоду арганізму. Нават пры непрацяглай працы з нітралакам неабходна асаблівая асцярожнасць. У школе нітралакам ты карыстацца не будзеш.

Пакрыццё воскам даўно добра вядома, але выкарыстоўваецца рэдка, паколькі яно нетрывалае і на яго хутка наліпае пыл.

Нанясенне алею — найпрасцейшы спосаб выканання празрыстага аздаблення. Алеi наносіцца на выраб і падсушваецца 30—40 хвілін, затым яго рэшткі сціраюцца анучкай.

Праз суткі гэты працэс рэкамендуецца паўтарыць. Паверхня вырабу, пакрытая алеем, цямнее і набывае цёмна-чырвоны колер. Алейныя пакрыцці нетрывалыя, таму іх неабходна перыядычна абнаўляць.

Аздабленне разьбянога вырабу можа ўключаць таксама таніраванне. Яно бывае поўным або частковым. Пры поўным таніраванні змяняецца колер усёй паверхні вырабу, пры частковым — яе часткі ці асобных элементаў. Пасля таніравання звычайна выконваецца лакіраванне.

1. Для чаго выконваецца аздабленне разьбяных вырабаў?
2. Якія матэрыялы выкарыстоўваюцца для празрыстага аздаблення?
3. Чаму на школьных занятках мы не будзем выкарыстоўваць нітралак?

§ 51. Выкананне разьбяных вырабаў з празрыстым аздабленнем

Пры выкананні практычных работ ты будзеш замацоўваць наступныя ўменні:

- выконваць разметку, пілаванне і струганне драўніны, цыкляванне (у працэсе падрыхтоўкі загатоўак);
- пераводзіць малюнак праз капіравальную паперу;
- выконваць разметку элементаў геаметрычнай разьбы з выкарыстаннем разметачных інструментаў;
- выконваць контурную разьбу;
- выконваць геаметрычную разьбу.

1. Раскажы пра паслядоўнасць падрыхтоўкі загатоўак для разьбы па дрэве.

2. Раскажы пра перавод малюнка праз капіравальную паперу.
3. Якая паслядоўнасць выканання двухгранных выемак?
4. У якой паслядоўнасці выконваюцца трохгранныя выемкі з паглыбленнем у цэнтры?
5. Раскажы пра выкананне празрыстага аздаблення з выкарыстаннем алею.

Падрыхтоўка заготовак.

Выкананне вырабаў з контурнай разьбой па выбраных узорах і малюнках з празрыстым аздабленнем.

Выкананне вырабаў з геаметрычнай разьбой па выбраных узорах і малюнках з празрыстым аздабленнем.

РАМОНТ АБУТКУ

8 КЛАС

ДРОБНЫ РАМОНТ АБЦАСА (ПРЫМАЦАВАННЕ КАСЯЧКОЎ)

§ 52. Віды і канструкцыі абцасаў

Калі паставіць побач розны абутак і параўнаць на ім абцасы, то пераканаешся, што яны маюць розную вышыню і розную форму (мал. 97). Напрыклад, самы маленькі — **венскі абцас**. Яго вышыня можа быць ад 0,5 да 2 см. **Абцас-цаглінка** мае вышыню ад 2 да 4 см і квадратную форму. **Клінападобныя абцасы** могуць мець розную вышыню. **Конусападобны абцас** нагадвае перавернуты конус і можа быць рознай вышыні. Назва **абцас-слупок** таксама гаворыць пра сваю форму. **Абцас-шпілька** — вельмі тонкі і вельмі высокі. Яго вышыня можа быць большай за 8 см. **Абцас-чарачка** па форме нагадвае ножку чаркі. Яго вышыня меншая за 7 см. Бываюць абцасы і іншай формы.

На абцасе адрозніваюць (мал. 98): **верхнюю** (ляпісную) паверхню, якая прылягае да пятачнай часткі абутку (*a*), **бакавую**

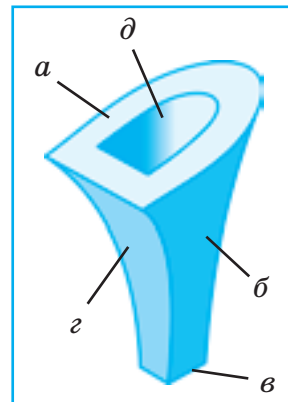
Мал. 97. Віди абцасаў: *а* — венскі; *б* — цаглінка;
в — клінападобны; *г* — конусападобны; *д* — слупок;
е — шпілька; *ж* — чарачка

**паверхню (*б*), набоечную паверхню (пля-
цоўку) (*в*), франтальную паверхню (*г*).**

Канструкцыя абцаса можа быць рознай.
Напрыклад, ён можа мець укладыш (*д*) або
не мець укладыша, быць з набойкай або
суцэльным і г. д.

1. Назаві віды абцасаў, якія ты ведаеш.
2. Разгледзь прапанаваныя настаўнікам
узоры абутку. Вызначы віды абцасаў у гэ-
тым абутку.
3. Назаві асноўныя паверхні абцасаў.

Мал. 98.
Канструкцыя
абцаса

§ 53. Віды рамонту абцасаў

Абцасы ў абутку звычайна зношваюцца найбольш. Частковы знос набойкі можа быць прыкметны ўжо ў першыя дні нашэння абутку. У абутковых майстэрнях выконваюць розныя віды рамонту абцасаў: прымацаванне касячка, прымацаванне новай набойкі, прымацаванне новай набойкі з нарошчваннем абцаса, замену абцаса і інш. Прымацаванне касячка і набойкі будзеш вучыцца выконваць і ты. Гэтыя работы з’яўляюцца дробным рамонтам абутку. Замена абцасаў — гэта ўжо сярэдні рамонт абутку.

Пры рамонце абцаса важна не толькі трывала прымацоўваць рамонтныя дэталі, але і забяспечваць іх надзейнае прыляганне, каб не было шчылін паміж дэталямі абцаса або паміж абцасам і следам абутку.

У восьмым класе ты пазнаёмішся з **прымацаваннем касячкоў**. Іх прыклеюць да скуранага абцаса або абцаса з гумы, калі знос у яго нязначны — да $1/3$ плошчы набойкі. Калі ж знос вялікі, то ставіцца **новая набойка**. Для яе вырабу выкарыстоўваюцца скура, гума або поліўрэтан. **Поліўрэтан** — лёгка, эластычны (гэта значыць гнуткі, пругкі) матэрыял. Ён мае высокую ўстойлівасць да сцірання, да цяпла і холаду, таму шырока выкарыстоўваецца для вырабу дэталей нізу абутку.

1. Назаві знаёмыя табе віды рамонту абутку.
2. У якіх выпадках пры дробным рамонце абцаса выконваецца прымацаванне касячкоў?

3. Назаві матэрыялы, з якіх вырабляюць касячкі.

4. Разгледзь прапанаваныя настаўнікам узоры абутку. З дапамогай настаўніка вызначы абутак, у якім абцасы патрабуюць рамонту, вызначы віды рамонту.

**прымацаванне касячкоў,
прымацаванне набойкі, поліўрэтан**

§ 54. Прымацаванне касячкоў

Прымацаванне касячкоў шмат у чым падобнае на прымацаванне рубцоў. Пасля вызначэння дэфектаў і падбору матэрыялаў выконваюцца наступныя аперацыі:

- падрыхтоўка абцасаў да прымацавання касячкоў;
- падрыхтоўка касячкоў;
- нанясенне і сушка клеявых плёнак; прыклеіванне касячкоў;
- абразанне лішкаў касячкоў, іх апрацоўка.

Пры падрыхтоўцы гумавых фармавых абцасаў зношаны ўчастак зразаюць нажом пад прамым вуглом або з нахілам — пад вострым вуглом. Пры падрыхтоўцы скураных абцасаў зношаную частку набойкі праразаюць пад прамым вуглом і затым выдаляюць пры дапамозе абцугоў і адвёрткі або зразаюць з нахілам. Нахіл павінен адпавядаць спуску касячка.

Касячок прыклеіваецца роўна і моцна, каб ён быў на ўзроўні абцаса. Пасля рамонту абцасы ў пары абутку павінны

мець аднолькавыя форму, вышыню і памеры. Калі паставіць абутак на роўную гарызантальную плоскасць, то абцасы павінны датыкацца з ёй усёй сваёй ніжняй паверхняй.

Прымацоўваючы касячкі, трэба выконваць правілы бяспекі ў час працы з інструментамі, клеем, а таксама з прыборамі, якія выкарыстоўваюцца для актывацыі, гэта значыць разагравання клеявых плёнак.

1. Раскажы пра паслядоўнасць прымацавання касячкоў.
2. Назаві патрабаванні, якія прад'яўляюцца да якасці прымацавання касячкоў.

Прымацаванне касячкоў.

9 КЛАС

РАМОНТ ВАЛЕНАГА АБУТКУ

§ 55. Прызначэнне і выкарыстанне валенага абутку. Матэрыялы для вырабу валенага абутку

Валены абутак — гэта абутак з валенай воўны. Найбольш вядомы від валенага абутку — валеныя боты. Звычайна іх называюць валёнкамі. На малюнку 99 паказаны і іншыя віды валенага абутку — валеныя туфлі і пантофлі.

Валены абутак выкарыстоўваецца для аховы ног і ад холаду, і ад высокіх тэмператур. Паветра, якое знаходзіцца ўнутры валокнаў воўны і паміж імі, засцерагае ногі і ад холаду, і ад гарачыні. Для аховы ад холаду валены абутак носяць у зімовы час, а для абароны ад высокіх тэмператур — у гарачых цэхах вытворчых прадпрыемстваў. Недахопам валенага абутку з’яўляецца тое, што ён хутка намагае.

Мал. 99. Віды валенага абутку

Сыравінай для вытворчасці валенага абутку з'яўляецца воўна авечак, шэрсць коз, буйной рагатай жывёлы і іншых жывёл. Для вырабу і рамонту падэшваў валенага абутку выкарыстоўваецца спецыяльны матэрыял — **лямец** (рус. войлок). Лямец — гэта шчыльны нятканы тэкстыльны матэрыял з валенай воўны. Звычайна яго выпускаюць пласцінамі даўжынёй 100—150 см, але яны могуць мець і іншыя памеры.

Валены абутак можа быць грубашэрсным і фетравым. Фетравы абутак мае больш прыгожы знешні выгляд, меншую таўшчыню і меншую вагу.

Цяпер валены абутак робіцца ўсё больш модным. У Рэспубліцы Беларусь ён вырабляецца на Смілавіцкай валюшна-лямцавай фарбыцы.

1. Чаму валены абутак добра ахоўвае ногі ад холаду і ад высокіх тэмператур?
2. З чаго вырабляюць валены абутак?

валены абутак, лямец

§ 56. Дэфекты валенага абутку. Прымацаванне латы

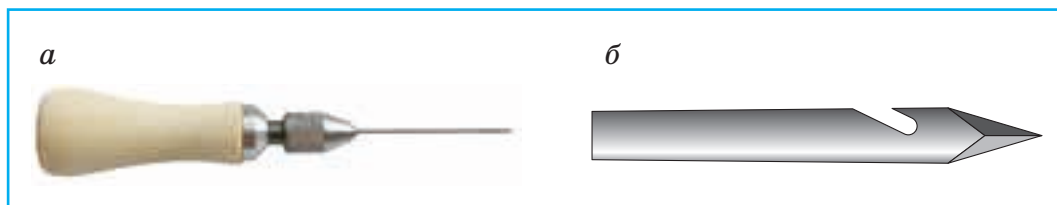
Валены абутак, як і іншы, зношваецца. Знос адбываецца хутчэй на хадавой паверхні і бывае нераўнамерным. Верх валеных ботаў зношваецца не так хутка, але паколькі ён больш тонкі, то часам можа патрабаваць рамонту разам з падэшвай. Калі валены абутак носіцца з галёшамі, хутчэй зношваецца заднік, а падэшва служыць даўжэй.

Рамантаваць валены абутак трэба, не чакаючы, пакуль з'явіцца скразны знос. На цалкам, гэта значыць наскрозь,

або на часткова праношанае месца ставіцца **лата**. Асноўным матэрыялам для лат з’яўляецца лямец. Можа быць выкарыстана і скура.

Рамонту патрабуюць таксама разрэзаныя і разарваныя месцы. На гэтых месцах робяцца **ўшыўкі**. Затым на іх накладваюць латы.

Для рамонту валенага абутку з матэрыялаў спатрэбяцца таксама ніткі, з інструментаў — нажы, пэндзлі і кручкі. Кручкамі карыстаюцца для прышывання лат і выканання ўшывак (мал. 100, *а*, *б*).

Мал. 100. Кручок: *а* — агульны выгляд, *б* — вастрыё

Правілы бяспекі пры карыстанні кручкамі тыя ж, што і пры карыстанні іголкамі.

1. Якія дэфекты можа мець валены абутак?
2. Якія матэрыялы выкарыстоўваюцца для рамонту валенага абутку?
3. Якія інструменты спатрэбяцца для рамонту валенага абутку?

1. Выкраі лату з лямцу, як паказвае настаўнік.
2. Прымацуй лату клеем, як паказвае настаўнік.
3. Прымацуй лату ніткамі, як паказвае настаўнік.

Прымацаванне латы на месца нескразнога зносу на версе валенага абутку.

Ход працы

1. Падрыхтуй месца для накладання латы.
2. Падбяры матэрыял для латы і выкраі яе.
3. Прымацуй лату клеєм.

§ 57. Аднаўленне швоў на версе абутку

Адзін з дэфектаў абутку, якія з’яўляюцца ў працэсе яго нашэння, — гэта разыходжанне швоў. Парвацца могуць швы, якімі насок прымацаваны да саюзкі, саюзка — да перэдняга краю бярцоў, задні вонкавы рамень — да заднікаў ці бярцоў, а таксама задняе шво і інш.

Ніткі, якімі змацоўваюцца дэталі абутку, павінны мець высокую трываласць пры расцягненні, быць гладкімі і водаўстойлівымі.

Таўшчыня нітак пазначаецца іх нумарам. Чым танчэйшая нітка, тым большы яе нумар. Іголки падбіраюць у адпаведнасці з таўшчынёй нітак. Нумар іголки азначае яе дыяметр. Чым большы дыяметр, тым большы нумар іголки.

Падбор іголак у адпаведнасці з таўшчынёй нітак

Нумар нітак	Нумар іголки
0—1	170—150
6—10	130—120
30—40	90—85
40—50	85—75

Ад таўшчыні нітак залежыць і частата шыўкоў. Калі нумар нітак 0—1, то выконваюцца доўгія шыўкі — па 3—3,5 шыўка на 10 мм. Больш тонкімі ніткамі кладуцца кароткія шыўкі — па 6—8 шыўкоў на 10 мм.

Пазнаёмся з рознымі відамі швоў і паслядоўнасцю іх выканання.

Простае ручное двухніткавае шво

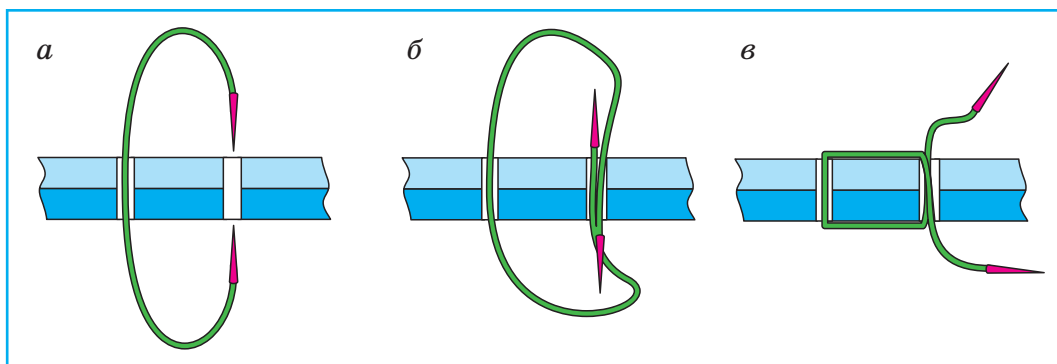
Паслядоўнасць выканання

1. Сумясціць старыя праколы на дэталях, якія сшываюцца, працягнуць іголку ў першы пракол, давесці да сярэдзіны даўжыні ніткі (мал. 101, а).

2. З двух бакоў па чарзе насустрач адна адной увесці іголку ў другі пракол (мал. 101, б), працягнуць іх у абодва бакі (мал. 101, в) і ўцягнуць шывок рэзкім рухам абедзвюх рук.

Любое шво трэба ўцягваць раўнамерна, і яно павінна быць тугім.

Каб утварыць іншыя шыўкі, абедзве палавінкі ніткі выкарыстоўваюцца як самастойныя.

Мал. 101. Выкананне ручнога двухніткавага шва

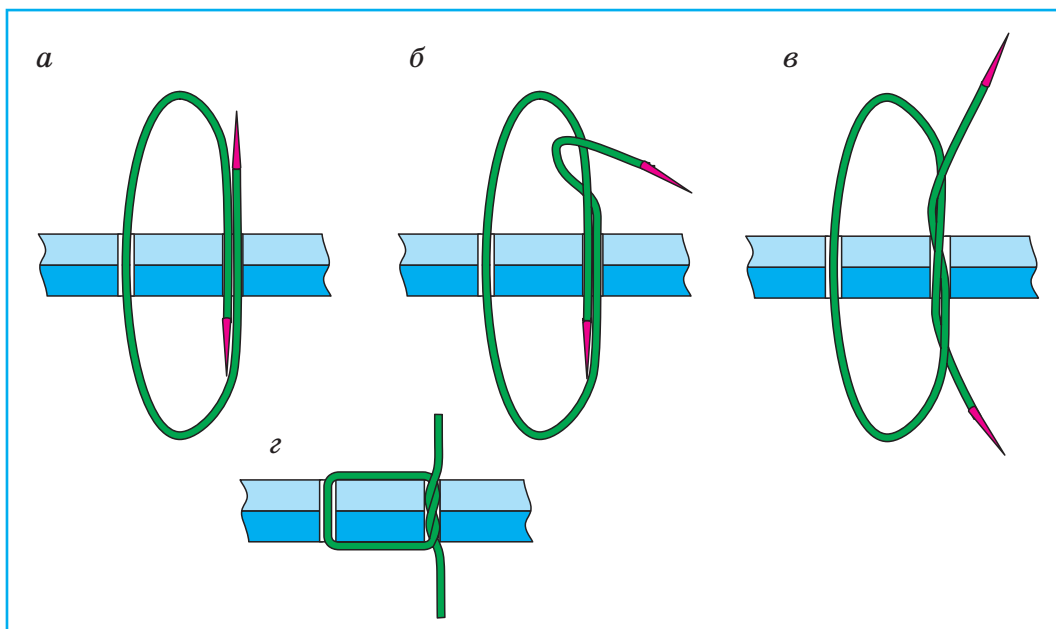
Ручное шво ўзавойку

Паслядоўнасць выканання

1. Пачынаць шво так жа, як і простае ручное двухніткавае, але пасля працягвання іголак у абодва бакі шывок не ўцягваць (мал. 102, а).

2. Адно іголку правесці праз пятлю, якая ўтварылася ніткай другой іголки (мал. 102, б, в).

3. Уцягнуць шывок (мал. 102, г).

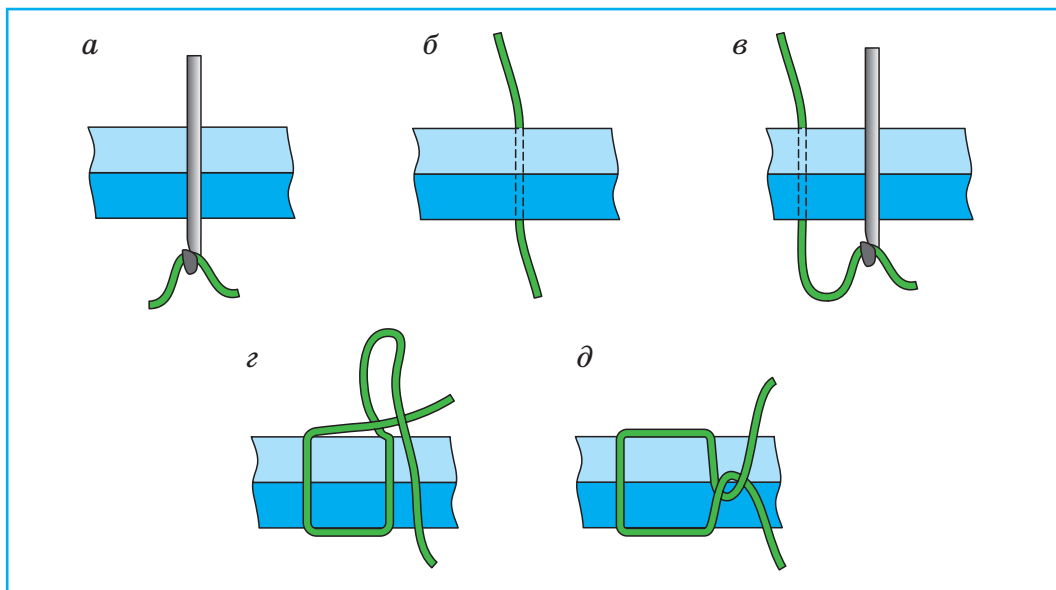

Мал. 102. Выкананне ручнога шва ўзавойку

Ручное чаўночнае шво

Паслядоўнасць выканання

1. Сумясціць праколы на дэталях, якія сшываюцца, увесці звонку кручок у першы пракол, знутры абутку накінуць нітку на кручок (мал. 103, а).

Мал. 103. Выкананне ручнога чайночнага шва

2. Працягнуць кручок з ниткай скрозь пракол на вонкавы бок да сярэдзіны (мал. 103, б); абедзвюма палавінкамі ниткі карыстацца ў далейшым як самастойнымі ниткамі.

3. Увесці кручок у другі пракол, накінуць на яго ўнутраную частку ниткі (мал. 103, в), выцягнуць пятлю на вонкавы бок.

4. Увесці ў пятлю знешнюю частку ниткі (мал. 103, г).

5. Пацягнуўшы за ўнутраную частку ниткі, уцягнуць вузел спляцення абедзвюх частак ниткі ўнутр матэрыялу і ўцягнуць шывок (мал. 103, д).

Потым прыёмы паўтараюцца і ўтвараецца шво. Уцягванне шва павінна быць моцным, а вузел перапляцення абедзвюх нитак знаходзіцца ў тоўшчы матэрыялу.

Пры выкананні рамонту спачатку трэба выдаліць ніткі ад старой строчкі і ачысціць месца, што рамантуецца, ад забруджванняў.

1. Раскажы пра патрабаванні да нітак для змацавання дэталей абутку.
2. Як падбіраюць іголку з улікам таўшчыні нітак?

**простое ручное двухніткавае шво,
ручное шво ўзавойку, ручное чаўночнае шво**

1. Выканай простае ручное двухніткавае шво на ўзоры.
2. Выканай шво ўзавойку на ўзоры.
3. Выканай ручное чаўночнае шво на ўзоры.

Аднаўленне швоў на версе абутку.

§ 58. Прафілактычны падносок, яго прымацаванне

Прафілактычны падносок (рус. подмётка), або, як яго часта называюць — **прафілактыка**, выкарыстоўваецца для аховы падноскавай часткі падэшвы ад сцірання. Асабліва важная прафілактыка на скураной падэшве. У адрозненне ад падэшваў з некаторых штучных матэрыялаў, яна зношваецца хутчэй. Прафілактычны падносок мае таксама цеплаахоўныя і супрацьслізготныя ўласцівасці, засцерагае падэшву ад размакання.

Для прафілактычных падносаў выкарыстоўваюцца скурападобная або іншая зносаўстойлівая гума, поліўрэтан і іншыя матэрыялы. Прафілактычныя падноскі выпускаюцца ў фармавым выглядзе (мал. 104), але іх можна выкраіць і з ліставых матэрыялаў.

Мал. 104. Прафілактычныя падноскі

Для прымацавання прафілактычнага падноска можна выкарыстоўваць розны клей. У крамах асартымент клею цяпер вельмі вялікі. Калі выбіраеш клей, то звярні ўвагу на тое, каб на ўпакоўцы было пазначана, што ён прыдатны для рамонту абутку.

1. Раскажы аб прызначэнні прафілактычнага падноска.
2. Вывучы звесткі на ўпакоўках клею, якія прапануе настаўнік. Адкажы на пытанні:
 - Як называецца клей?
 - Для чаго гэты клей прызначаны?
 - Што гаворыцца пра спосабы выкарыстання клею?
 - Якія меры бяспекі трэба выконваць пры карыстанні клеем?

Прафілактычны падносок, прафілактыка

Прымацаванне прафілактычнага падноска на новы або малазношаны абутак.

Ход працы

1. Падбяры матэрыял, выкраі з яго прафілактычны падносок або падбяры гатовы фармавы.
2. Апрацуй след падэшвы.
3. Апрацуй нехадавую паверхню прафілактычнага падноска.
4. Нанясі клеявыя плёнкi і высушы іх.
5. Разагрэй (актывізуй) клеявыя плёнкi, прыклей прафілактычны падносок.
6. Абрэж лішкі прафілактычнага падноска, выканай апрацоўку.

10 КЛАС

ПРЫМАЦАВАННЕ НАБОЕК НА АБЦАС

§ 59. Прызначэнне і віды набоек.

Матэрыялы для набоек

Асноўнае прызначэнне **набойкі** — зберагаць абцас. Звычайна яна зношваецца нераўнамерна — больш сціраецца яе край. Абавязкова трэба сачыць за тым, каб знос не дайшоў да асновы абцаса. У гэтым выпадку рамонт ускладніцца, паколькі давядзецца выраўноўваць сам абцас. Да таго ж абцас стане ніжэйшы.

Набойкі бываюць розныя. Яны могуць быць металічныя (*а*), з поліўрэтану (*б*), няпорыстай і порыстай гумы (*в*), са штыром (*г*) або без яго (мал. 105).

Мал. 105. Набойкі

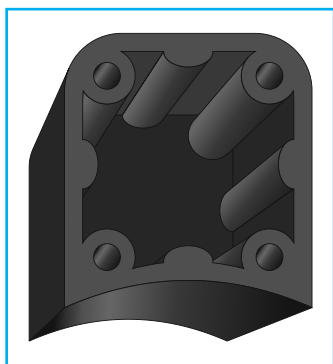
Металічныя набойкі зношваюцца менш, чым з іншых матэрыялаў, але маюць вялікі недахоп — пры хадзе гучна стукаюць. Іх ставяць, як правіла, на жаночыя туфлі з абцасамі-шпількамі. Набойкі на іх маюць выгляд невялікай пласціны са штыром. Набойкі з поліўрэтануносяцца значна даўжэй, чым з гумы. Гэта трэба ўлічваць не толькі пры рамонце, але і пры набыцці абутку.

1. У чым асноўнае прызначэнне набойкі?
2. Назаві матэрыялы, з якіх вырабляюць набойкі.

§ 60. Спосабы мацавання набоек

Спосабы мацавання набоек залежаць ад канструкцыі абцаса і набоек, а таксама ад выкарыстаных матэрыялаў. Напрыклад, калі набойка ставіцца на **полы абцас** (мал. 106), то яго неабходна запоўніць. Калі гэтага не зрабіць, то пры хадзе, калі абцасам наступаюць на каменьчыкі або іншыя няроўнасці, набойка будзе выгінацца ўнутр і зрывацца. Запоўніць полы абцас можна, устаўіўшы ў яго драўляны корак.

Мал. 106.
Полы абцас

На наступных уроках ты пазнаёмішся з прымацаваннем набойкі на скураны абцас. Гэта — **наборны абцас**. Яго збіраюць з асобных пластоў, якія называюцца флікамі. **Флікі** склейваюцца адзін з адным і змацоўваюцца цвікамі. На скураныя абцасы набойкі прымацоўваць трэба абавязкова, бо інакш яны зносяцца вельмі хутка. Спосабы мацавання набоек на скураныя абцасы простыя — клеявы і цвіковы.

1. Для чаго запаўняюць полы абцас перад прымацаваннем набойкі?
2. Што такое флік?

наборны абцас, флік

§ 61. Прымацаванне набоек на абцас

Ты будзеш вучыцца выконваць два віды работ: прымацаванне новай набойкі і прымацаванне новай набойкі з нарошчваннем абцаса. Падобныя работы выконваюцца пры рамонце і іншых наборных абцасаў.

Калі знос не дайшоў да асновы абцаса, то дастаткова прымацаваць новую набойку. Калі ж знос закрануў флікі, то перад прымацаваннем набойкі абцас трэба нарасціць.

Паслядоўнасць прымацавання новай набойкі

1. Выдаліць рэшткі зношанай набойкі і металічныя дэталі мацавання.
2. Падабраць ці выкраіць набойкі.
3. Падрапаць паверхню фліка і нехадавую паверхню набойкі.
4. Прыклеіць набойку да фліка, абабіць малатком.
5. Прымацаваць набойку металічнымі шпількамі або абцаснымі цвікамі. Адлегласць цвікоў ад краю набойкі — 7—8 мм, ад франтальнай паверхні абцаса — 3—5 мм. Адлегласць паміж цэнтрамі цвікоў на скураной набойцы — 5—7 мм, на гумавай або поліўрэтанавай — 8—10 мм. Галоўкі цвікоў над паверхняй набойкі выступаць не павінны.
6. Выканаць апрацоўку.

*Паслядоўнасць прымацавання
новай набойкі з нарошчваннем абцаса*

1. Выдаліць зношаную набойку і зношаныя флікі.
2. Падабраць ці выкраіць флікі і набойку.
3. Нарасціць абцас адным ці некалькімі флікамі да першапачатковай вышыні, прымацоўваючы іх металічнымі шпількамі або цвікамі.
4. Падрапаць паверхню падноскавага фліка і нехадавую паверхню набойкі.
5. Прыклеіць набойку да фліка, абабіць малатком.
6. Прымацаваць набойку металічнымі шпількамі або абцаснымі цвікамі.
7. Выканаць апрацоўку.

Вышыня адрамантаваных абцасаў павінна быць аднолькавай у абедзвюх паўпарах. Калі паставіць абутак на гарызантальную плоскасць, абцасы павінны датыкацца з ёй усёй сваёй ніжняй паверхняй.

У тым жа парадку выконваецца і рамонт наборнага абцаса з порыстай гумы. Розніца будзе заключацца ў тым, што падрапаных дэталі з яе прымацоўваюць клеем (без металічных шпілек або цвікоў).

1. У якіх выпадках выконваецца прымацаванне новай набойкі з нарошчваннем абцаса?
2. Раскажы пра парадак прымацавання новай набойкі.
3. Якія аперацыі трэба выканаць пры нарошчванні абцаса?

Прымацаванне новай набойкі.

Прымацаванне новай набойкі з нарошчваннем абцаса.

ЗМЕСТ

Прадмова	3
----------------	---

ПЛЯЦЕННЕ З ЛАЗОВАГА ДУБЦА

8 КЛАС

§ 1. Выраб стужкі-глянец	4
§ 2. Выраб крыжавіны для круглага дна	7
§ 3. Пляценне дна	10
§ 4. Ажурная загібка	12
§ 5. Выраб вазы для садавіны з ажурнай загібкай у два дубцы	16
§ 6. Атрыманне дубцоў белага колеру	18

9 КЛАС

§ 7. Загібка ў тры пары дубцоў	21
Кошык для ягад з плеченым круглым дном	23
§ 8. Прызначэнне і канструктыўныя асаблівасці кошыкаў	23
§ 9. Пляценне круглага дна	24
§ 10. Пляценне кузава кошыка папластовым спосабам у два дубцы	25
§ 11. Выраб ручкі, абкручанай дубцамі	27
§ 12. Загібка «каса»	30
§ 13. Выраб ручкі, абкручанай стужкай-глянец	35

10 КЛАС

Выраб кошыка на два абручы	38
§ 14. Канструктыўныя асаблівасці кошыка на два абручы	38

§ 15. Выраб абручоў для кошыка.....	39
§ 16. Мацаванне абручоў каркаса кошыка разеткамі ...	42
§ 17. Выраб і падстаноўка рэбраў для каркаса кошыка. Пляценне кузава кошыка простым спосабам	43
§ 18. Дэкарыраванне вырабаў з лазы	45

РУЧНАЯ ВЫШЫЎКА

8 КЛАС

Вышыванне стужкамі, тасьмой і шнуром	48
§ 19. Вышыванне стужкамі. Інструменты і матэрыялы	48
§ 20. Перавод малюнка на тканіну.....	51
§ 21. Прыёмы замацавання стужкі	53
§ 22. Выкананне найпрасцейшых швоў.....	57
§ 23. Швы «французскі вузельчык», «пятля з французскім вузельчыкам», «пятля перакручаная»	63
§ 24. Элементы кампазіцый са стужкі.....	67
§ 25. Вышыванне тасьмой, шнуром	72
§ 26. Строчавая вышыўка	77

9 КЛАС

Вышыванне крыжом	81
§ 27. Разнавіднасці крыжа.....	81

§ 28. Вышыванне крыжом найпрасцейшых геаметрычных узораў на палатне	84
§ 29. Стылізаваныя выявы прадметаў і найпрасцейшыя ўзоры, вышытыя крыжом.	85
§ 30. Вышыўка крыжом па схеме, малюнку, узоры	88
§ 31. Манаграмы.	90

10 КЛАС

Розныя тэхнікі вышывання.	92
§ 32. Камбінаванне розных відаў гладзі	92
§ 33. Бардзюры з геаметрычным малюнкам	94
§ 34. Дадатковыя элементы ў вышыўцы.	100
§ 35. Вышыванне бісерам, шклярусам, блішчынкамі (паеткамі).	105
§ 36. Афармленне вышытых вырабаў. Догляд вышытых вырабаў.	110

РАЗЬБА ПА ДРЭВЕ

8 КЛАС

§ 37. Арганізацыя і абсталяванне працоўнага месца для заняткаў разьбой па дрэве	113
§ 38. Правілы санітарыі і гігіены, паводзінаў і бяспекі на занятках разьбой па дрэве	115
§ 39. Разьба па дрэве як народны промысел і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва	116
§ 40. Матэрыялы і інструменты для разьбы па дрэве . . .	119

Контурная разьба на светлым фоне	122
§ 41. Інструменти для контурнай разьбы	122
§ 42. Капіравальная папера. Перавод малюнка праз капіравальную паперу	124
§ 43. Выкананне вырабаў з контурнай разьбой	125

9 КЛАС

§ 44. Арнамент	127
Геаметрычная разьба	129
§ 45. Элементы геаметрычнай разьбы. Інструменты для выканання геаметрычнай разьбы	129
§ 46. Разметка элементаў геаметрычнай разьбы	131
§ 47. Прыёмы выканання выемак	135
§ 48. Выкананне вырабаў з геаметрычнай разьбой	138

10 КЛАС

§ 49. Фарбаванне (таніраванне) загатовак	139
Выкананне і аздабленне разьбяных вырабаў	140
§ 50. Прызначэнне, матэрыялы і тэхналогія выканання празрыстага аздаблення разьбяных вырабаў	140
§ 51. Выкананне разьбяных вырабаў з празрыстым аздабленнем	142

РАМОНТ АБУТКУ

8 КЛАС

Дробны рамонт абцаса (прымацаванне касячкоў)	144
§ 52. Віды і канструкцыі абцасаў	144
§ 53. Віды рамонту абцасаў	146
§ 54. Пастаноўка касячкоў	147

9 КЛАС

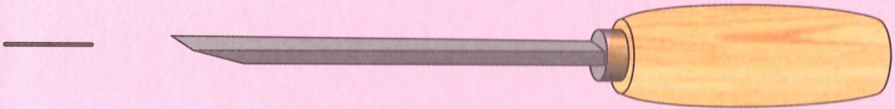
Рамонт валенага абутку	149
§ 55. Прызначэнне і выкарыстанне валенага абутку. Матэрыялы для вырабу валенага абутку	149
§ 56. Дэфекты валенага абутку. Прымацаванне латы . . .	150
§ 57. Аднаўленне швоў на версе абутку	152
§ 58. Прафілактычны падносок, яго прымацаванне	156

10 КЛАС

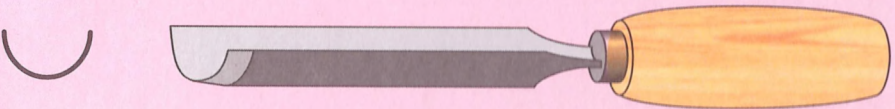
Прымацаванне набоек на абцас	159
§ 59. Прызначэнне і віды набоек. Матэрыялы для набоек	159
§ 60. Спосабы мацавання набоек	160
§ 61. Прымацаванне набоек на абцас	161

Стамески

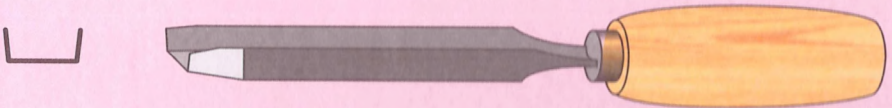
Прамая

Радыусная

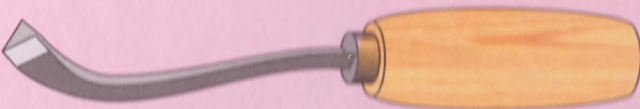
Скобачная

Вугалковая

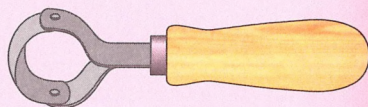
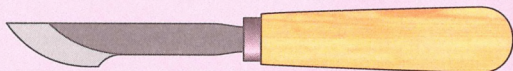
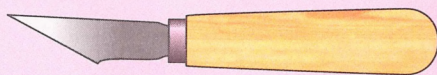
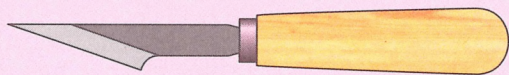

Клюкарзы

РАЗЪБЯРНЫ ІНСТРУМЕНТ

Нажы

Чаканы

ВІДЫ КОШЫКАЎ

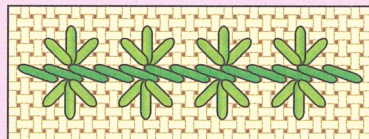
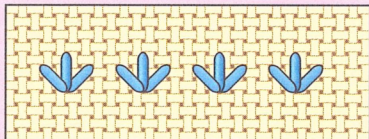
Кошыкі гаспадарча-бытавога прызначэння

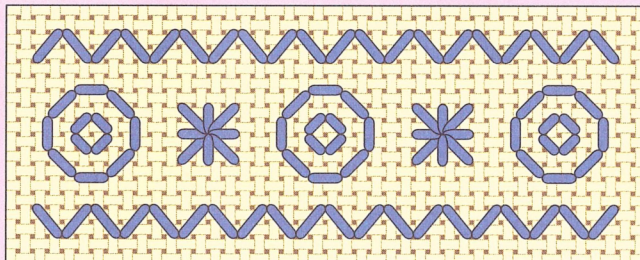
Сувенірна-падарункавыя кошыкі

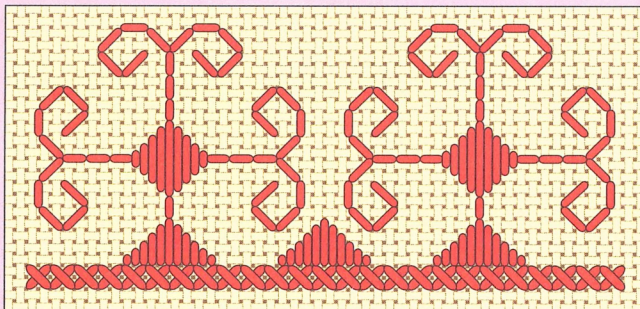
АЗДОБНЫЯ ЭЛЕМЕНТЫ Ў ВЫШЫЎЦЫ

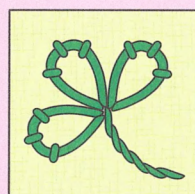
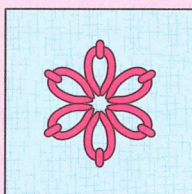
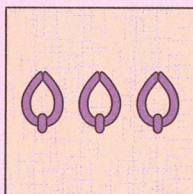
Кусцікі («курыны след»)

Зорачкі, «жабіна вока»

Завіткі «барановыя рожкі»

(Назва і нумар установы адукацыі)

Навучальны год	Імя і прозвішча вучня	Стан вучэбнага дапаможніка пры атрыманні	Адзнака вучню за карыстанне вучэбным дапаможнікам
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			

Вучэбнае выданне

Шынкарэнка Уладзімір Анатольевіч
Няпрахіна Наталля Аляксееўна
Цярошкіна Валянціна Тадэвушаўна

Працоўнае навучанне
Рамёствы

Вучэбны дапаможнік для 8—10 класаў
першага аддзялення дапаможнай школы
з беларускай мовай навучання

Рэдактары	<i>С. В. Карпілава, Г. І. Кашэўнікава</i>
Мастак вокладкі	<i>В. К. Жалудкова</i>
Мастакі	<i>І. В. Задарожны, С. М. Прохараў, Н. А. Хромава, К. К. Шастойскі, С. А. Шастойская, Н. А. Юрчанка</i>
Камп'ютарны набор	<i>С. Г. Чорнай</i>
Камп'ютарная вёрстка	<i>С. Г. Чорнай</i>
Карэктар	<i>А. У. Бельская</i>

Падпісана да друку 29.01.2016. Фармат 70×90^{1/16}.

Папера афсетная. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 12,3 + 0,29 форзац. Ул.-выд. арк. 6,6 + 0,4 форзац.

Тыраж 1429 экз. Заказ

РУП «Выдавецтва “Адукацыя і выхаванне”».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/19 ад 14.11.2014.

Бул. Будзённага, 21, 220070, г. Мінск.

ААТ «Паліграфкамбінат імя Я. Коласа».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/3 ад 04.10.2013.

Бул. Каржанеўскага, 20, 220024, г. Мінск.

Правобладатель Адукацыя і выхаванне